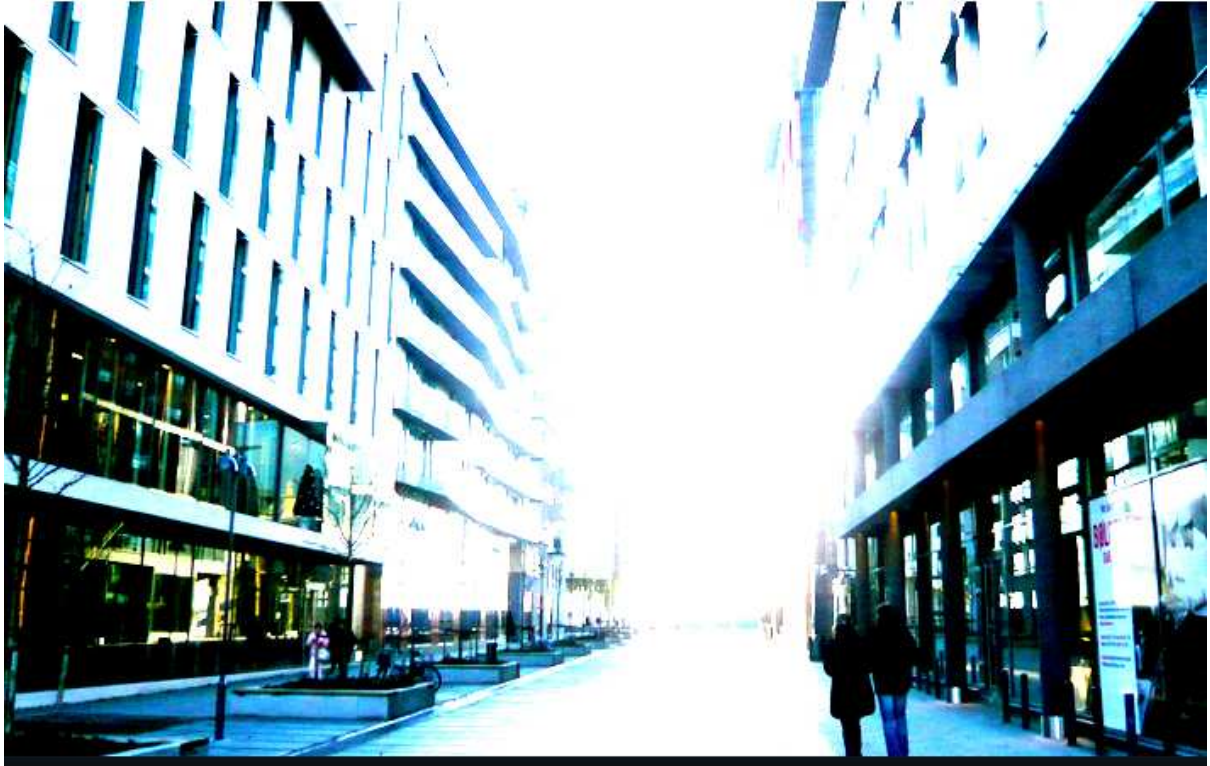


# Fra Panoptikon til Tjuvholmen

- en avhandling om kriminalitetsforebygging ved  
hjelp av design av omgivelsene



Anja Eileen Heringstad

Masteroppgave i Kriminologi  
høsten 2008

Institutt for kriminologi og rettssosiologi  
Juridisk fakultet  
Universitetet i Oslo



## **SAMMENDRAG**

**Tittel: ”Fra Panoptikon til Tjuvholmen – en avhandling om kriminalitetsforebygging ved hjelp av design av omgivelsene.”**

**Skrevet av: Anja Eileen Heringstad**

**Veileder: Guri Larsen**

**Institutt for Kriminologi og Rettssosiologi, Universitetet i Oslo høsten 2008.**

Denne masteroppgaven handler om hvordan planleggere har tenkt forebygging av kriminalitet ved hjelp av design av omgivelsene, i et konkret utbyggingsprosjekt – Tjuvholmen i Oslo. Mine informanter snakker ikke om forebygging av kriminalitet, men hvordan de kan lage en god by - som de mener er kriminalitetsforebyggende. Min problemstilling går ut på å finne ulike tiltak og metoder som kan sees på som kontroll. Videre er jeg interessert i å se på selve kontrollen, og hvilke interesser som ligger bak. Sist men ikke minst ser jeg på hvorfor noen metoder velges fremfor andre, og hvorfor de ulike metodene omtales på ulike måter.

## FORORD

Først og fremst takk til mine informanter som gav av sin verdifulle tid for å snakke med en nysgjerrig masterstudent. Uten dere kunne jeg ikke skrevet denne oppgaven.

Takk til min veileder Guri Larsen for evnen til å sende meg på rett spor når jeg har gått meg vill.

Takk til arkitekt Niels Torp for en spennende og lærerik miniforelesning, og tillatelse til bruk av skisse med siktlinjer.

Takk til Wenche Mausest, Salgs- og markedssjef for Tjuvholmen KS, for hjelp med avklaring om bruk av bilder. Og takk til Knut Ramstad, Sivilarkitekt MNAL, for tillatelse til å bruke et flott 3D-oversiktsbilde av Tjuvholmen.

Takk til Jannic Siraas, for kaffepauser og nødfotograferingsoppdrag – som ble til forsidebilde!

Takk til Osloforskning for tildeling av stipend. Det kom veldig godt med.

Sist men ikke minst takk til verdens beste samboer, Kjetil Dyrgrav, for layout til oppgaven, gjennomlesning og uvurderlig støtte. Takk for at du tålmodig har hørt på mange, lange, kompliserte og rotete resonnementer.

# INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING.....	9
2. METODE.....	14
2.1 Problemstilling og teoretisk perspektiv .....	14
2.2 Vitenskapsteoretisk ståsted.....	19
2.2.1 Forforståelse og inspirasjon.....	20
2.3 Valg av metode.....	21
2.4 Intervju .....	22
2.4.1 Informantene.....	22
2.4.2 Anonymisering: .....	23
2.4.3 Bruk av diktafon .....	24
2.4.4 Omskriving av informantuttaleser .....	24
2.4.5 Å snakke om ”noe som ikke er der”: .....	25
2.4.6 Det ustrukturerte intervjuet:.....	26
2.4.7 ”Den gode samtalen”: .....	26
2.4.8 Skeptiske informanter.....	27
2.4.9 Maktforholdet: .....	28
2.4.10 Det gjensidige intervjuet:.....	28
2.4.11 Interessekonflikter: .....	29
2.4.12 De vanskelige spørsmålene: .....	30
2.5 Observasjon .....	30
2.6 Dokumentanalyse .....	31
3. DEN GODE BYEN .....	33
3.1 Innledning.....	33
3.2 Tjuvholmen.....	33
3.2.1 Kort om historien 1700 - 1996 .....	33
3.2.2 Premissene for planleggingen.....	34
3.2.3 Planleggingen av Tjuvholmen i korte trekk. ....	35
3.2.4 Hvordan kommer Tjuvholmen til å se ut? .....	38
3.3 Den gode byen.....	40
3.3.1 ”Den dårlige byen” .....	41
3.3.2 ”Den gode byen” .....	43
3.4 Oppsummering .....	47
4. RENHET.....	48
4.1 Innledning.....	48
4.2 Folk er viktige.....	49

4.2.1 Hvilke folk skal tiltrekkes til Tjuvholmen? .....	51
4.3 Uorden .....	58
4.3.1 Omgivelser i uorden .....	58
4.3.2 Folk i uorden.....	59
4.4 Riktige og feil folk.....	62
4.4.1 Riktige folk .....	62
4.4.2 Feil folk.....	63
4.4.3 Hvem er uønsket? .....	65
4.5 Symbolske murer.....	66
4.5.1 Grensepassering .....	67
4.5.2 Tjuvholmens fysiske utforming.....	70
4.6 Hva betyr det at noe er offentlig? .....	77
4.7 Estetikk og orden .....	79
5. PANOPTIKON .....	81
5.1 Innledning.....	81
5.2 En orden etableres .....	81
5.2.2 Den grunnleggende designen på Tjuvholmen .....	84
5.3 Oversikt og overvåkning .....	88
5.3.1 Naturlig overvåkning .....	88
5.3.2 Formell overvåkning.....	90
5.4 Disiplinen .....	90
5.4.2 Funksjoner blandes .....	92
5.5 Hvor organisert er kontrollen på Tjuvholmen? .....	95
6. DEN TVETYDIGE KONTROLLEN.....	97
6.1 Innledning.....	97
6.2 Om myke og harde virkemidler.....	98
6.3 Hvorfor er kriminalitetsforebygging i så liten grad et tema? .....	102
6.4 Sensibilitet? .....	107
6.5 Frykt som leses .....	108
6.6 Byttehandelen .....	110
7. AVSLUTNING.....	112
LITTERATURLISTE .....	113

## **SIDEOVERSIKT: FIGURER, TABELLER OG BILDER**

	Side
Tabell 1: Sixteen opportunity-reducing techniques (Clarke1997)	17
Bilde 1: Oversikt, Tjuvholmen. (3D-visualisering: Knut Ramstad Sivilarkitekt MNAL)	39
Figur 1: Skisse av utrygg gate	44
Figur 2: Skisse av trygg gate	44
Figur 3: Skisse av klassisk middelalderby	45
Bilde 2: Eksempel på variert arkitektur (Tjuvholmen)	56
Bilde 3: Arkitektur (Tjuvholmen)	56
Bilde 4: Arkitektur (Tjuvholmen)	57
Bilde 5: Arkitektur (Tjuvholmen)	57
Bilde 6: Ulike inngangspartier til Aker Brygge	67
Bilde 7: Taxiholdeplassen på utsiden av Aker Brygge	68
Bilde 8: Inne på Aker Brygge	68
Bilde 9: Vakthold på Aker Brygge	69
Bilde 10: Steinheller på Olav Selvaags plass (Tjuvholmen)	72
Bilde 11: Sitteplasser - Folk slapper av på bryggekannten på Tjuvholmen	74
Bilde 12: Flere sitteplasser: benker som antyder maritimt tema (Tjuvholmen)	75
Bilde 13: Vanntema (Tjuvholmen)	84
Figur 4: Skisse av siktlinjer - Tjuvholmen (Niels Torp)	86
Figur 5: Skisse av innganger på et kjøpesenter	87

## **VEDLEGG**

	Side
Vedlegg 1: Informasjonsbrosjyre om plussboliger	122





## 1. INNLEDNING

Tenk deg en verden i harmoni. Mennesker som lever og jobber sammen i et velorganisert og fredelig samfunn - ingen konflikter, kriminalitet eller fengsler. Et klassesamfunn uten klassekamp. Menneskene er fornøyde med sine liv – de er designet til det.

*“Heat conditioning” said Mr Foster.*

*Hot tunnels alternated with cool tunnels. Coolness was wedded to discomfort in the form of hard x-rays. By the time they were decanted the embryos had a horror of cold. They were predestined to emigrate to the tropics, to be miners and acetate silk spinners and steel workers. Later on their minds would be made to endorse the judgement of their bodies. “We condition them to thrive on heat” concludes Mr Foster. “Our colleges upstairs will teach them to love it”.*

I klekkingsanleggene blir fremtid og klassetilhørighet bestemt. Skjebnen blir videre formet i atferdslaboratoriene. Der lærer alle å like enkelte ting og hate andre ting. En gruppe babyer blir plassert på et gulv foran en skjerm med fargerike bilder av blomster og bøker:

*“The swiftest crawlers were already at their goal. Small hands reached out uncertainly, touched, grasped, unpetalling the transfigured roses, crumpeling the illuminated pages of the books. The director waited until all were happily busy. Then, “Watch carefully”, he said. And, lifting his hand, he gave the signal. The head nurse, who was standing by a switchboard at the other end of the room, pressed down a little lever.*

*There was a violent explosion. Shriller and ever shriller, a siren shrieked. Alarm bells maddeningly sounded. The children started, screamed; their faces were distorted with terror.*

*“And now,” the Director shouted (for the noise was deafening), “now we proceed to rub in the lesson with a mild electric shock”.*

Menneskene blir formet til å bli produktive medlemmer av samfunnet. De designes til å utføre sine arbeidsoppgaver med glede, og til å bli gode konsumenter.

*“Primroses and landscapes, he pointed out, have one grave defect; they are gratuitous. A love of nature keeps no factories busy. It was decided to abolish the love of nature, at any rate among the lower classes; to abolish the love of nature, but not the tendency to consume transport. For of course it was essential that they should keep on going to the country, even though they hated it”.*

Det er en ryddig verden - hvor det ikke er rom for uryddige ting som menneskelige følelser; kjærlighet, sjalusi og sorg. Ingen betyr så mye for noen andre at det utløser disse følelsene. Alle elsker alle – ingen elsker bare noen. Slekt, familie og faste forhold er oppløst. Det oppfordres til promiskuitet. Døden verken fryktes eller sørges. Ingen blir gamle eller syke. Menneskelig forfall finnes ikke. Det estetiske er viktig.

*” The world is stable now. People are happy; they get what they want, and they never want what they can’t get. They’re well off; they’re safe; they’re never ill; they’re not afraid of death; they’re blissfully ignorant of passion and old age; they’re plagued with no mothers and fathers; they’ve got no wives, or children, or lovers to feel strongly about; they’re so conditioned that they practically can’t help behaving as they ought to behave.”*

Dette er den verden som Aldous Huxley tegner i sin bok ”Brave New World”. Menneskene designes til å bli harmoniske, og dette gir en fredelig verden der ingen lider. Men til en pris. Det er en fremtidsutopi hvor samfunnskontrollen er altomfattende, men den oppleves ikke slik av innbyggerne. Menneskene er designet til å være fornøyde med sine liv. Og skulle det ikke fungere så har man *soma*:

*“ .....there aren’t any wars nowadays. The greatest care is taken to prevent you from loving anyone to much. There’s no such thing as a divided allegiance; you’re so conditioned that you can’t help doing what you ought to do. And what you ought to do is on the whole so pleasant, so many of the natural impulses are allowed free play, that there really aren’t any temptations to resist. And if ever, by some unlucky chance, anything unpleasant should somehow happen, why, there’s always soma to give you a holiday from the facts. And there’s always soma to calm your anger, to reconcile you with your enemies, to make you patient and long-suffering. In the past you could only accomplish these things by making a great effort and after years of moral training. Now, you swallow two or three half-gramme tablets, and there you are. Anybody can be virtuous now. You can carry at least half your morality about in a bottle. Christianity without tears – that’s what soma is”.*

Boken “1984” av George Orwell er en annen fremtidsutopi. I ”1984” er samfunnet mørkt og dystert, og kontrollen er altomfattende. I motsetning til ”Brave New World”, *føles* det på kroppen<sup>1</sup>. Trusselen om at *Storebror* ser deg er alltid tilstedeværende. Det er ikke bare dine handlinger som blir overvåket, men dine tanker også. Hjernevasking er som i ”Brave New

---

<sup>1</sup> Hvis vi et øyeblikk ser bort fra at babyene blir hjernevasket ved hjelp av strøm og høye lyder ....

World”, utbredt. Men her er makten basert på frykt. Frykten for hva som vil skje hvis man bryter reglene. I ”Brave New World” er mennesket så godt designet at et er naturlig for dem å følge samfunnsordenen. Og som en sikkerhetsventil så har de *soma*. Dette er to ulike fremtidsvisjoner hvor mennesker lever i et gjennomkontrollert samfunn, men måten denne kontrollen oppnås er forskjellig.

Dagens samfunn er et godt stykke unna disse fremtidsutopiene. Men elementer fra begge er å finne hvis vi ser nærmere på kontroll i den verdenen vi lever i. Samtidig er det kanskje vanskeligere å få øye på Huxleys kontrollform, fordi den i mindre grad *føles* som kontroll. Denne avhandlingen handler om kontroll og hvilke former den kan ta.

Se for deg din lokale matbutikk, for eksempel Kiwi<sup>2</sup>. Det enkle designet, den grønne basisfargen i navnelogoen og uniformene signaliserer at dette er et enkelt og billig sted. Utstillingen av varene, enten på paller ute på gulvet eller fortsatt i emballasjen i enkle metallhyllesystemer, gir muligheten til å utplassere mye av hver vare. Dette er ikke bare praktisk for butikken, men det gir kanskje også inntrykket av at varene er billige. I det du går inn i butikken møter du en vareplassering som gjør det naturlig for deg å gå i en spesiell retning. Denne retningen fører deg gjennom en rute / sti i butikken, hvor inngangen og kassene er plassert lengst mulig fra hverandre, slik at du må gå forbi mest mulig varer før du kommer til kassen. Basisvarer som melk og brød, varer som man handler mest av og oftest – er plassert på helt forskjellige steder. Igjen fører dette til at du blir eksponert for flest mulig butikkvarer på veien mellom de to. Enkelte andre populære varer er fjernet fra sitt vanlige sted – og midlertidig plassert et annet sted<sup>3</sup>. Du må lete etter varen, og i din søken ser du kanskje mange andre ting du ikke ville sett hvis du for eksempel har en handleliste - og vet hvor disse varene er.

Det elementet av utformingen som de fleste muligens er klar over er plasseringen av godterihyllene ved kassene. Plasseringen gjør at du (mens du står i kø) blir eksponert for varer som man kanskje er mest utsatt for å falle for fristelsen å kjøpe – sjokolade! Et annet triks er å plassere vanlige og populære butikkvarer både under og over vanlig synshøyde - og andre mer uvanlige varer i synshøyde. Dette kan forsterkes ved hjelp av lyssetting som

---

<sup>2</sup> For eksempel Kiwi butikken Trondheimsveien 64 – min nærmeste matbutikk.

<sup>3</sup> I min lokale butikk har jeg flere ganger vært nødt til å lete etter ”basisvarer”. For eksempel er maisbokser en vare som ofte flyttes og som fører til små leteaksjoner i butikken.

fokuseres på de uvanlige varene<sup>4</sup>. De vanlige basisvarene er varer vi uansett kjøper. Trikset er å få oss til å kjøpe mer og varer vi ellers ikke ville kjøpt; varer som ikke står på handlelisten vår. Butikken er designet for at vi skal bli eksponert for et maksimalt antall varer - slik at vi kjøper mer. Formålet er å styre vår atferd inne i butikken. Virkemidlene er enkle, men vanskelige å få øye på.

Det finnes sikkert flere virkemidler som jeg ikke har fått øye på. Og de finnes ikke bare i matbutikker. Har du noen gang tenkt på hvorfor det er ubehagelig å sitte på McDonalds eller på de fleste kaffebarene i Oslo? Hensikten bak plaststolene på McDonalds er ikke bare enkel rengjøring, men også at du ikke skal bli *for* komfortabel. Hvis du sitter for godt kan du finne på å bli der (lenge). Dette hindrer andre betalende kunder fra å slå seg ned. På utesteder er det omvendt – de vil at du skal bli lenge (og konsumere mest mulig alkohol). Derfor får man enkelte steder salte nøtter helt gratis – slik at man drikker mer. Men den metoden som kanskje er mest kjent for de fleste, er et høyt lydnivå på musikken i lokalet. Dersom lyden er så høy at man ikke hører hva de andre sier (eller sin egen stemme for den saks skyld), har man ikke stort annet å gjøre enn å drikke alkohol.

Virkemidlene begrenser seg ikke *kun* til å få folk til å bli gode konsumenter. Dersom vi fortsatt holder oss til puben eller utesteder, er det flere steder som har innført bruken av plastglass<sup>5</sup>. Dette gjelder kanskje særlig på konserter som har ølservering. Plastglass er i motsetning til vanlig ølglass (som er lagd av glass) – nesten ubrukelige som våpen. En annen, mer opplagt metode for å forhindre bråk, er å plassere rivaliserende fotballsupportere på motsatte sider av stadion<sup>6</sup>.

Andre metoder har som hensikt å påvirke stemningen. En situasjon som fort kan oppleves som stressende, er sikkerhetskøen på flyplassen. Også for vaktene som ”rusher” når de skal utføre jobben. Men også for passasjerene som kan bli oppjaget, noe som igjen kan kamuflere andre som er stresset av en helt andre grunner. For å motvirke nettopp dette skal det amerikanske, statelige transportbyrået, Transportation Security Administration (TSA), blant annet teste ut bruk av New age musikk, lilla lys, og omplassere køene med det formål å gjøre det enklere for vaktene (som for øvrig er instruert i å smile og ønske velkommen) å småprate

---

<sup>4</sup> Intervju med Niels Torp - se senere i oppgaven.

<sup>5</sup> Clarke (1997)

<sup>6</sup> Ibid

med passasjerene. Sjefen for TSA, Kip Hawley, uttaler: "*Calm allows things to stand out more*"<sup>7</sup>. Sikkerhetskontrollen blir mindre stressende for de reisende og kontrollen blir enklere og dermed også mer effektiv.

Bruk av lukt er et annet virkemiddel. I et varetektsfengsel i Rotterdam<sup>8</sup> i Nederland har man eksperimentert med bruk av appelsinlukter i et varetektsfengsel, med den hensikt å berolige fangene. Hvorpå cellene før luktet urin og svette, lukter det nå godt – en svak duft av appelsin. Lukten er så svak at man ikke kan identifisere den – fangene er heller ikke klar over at de utsettes for lukten – ei heller at de er med i et eksperiment. En plastflaske med appelsinolja pumpes ut i luftanlegget 24 timer i døgnet. Resultatene så langt er at det fungerer – fangene blir roligere. De er mindre aggressive og slåss mindre seg imellom. Men det som kanskje er mest målbart er at bruken av anti-depressiva og beroligende midler er blitt merkbart mindre: hele 10 %.

Men lukt kan også brukes til andre ting også. "Scent marketing" – en type markedsføring bruker lukt for å sette oss i den rette kjøpestemningen. For eksempel ved å bruke sololjeduft i badetøysavdelingen og blomsterduft i undertøysavdelingen<sup>9</sup>. Et annet eksempel er lukten av nystekt brød. Vi er igjen tilbake i matvarebutikken; denne gangen Meny i underetasjen på Oslo City. Ved inngangen er det plassert bakevarer. De nystekte bollene og brødene der gir en "eim" av fersk bakst i lokalet utenfor som folk i forbifarten legger merke til. Er man sulten kan dette naturligvis virke svært fristende, på tross av at man ikke nødvendigvis hadde som hensikt å stikke innom matvarebutikken.

---

<sup>7</sup> Nettartikler USA today av Tomas Frank 31. mars "Security checkpoint gets makeover" og "TSA tries soothing screening process".

<sup>8</sup> Artikkel A-Magasinet 20. juni 2008 av Ingvill Bryn Rambølv

<sup>9</sup> Ibid

## 2. METODE

### 2.1 Problemstilling og teoretisk perspektiv

Utgangspunktet for mitt prosjekt er hvordan byplanleggere har tenkt forebygging av kriminalitet ved hjelp av design av omgivelsene, i et utbyggingsprosjekt – Tjuvholmen i Oslo. Min problemstilling går ut på å finne ulike tiltak og metoder som kan sees på som kontroll. Videre er jeg interessert i å se på hvilke interesser som ligger bak kontrollen, og hvilke konsekvenser den kan få. Hvilke metoder tas i bruk på Tjuvholmen? Kan noen av disse metodene sees på som kontroll? Hvordan ser mine informanter på de ulike metodene? Hvordan fungerer kontrollen? Hvem er gjenstand for den og hvordan befester den seg? Hvilke tanker ligger bak kontrollen på Tjuvholmen? Hvorfor brukes noen metoder fremfor andre? Hvordan presenteres planleggingen av forebygging av kriminalitet på Tjuvholmen?

Det finnes mange teorier som omhandler forebygging av kriminalitet ved hjelp av design av omgivelsene. For eksempel Natural surveillance (Jacobs1961), Defensible space (Newman1996), Crime prevention through environmental design: CPTED (Jeffery1977), Situational crime prevention (Clarke1997), Environmental criminology, Space syntax theory og New urbanism (se for eksempel Schneider & Kitchen2007)

Et av relativt få norske bidrag på feltet er Elen Midtveit sin hovedoppgave: ”Planlegging av ekskluderende fellesskap. En avhandling om forebygging av kriminalitet gjennom planlegging og design av de fysiske omgivelsene.” (Midtveit2004). I følge Midtveit er det lite fokus på forebygging av kriminalitet ved hjelp av design av omgivelsene, i Norge. Norge har deltatt i et europeisk standardiseringsarbeid (Nistov1999), hvor målet var å finne felles retningslinjer for forebygging av kriminalitet ved byplanlegging og bygningsutforming. Men så vidt jeg vet er dette ikke blitt implementert i Norge. KRÅD (Det kriminalitetsforebyggende råd) har gitt ut en sjekkliste ved navn ”Bedre planlegging, færre farer” (Unstad1998). I utbyggingen av Fornebu ble det brukt en del prinsipper om design av omgivelsene med hensikten å forebygge kriminalitet (Nakken & Ardilla 1999). En av metodene som ble tatt i bruk var prinsippet om flerbruk. Ved å blande næringer og boliger blir det flere folk tilstede på ulike tider av døgnet. I Bergen kommune leide de inn en lysmester fra et teater for å arbeide med lyssetting i en bydel. Lysmesteren påpekte blant

annet at hvis lyset treffer ansiktet nedenifra vil en møtende person se skumlere ut enn hvis det treffer fra andre vinkler. Slik som på teater bidrar lyset til å skape omgivelser som gir trygghet eller spenning<sup>10</sup>. Forøvrig nevnes hverken forebygging eller kriminalitet i artikkelen om lysmesteren, men samtidig handler lyssetting om forebygging av kriminalitet – det vil si å skape tryggere gater.

Denne korte oppsummeringen om bruk av design til å forebygge kriminalitet i Norge er ikke ment som en utømmende liste over *alt* som har vært gjort. Denne er ikke systematisk samlet inn, men er i større grad resultatet av hva jeg har “snublet” over gjennom arbeidet med oppgaven. Det finnes helt sikkert flere eksempler, men de kan være vanskelige å finne. Slik som i eksempelet med Bergen kommune, blir det kanskje ikke omtalt som eller i forbindelse med forebygging av kriminalitet. Det er nok flere eksempler på at man tar i bruk ulike metoder som kan sees på som forebygging av kriminalitet, men hvor man ikke nødvendigvis omtaler det i den teoretiske rammen.

Midtveit valgte hovedsakelig å se på CPTED og New-urbanism som har hatt størst betydning for den skandinaviske retningen. Men som Midtveit påpeker i sin oppgave så brukes også andre metoder i tillegg (ibid). Det er vanskelig å se for seg at man holder seg innenfor metodene innenfor for eksempel CPTED, når andre metoder er tilgjengelige og enkle å ta i bruk. Det kan også tenkes at et er flere interesser som er involvert i hvilke metoder som tas i bruk, og at disse kan være motstridende.

Jeg ønsker å se på hva som er praksis når det gjelder planlegging i Oslo i dag. Jeg tror at planleggere sitter på mye erfaring om på hvordan de kan oppnå sine mål/unngå problemer. Boken ”Situational crime prevention, successful case studies” til Ronald Clarke (1997) handler om metoder som er utviklet i praksis gjennom prøving og feiling av ledere og andre som forsøker å gjøre noe med et konkret problem.

“Situational prevention can also be regarded, however, as a logical outcome of the precautions that people have always taken to protect themselves from crime and, seen in this light, it is little more than the systematization of a wide range of everyday, commonsense practices.”  
(Clarke1997:39).

---

<sup>10</sup>Magasinet FETT nr.3 2006 av Anne Viken

For eksempel ble ikke Metroen i Washington DC bygget ut i fra en teori om kriminalitetsforebygging, eller en teori om forholdet mellom design og kriminalitet (La Vigne 1997). Den ble bygget av planleggere med lang erfaring fra sikkerhet - og på bakgrunn av en rundreise til andre T- bane stasjoner rundt om i verden - for å finne de beste løsningene. Men selve utformingen av Metroen i Washington sammenfaller med planleggingsprinsippene til CPTED og Situasjonell forebygging. Det ble brukt tre overordnede prinsipper:

- 1) Den fysiske utformingen. For eksempel store luftige lokaler som skaper oversiktighet og åpenhet. Bruk av lange, bratte og åpne rulletrapper for å unngå lange snirklete ganger der folk kan bli værende.
- 2) Aktiv vedlikehold. For eksempel blir søppel og graffiti blir raskt fjernet.
- 3) Streng håndhevelse av overtredelser ved hjelp av oversiktighet, CCTV kameraer, ansatte på hver mellomstasjon, høytaleranlegg og metro politi.

Jeg ønsker ikke å begrense meg til å se på forebyggings metoder innen for en teori, men jeg ønsker å se på metoder som tas i bruk i et konkret prosjekt. Selv om forebygging av kriminalitet ved hjelp av design av omgivelsene ikke er utbredt i Norge – i alle fall når det gjelder bruk og gjennomføring av etablerte teorier, ville det være rart å tro at man ikke har tenkt i de baner. Min antagelse er at planleggere tenker på dette temaet, selv om de kanskje ikke bruker ord og uttrykk som forebygging og kriminalitet. Det kan derfor være vanskelig å få øye på disse metodene. For å få tak i hvordan det planlegges er det derfor viktig med en bred innfallsvinkel til å prøve å finne de ulike metodene:

Jeg vil bruke en innfallsvinkel som ligger innenfor situasjonell forebygging. Ronald V. Clark definerer situasjonell forebygging i sin videste betydning til å handle om:

*”..... any attempt to manipulate the environment to reduce opportunities for crime. ”*  
(Clark2000:99)

Med utgangspunkt i denne definisjonen ønsker jeg derfor å se på *alle* mulige metoder som kan brukes for å designe våre omgivelser. En viktig del er derfor å identifisere disse metodene.



Clarke (1997) presenterer 16 ulike metoder for å redusere muligheten til å begå kriminalitet (se tabell 1). Denne kategoriseringen er også basert på grunnlag av teorier om *Rational choice* og *Routine activity* (Ibid). De 16 kategoriene er fordelt på fire hovedgrupper: øke den antatte innsatsen, øke den antatte risikoen, redusere forventede belønning og å fjerne unnskyldninger.

Increasing Perceived Effort	Increasing Perceived Risks	Reducing Anticipated Rewards	Removing Excuses
<u>1. Target hardening</u> - Slug rejecter device - Steering locks - Bandit screens	<u>5. Entry/exit screening</u> - Automatic ticket gates - Baggage screening - Merchandise tags	<u>9. Target removal</u> - Removable car radio - Women's refuges - Phonecard	<u>13. Rule setting</u> - Customs declaration - Harassment codes - Hotel registration
<u>2. Access control</u> - Parking lot barriers - Fenced yards - Entry phones	<u>6. Formal surveillance</u> - Red light cameras - Burglar alarms - Security guards	<u>10. Identifying property</u> - Property marking - Vehicle licensing - Cattle branding	<u>14. Stimulating conscience</u> - Roadside speedometers - "Shoplifting is stealing" - "Idiots drink and drive"
<u>3. Deflecting offenders</u> - Bus stop placement - Tavern location - Street closures	<u>7. Surveillance by employees</u> - Pay phone location - Park attendants - CCTV systems	<u>11. Reducing temptation</u> - Gender-neutral listings - Off-street parking - Rapid repair	<u>15. Controlling disinhibitors</u> - Drinking-age laws - Ignition interlock - V-chip
<u>4. Controlling facilitators</u> - Credit card photo - Gun controls - Caller-ID	<u>8. Natural surveillance</u> - Defensible space - Street lighting - Cab driver I.D.	<u>12. Denying benefits</u> - Ink merchandise tags - PIN for car radios - Graffiti cleaning	<u>16. Facilitating compliance</u> - Easy library checkout - Public lavatories - Trash bins
Source: Adapted from Clarke and Homel (1997)			

**Tabell 1: Sixteen opportunity-reducing techniques (Clarke1997)**

Å redusere muligheten for å begå kriminalitet kan også være det å *få oss til å gjøre det rette*. For eksempel *facilitating compliance*: ved å gjøre søppelkasser tilgjengelige blir det enklere og mer sannsynlig at vi gjør det rette. Jeg velger å dele inn Clarkes 16 kategorier inn i to hovedkategorier - to ulike måter å forebygge kriminalitet ved hjelp av design av omgivelsene. For det første metoder som skal *hindre* oss i å begå kriminelle handlinger, for eksempel låsen på inngangsdøren din. For det andre metoder som skal *få* oss til å begå lovlydige handlinger - som for eksempel å sørge for at offentlige toaletter er tilgjengelige. Min inndeling vil virke skjev i forhold til Clarkes system, selv om noen underkategorier kanskje kan sees innenfor temaet å få folk til å velge rette handlinger. Jeg velger én av 16 kategorier - som en av to hovedkategorier. Clarke sin tabell kan kanskje sees på som et forsøk på å *kategorisere* og *systematisere* mange ulike metodene som kan sees på som situasjonell forebygging. Jeg

ønsker å bruke min todeling som utgangspunkt for å *finne* metoder, som ikke nødvendigvis kalles eller sees på som kriminalitetsforebygging.

Utgangspunktet for mitt prosjekt er som nevnt ovenfor, hvordan byplanleggere har tenkt forebygging av kriminalitet ved hjelp av design av omgivelsene. Forebygging av kriminalitet ved hjelp av design, handler om å kontrollere omgivelsene og menneskene i den. Kontrollen kan derfor handle om noe mer enn bare kriminalitet. Jeg er interessert i å se på mer enn kun det som defineres som kriminalitet. Bakgrunnen for dette er at jeg ikke ser på kriminalitet som en naturgitt kategori, men noe som forandrer seg i ulike samfunn til ulike tider gjennom historien. Forskjellen mellom en handling som er uønsket og en handling som defineres som kriminalitet er ikke nødvendigvis stor. Dessuten vil det som sees på som uønsket, på lik linje med det som sees på som kriminalitet, forandre seg. Av de handlingene som blir definert som kriminalitet kan det være ulike praksis i håndhevelse - hva som blir slått ned på i praksis. For eksempel har innføringen av "zero tolerance" prosjektet i New York, drastisk endret hvordan mindre alvorlige lovbrudd håndteres (Katyal2002). Videre kan kontroll - som kanskje begynner - og blir legitimert som forebygging av kriminalitet - etter hvert finne andre/flere oppgaver (Lomell2007). Lomell fant i sin studie at privat overvåkning ikke hadde hovedfokus på kriminelle, men ulike grupper som ble definert som uønskede. Midtveit (2003) fant også at planleggingen av kriminalitetsforebyggende felleskap var ekskluderende for de som fellesskapene ikke var bygd for. Kriminalitetskontrollen rammet derfor ikke bare kriminelle, men også andre. Forebygging av kriminalitet kan handle om å forebygge noe mer enn det som blir definert som kriminalitet.

Det konkrete prosjektet jeg valgte var Tjuvholmen - av flere grunner. Det har vært mye skriverier og kontrovers i media om Fjordbyen og kanskje spesielt Bjørvika under mitt arbeid med denne oppgaven. Fjordbyen representerer en ganske kraftig endring; Oslo skal bli en "fjordby". Byens brukere skal få tilgang til store deler av fjorden, som før har vært "utilgjengelig". Det er også et ganske stort prosjekt som vil strekke seg ut i flere år fremover. Tjuvholmen var første prosjekt ute, og kan kanskje sees på som et eksempel på hvordan resten av fjordbyen vil komme til å bli. Tjuvholmen var også det fjordbyprosjektet som var kommet lengst i planleggingen. En annen grunn til at jeg valgte Tjuvholmen var potensialet som ligger i å bygge en ny moderne liten bydel fra bunnen. Private utbyggere ville også potensielt gi grunnlaget for flere ressurser til å ta i bruk flere metoder, og kanskje mer moderne virkemidler. Men hvilke metoder og hvordan disse ville bli brukt var uvisst.

Jeg har altså valgt å ta for meg et utbyggingsprosjekt. Dette betyr at jeg har en slags casestudie tilnærming. Jeg er skeptisk til å kalle dette en casestudie for jeg har måtte gjøre noen begrensinger på hva jeg her sett på. Planleggingen av Tjuvholmen skiller seg ut fra andre utbyggingsprosjekter. Kort fortalt arrangerte Havnevesenet og Plan- og bygningsetaten en prosjektkonkurranse hvor vinneren med det beste forslaget kunne kjøpe og utvikle Tjuvholmen<sup>11</sup>. Denne litt uvanlige fremgangsmåten er kanskje verdt en studie i seg selv. Den byråkratiske prosessen i seg selv er lang og komplisert for meg som ikke har noen forkunnskaper, og det ville tatt en del tid å sette meg inn i dette.

Jeg er i utgangspunktet mer interessert i hvordan planleggerne har tenkt forebygging av kriminalitet ikke hvordan de har tenkt *hele* planleggingen. Som flere av mine informanter påpekte, og som jeg fant i rask gjennomgang av en omfattende saksbehandling i Plan- og byggingsetaten og byrådet, så er ikke forebygging av kriminalitet nevnt. Dette betyr også at det i hovedsak vil handle om planleggingen i privat regi – det vil si de som vant prosjektkonkurransen og som fikk i oppdrag å utvikle Tjuvholmen videre. Det betyr ikke at det finnes andre interessante temaer som dukker opp under den offentlige delen av planleggingen, for eksempel temaet om offentlig tilgjengelighet på Tjuvholmen. Disse momentene vil dukke opp oppgaven, men det er ikke det som er mitt hovedfokus. Mitt prosjekt handler mer om hvordan planleggerne som vant prosjektkonkurransen har tenkt.

## 2.2 Vitenskapsteoretisk ståsted

Hermeneutikk betyr å tolke, oversette, tydeliggjøre, klargjøre, forklare og si (Wideberg2001:24). I motsetning til positivisme søker den ikke den ene sanne/sikker kunnskap. Hermeneutikken legger vekt på at det er flere måter å lese et fenomen (Thagaard 1998), og bygger på at all mening skapes, fremtrer og bare kan forstås i en sammenheng. Samtidig bygger all forståelse på en eller annen form for forforståelse, og at visse forventinger eller forutfattede meninger - kommer før tolkningen. Tolkningen og forståelsen en prosess der deler er avhengig av helheten og omvendt (Barbosa da Silva & Wahlberg i Wideberg2001:24). Dette kalles den hermeneutiske sirkel. Repstad (1998) argumenterer for at dette burde kalles den hermeneutiske spiralen, fordi den gir muligheten for en dypere forståelse – man er på vei et sted. Helheten gir en forståelse som kan brukes til å tolke en del,

---

<sup>11</sup> Prosjektkonkurransen og planleggingen i korte trekk beskrives nærmere i neste kapittel den gode byen.

som igjen kan sees i sammenheng med helheten og gi den en ny og dypere mening osv. Det finnes flere måter å se på forebygging av kriminalitet på Tjuvholmen. Det er det viktig å redegjøre for min forforståelse, da denne er en del av min tolkningsprosess, som jeg vil betegne som hermeneutisk.

### 2.2.1 Forforståelse og inspirasjon

Inspirasjonen til denne oppgaven, interessen og forforståelsen for dette temaet kommer fra tre kilder. Den ene kilden er artikkelen ”From the Panopticon to Disney World: The development of Discipline”, skrevet av Clifford D. Shearing og Phillip C. Stenning (1998). Denne artikkelen handler om observerbare kontrolltiltak i fornøyelsesparken Disney World. Et bevisst valg av forfatterne som mente de kun trengte å observere for parken få tak i de mange kontrolltiltakene. De har ikke intervjuet eller gjort noen bakgrunnsundersøkelser i forhold til hvordan parken ble planlagt eller styres i dag. Forfatterne beskriver hvordan de besøkende blir styrt på en effektiv og behagelig måte fra de ankommer parkeringsplassen – til de forlater den. Disney World er en fantasiverden hvor skaperne har mulighet til å utforme hver eneste millimeter av parken. Dette brukes bevist til å skape en verden som er gjennomkontrollert – men som ikke føles slik<sup>12</sup>.

Den andre kilden til inspirasjon er Jeremy Bentham's ”Panoptikon” og Michel Foucault (2001) sin beskrivelse av denne konstruksjonen. Panoptikon er i sin håndfaste form en bygningskonstruksjon, som med sin utforming disiplinerer menneskene inne i bygningen. En enkel konstruksjon med hensikten å takle mange, ulike og komplekse problemer. Som Bentham beskriver det i et av sine brev i boken ”Panoptikon letters” (Božovič1995):

”No matter how different, or even opposite the purpose: whether it be that of punishing the incorrigible, guarding the insane, reforming the vicious, confining the suspected, employing the idle, maintaining the helpless curing the sick, instructing the willing in any branch of industry, or training the rising race in the path of education: in a word, weather it be applied to the purposes of perpetual prisons in the room of death, or prisons for confinement before trial, or penitentiary houses, or houses of correction, or work-houses, or manufactories, or mad-houses, or hospitals, or schools.

---

<sup>12</sup> Artikkelen blir nærmere beskrevet i kapittel 5 - Panoptikon.

It is obvious that, in all these instances, the more constantly the persons to be inspected are under the eyes of the persons who should inspect them, the more perfectly will the purpose of the establishment have been attained. Ideal perfection, if that were the object, would require that each person should actually be in that predicament, during very instant of time. This being impossible, the next best thing to be wished for is, that, at every instant, seeing reason to believe as much, and not being able to satisfy himself to the contrary, he should conceive himself to be so”.

Panoptikon er en konstruksjon der flere celler er plassert rundt et kontrolltårn. Fra kontrolltårnet kan man se alt og alle, men fra de isolerte cellene ser man ingenting. Fordi subjektene ikke kan se om det er noen i kontrolltårnet, vet de ikke når de bli sett – det trenger derfor ikke være noen i kontrolltårnet til en hver tid. Det er tanken på at man kan bli sett til en hver tid som skal disiplinere subjektene. Isolasjonen - en inspirasjon fra klostrene, skal føre til at subjektene skal reflektere over sine handlinger. Den stadige observasjonen og isolasjonen har som mål å endre sine subjekter. Konstruksjonen gjør at få kan kontrollere de mange - makten blir mer effektiv. Fordi subjektene ikke vet når de blir sett blir makten internalisert og automatisert. Subjektene blir selv en del av disiplineringsmaskineriet. Panoptikon i sin bygningsform er et eksempel på den perfekte disiplineringsmaskin. Men det trenger ikke være begrenset til en institusjon eller en bygning. Panoptikon er en modell som også kan brukes på samfunnet.

Den tredje inspirasjonen kan kanskje sies å være Metroen i Washington. Under en reise til Washington for ca. 11 år siden, la jeg merke til den spesielle designen og hvor pent og ryddig det var på metroen. Jeg tok faktisk bilder i min forundring av hvor annerledes den var i forhold til t-banen i New York eller Oslo for den slags skyld. Bildene gikk dessverre tapt, ellers så ville de funnet sin vei in i denne oppgaven. Jeg var tydeligvis tidlig interessert i temaet!

## **2.3 Valg av metode**

”Metode er et ord som stammer fra gresk (methodos) og betyr opprinnelig ”det å følge en bestemt vei til et mål”. (Finstad1997:49)

Hvilken vei en velger å følge er avhengi av hvilket mål du har, for eksempel din problemstilling. Det er to hovedmetoder innenfor samfunnsforskningen, kvalitative og kvantitative metoder. I den ytterste konsekvens kan forskjellen forklares på følgende måte:

”If you can’t count on it, it doesn’t count.”

“If you can count it, that ain’t it.” (Holsti1969, i Grønmo1996:73)

Kvalitativ metode er en fremgangsmåte hvor forskeren ikke først og fremst er opptatt av å telle, men legger større vekt på å forstå og fortolke (Finstad1997:50). Men det er ikke nødvendigvis et klart skille mellom de to metodene og det utelukker ikke hverandre (Finstad1997, Grønmo1996). Jeg har valgt en mer kvalitativ fremgangsmåte da jeg er opptatt av å forstå hvordan planleggerne har tenkt forebygging av kriminalitet ved design av omgivelsene. Jeg vil bruke følgende metoder: intervju, observasjon og dokumentanalyse. Jeg bruker 3 ulike forskningsmetoder for å studere et fenomen – noe som kalles metodetriangulering (Finstad1997).

## **2.4 Intervju**

### 2.4.1 Informantene

Jeg har intervjuet 8 personer som på ulike måter har vært involvert i planleggingen av Tjuvholmen. 3 personer jobber i det offentlige kommunale byråkratiet og 5 personer jobber i sentrale planleggingsroller innenfor det ”private næringslivet” – ulike firmaer som var/er med på å utvikle Tjuvholmen. Mine intervjuobjekter er opptatte folk som har vært gavmilde nok til å ta seg tid til å snakke med meg. Det har allikevel gått greit å avtale intervjuene. Alle har vært positive til oppgaven min selv om mange har vært usikre på om de har noe ”å bidra med”. Man vet ikke hva folk vet før man faktisk har spurt de. Flere av mine informanter har stilt opp selv om de har vært spørrende til hvor mye de kan bidra med. Men det viste seg under samtalen at de hadde en del å bidra med.

Likevel er det ikke alles stemmer som kommer like mye til orde i min oppgave. Det betyr ikke at deres bidrag ikke var viktig for min forståelse av temaet. Dette gjelder to av intervjuene med de offentlige ansatte. I det ene intervjuet med en offentlig ansatt viste det seg at han ikke hadde vært direkte involvert i selve planleggingsfasen. Men denne personen

kunne mye om planlegging innenfor det offentlige, og det var lærerikt. I det andre intervjuet var problemet at denne personen hadde lite å si. Jeg fikk ikke så mye ut av dette intervjuet, men fikk noe innsikt i offentlig planlegging som de andre ikke kunne bidra med på samme måte.

Det er derfor hovedsakelig de fra den private planleggingssiden som kommer frem i min oppgave. Dette betyr at stemmene i min oppgave er mellom 4-5. Jette Fog (2004) skriver at en casestudie som oftest er en studie av en avgrenset sosial eller kulturell sammenheng. Dette gir litt andre krav til representativt utvalg. Mitt mål har vært å finne ut så mye som mulig om forebygging av kriminalitet på *Tjuvholmen*. Slik sett er kanskje 4 planleggere sammen med observasjon og dokumentanalyse nok til å analysere dette. Et annet spørsmål er til hvilken grad Tjuvholmen er representativt for andre deler av Oslo eller Norge.

#### 2.4.2 Anonymisering:

Jeg valgte å anonymisere mine intervjuobjekter, med ett unntak. I utgangspunktet vurderte jeg å ikke anonymisere da Tjuvholmen er et lite prosjekt, og det vil kunne være vanskelig å gjennomføre anonymisering. Det er offentlig kjent hvem som har vært involvert i planleggingen, og det er relativt få som er med å planlegge. Det skal derfor lite til for å finne ut hvem mine informanter er. Det er vanskelig å anonymisere, eller rettere sagt å skjule identiteten til sine informanter, i et konkret prosjekt som er kjent i et lite land. Ideelt sett ville det vært fint om leseren kunne vite hvilket yrke, utdanningsbakgrunn og hvilken rolle informanten har hatt i planleggingen. Slik ville man kunne se uttalelsene også i disse sammenhengene, og det ville kanskje også være lettere å følge personene gjennom oppgaven. For å beskytte mine informanters identitet har jeg valgt å dele mine informanter inn i det jeg kaller offentlige planleggere og private planleggere. De ulike informantene vil derfor bli referert til som for eksempel O2 – offentlig planlegger med identitet nr 2. Det er derfor mulig å følge de ulike informantene gjennom oppgaven.

Det har vist seg viktig å anonymisere. En ting er at jeg tror mine informanter var mer åpne i intervjusituasjonen. Men kanskje viktigere er at jeg har fått muligheten til å snakke med personer som kanskje ikke ville vært villig til å stille opp dersom anonymisering ikke var mulig.

Unntaket er Niels Torp som er hovedarkitekten bak Tjuvholmen. Noe av grunnen til at denne informanten ikke ble anonymisert, var at intervju situasjonen var noe annerledes. Som nevnt tidligere er mine intervjuobjekter svært opptatte. Jeg fikk et tilbud å komme hjem til Niels Torp, og at vi sammen med to andre studenter kunne snakke om det han kalte ”kommunikasjon”. I utgangspunktet var jeg skeptisk til denne settingen, men det var den eneste muligheten jeg ville få til å snakke med personen som tegnet Tjuvholmen fra starten av. I praksis ble dette en slags ”miniforelesning” om hvordan han designer bylivet (med eksempler fra Tjuvholmen), og livet inne i bygninger (som de to andre studentene var interessert i). Her viste han også en plantegning med den grunnleggende designen for hvordan han tenkte på Tjuvholmen. Jeg fikk tillatelse til å bruke plantegningen hvis jeg oppgav han som forfatter. Det ville være vanskelig å bruke en plantegning med oppgitt forfatter, og en medfølgende forklaring som var anonym. Vi ble derfor enige om å ikke anonymisere hans bidrag.

#### 2.4.3 Bruk av diktafon

Jeg har i 6 intervjuer benyttet meg av diktafon under hele intervjuet. Under et intervju ble ikke diktafon benyttet fordi informanten protesterte mot bruken. I et annet noterte jeg litt den første tiden fordi samtalen var så godt i gang, og jeg ikke ville avbryte dette med forespørselen og forklaringen med diktafonen. Når det så ble et naturlig avbrekk tok jeg dette opp og da var det ikke noe problem å ta i bruk diktafonen. Her fikk jeg også se hvor mye ressurser jeg brukte på å notere. Ved bruken av diktafonen kunne jeg bruke konsentrasjonen til å holde samtalen i gang, og prøve å holde rede på de trådene som dukket opp under samtalen - som jeg hadde lyst til å ta opp. Dette var vanskelig å få til når jeg noterte under intervjuet. Det ville også være vanskelig å få til den samme gjengivelsen av det som i mange tilfeller er ganske lange resonnementer.

#### 2.4.4 Omskriving av informantuttaleser

Transkripsjon innebærer oversetting fra et muntlig språk, som har sine egne regler til et skriftlig språk, som igjen har sine egne regler (Kvale2001:104). Transkripsjoner er derfor ikke direkte gjengivelser av den realiteten som var i intervjusituasjonen, stemningen, tonefall, pauser osv. Det finnes ingen objektiv oversettelse fra muntlig til skriftlig form (ibid). Jeg har relativt få intervjuobjekter og har utført alle intervjuene selv. Jeg husker alle intervjuene



ganske godt, og har i den grad det har vært mulig prøvd å transkribere inn noe av det muntlige preget som forsvinner i en tekst. For eksempel der informanten har tatt pauser på viktige steder. Men i gjengivelsen i min oppgave har jeg prøvd å fjerne noe av dette muntlige preget. I enkelte tilfeller har jeg omskrevet sitatene for å gjøre de mer forståelige for leseren. Dette kan være problematisk fordi det kan være at jeg tolker det annerledes enn det informanten mente det. Men samtidig blir det ofte mange overflødige ord fordi man tenker når man snakker. I tekst vil kanskje dette muntlige preget gi et feil inntrykk av informantene, og ta noe av oppmerksomheten bort fra hva de sier.

#### 2.4.5 Å snakke om ”noe som ikke er der”:

Et ting som i stor grad har gått igjen i mine intervjuer er at jeg og mine informanter har litt forskjellige innfallsvinkler til å se på temaet forebygning av kriminalitet. Mange intervjuer begynte med ”dette har vi ikke tenkt på”. Et intervju er kanskje det klareste eksempelet på dette. Starten av intervjuet begynner med at informanten sier at han ikke skjønner hva jeg faktisk skal skrive om - ”vi har jo ikke tenkt på dette i det hele tatt!” Men i løpet av samtalen kommer han selv på en del eksempler på at de har tenkt. Og mot slutten av intervjuet sier han:

”Altså det jeg sitter og lur på er om vi har tenkt det uten og tenkt det. Hvis du skjønner hva jeg mener. Vi har hatt aspekter av det i planleggingen og vurderingene men uten at det har liksom, det har ikke vært tittelen på tankene. Men det har ligget i underbevisstheten” (P6).

De har ikke brukt ordene eller terminologien forebygning av kriminalitet, men det er der likevel. Flere intervjuer bærer preget av at dette er begrep de ikke kjenner seg igjen i. Jeg har allikevel fortsatt å introdusere mitt prosjekt på denne måten, da jeg syntes dette gir den mest naturlige beskrivelsen av mitt prosjekt. Jeg er en kriminologi masterstudent som ser på utbyggingen av Tjuvholmen. Men jeg har underveis blitt oppmerksom på å sette i gang samtalen med ord som trygghet og sikkerhet – ord som mine informanter føler seg mer hjemme i, og som de er mer komfortable med å bruke<sup>13</sup>.

---

<sup>13</sup> Jeg kommer tilbake til noen mulige grunner til de er mer komfortable med disse begrepene i kapittel 6 – Den tvetydige kontrollen.

Jeg kunne kanskje gjort det enklere for meg selv ved å først beskrive hva jeg mente med forebygning av kriminalitet. Men jeg ønsket å finne ut av hva *de* tenker om dette temaet. Noen lurte selvsagt på hva jeg mente og hvordan jeg definerte forebygning av kriminalitet. Jeg har da prøvd å unngå å svare på dette med å si at jeg har en vid definisjon – uten å si noe om hva jeg legger i begrepet.

#### 2.4.6 Det ustrukturerte intervjuet:

Jeg gikk inn i denne prosessen med en intervjuguide med liste over temaer og spørsmål. Spørsmålene var ment som en støtte i en uforutsigbar intervjusituasjon. Jeg gikk altså inn i prosessen med en viss struktur i intervjuene mine. Det vil si jeg benyttet meg av det som kalles en delvis strukturert tilnærming, et kvalitativt forskningsintervju, der temaene er bestemt på forhånd, men rekkefølgen bestemmes i selve intervjuet (Thagaard1998).

Men allerede i første intervju oppdaget jeg at det ble kunstig å prøve og følge en intervjuguide. Min første informant var som de fleste ganske snakkesalige, og klarte å komme inn på mange temaer i intervjuguiden i samme svar. Samtidig som de tok opp andre interessante ting. Jeg fant derfor fort ut at tema lista var mest brukbar, og brukte sjeldent spørsmålene eller rekkefølgen. Temalista var en slags påminnelse om hvilke tema jeg ville gjennom i intervjuet.

#### 2.4.7 "Den gode samtalen":

Som et resultat av den løse strukturen i mine intervjuer har mange av mine intervjuer tatt form som samtaler der intervjuobjektet utgjør tyngden av snakkingen. Mye nyttig og spennende informasjon har kommet helt uoppfordret fra mine informanter under samtalen. Mine intervjuer bærer preg av at jeg lar intervjuobjektet snakke fritt, og at jeg i liten grad styrer hva de sier. Jeg forsøkte å plukke opp og spørre videre om ting jeg syntes var spennende, men avbrøt heller ikke temaer som kanskje var litt på siden av det jeg ønsket å finne ut av. På den måten brukte jeg litt tid på å høre på ting som kanskje ikke var så interessante, men samtidig førte dette til at samtalen ble mer naturlig for informanten. Enkelte ganger sporet samtalen seg inn på relevante temaer igjen, uten min styring. Jeg oppdaget altså at ved å la informanten snakke fritt, så kom de inn på mange av disse temaene helt på egenhånd. Rammen ble til en hvis grad satt i det jeg introduserte prosjektet mitt. På denne

måten fikk vi en veldig fin flyt i samtalen, og det har også kanskje vært med på å ufarliggjøre situasjonen litt for de intervjuobjektene som var mest skeptiske.

#### 2.4.8 Skeptiske informanter

Mine informanter var på mange måter forskjellige å snakke med. En grunn til dette var at de hadde ulik utdanningsbakgrunn, ulike roller i planleggingen, kanskje hadde vært inn i prosessen på forskjellige tidspunkt og sist men ikke minst hadde forskjellige ansvarsområder. Jeg ville trodd at de fra de offentlige ville være mer åpne for en nysgjerrig masterstudent, kanskje fordi de selv har akademisk bakgrunn og at de fra ”det private” ville være mer skeptiske til å snakke med meg. Kanskje fordi de er mer bekymret for sine ”hemmeligheter”. For eksempel hadde Heidi Mork Lomell store problemer med å få tilgang til videoovervåkning i kjøpesentre (Lomell2007). Jeg tok grundig feil. De fra de private har vært lette å komme i kontakt med og å snakke med. Intervjuobjektene fra det offentlige har også vært lette å få kontakt med, og til å stille opp til intervju. Men de har vært mer skeptiske i intervjusituasjonen. Hvorfor? En av grunnene til dette kan være at det å snakke med meg kunne være i konflikt med deres jobbloyalitet. En uttrykte også klart en skeptisisme, frykt og tidligere erfaring med at han hadde blitt feilsitert og at sitatet var brukt ute av kontekst. Dette til tross for at jeg forklarte at intervjuene var anonyme. Her burde jeg ha notert og ikke brukt diktafon. I mitt første intervju var bruken av diktafon helt uproblematisk. Derfor var jeg i stor grad uforberedt på graden av skeptisisme, og rakk ikke å tilby alternativet før han endte diskusjonen med sin løsning: han ble intervjuet som privatperson – ikke som representant for sin arbeidsplass. En annen informant var skeptisk til å bli intervjuet i seg selv, men reagerte ikke spesielt på bruken av diktafonen. I dette intervjuet brukte jeg lang tid på å få i gang en dialog. Dette førte med seg en god del ”dødtape” med unyttig informasjon. Denne frykten eller skeptisismen var ikke å finne blant mine intervjuobjekter fra det private. For de i det private var det helt uproblematisk å la seg intervju og bruken av diktafon, mens det var ganske stor skeptisisme blant de offentlige ansatte.

#### 2.4.9 Maktforholdet:

Jeg hørte Sverre Flaatten fortelle om møtet med sin første informant i sitt masterprosjekt<sup>14</sup>, på et seminar. Den fysiske *store* mannen, med den *dyre* dressen, bak den *antikke* pulten, i *sjefsstolen*, i de *staslige* lokalene og hvor utrolig *liten* han selv følte seg i dette møtet. Dette gjorde inntrykk. Jeg skulle også ut å snakke med eksperter og folk som innehar ”fine” jobber. Og dette var noe av det jeg så kunne bli aktuelt i mine intervjuer. Jeg kledde meg kanskje litt mer formelt enn vanlig for å møte denne situasjonen. Men kom likevel frem til at jeg ikke kunne kle meg helt annerledes enn det som ville følt seg naturlig for meg. Men mine informanter har stort sett møtt meg på mer møterom som har føltes mer nøytralt, og det har vært en uformell stemning. To av intervjuene ble foretatt på kontor, men disse var ganske små og for meg kjente. Dette var kontorer som ligner på kontorer jeg selv har hatt i arbeidslivet, og som kanskje derfor føltes lite truende.

En annen grunn til denne ”annerledesopplevelsen” er at selv om jeg snakket med profesjonelle, så snakket vi om temaer som ikke nødvendigvis er deres ”ekspertfelt” – ingen av disse var ”faglig ansvarlig for forebygging av kriminalitet”. De måtte faktisk tenke seg om en del. I denne situasjonen ble kanskje jeg på en måte også litt ekspert, fordi en del antok at jeg kunne veldig mye om emnet.

#### 2.4.10 Det gjensidige intervjuet:

Noen av mine informanter var nesten like interessert i å intervju meg som jeg var i å intervju dem. Dette gjaldt kanskje spesielt to fra det private. Dette er også noe man åpner opp for - i det man velger en samtalepreget tilnærming. De to informantene har blant annet vært opptatt av å vite hva jeg tenker så langt om prosjektet. Her ligger det også en forståelig nysgjerrighet på hvem er jeg og hvor jeg vil med intervjuundersøkelsen. ”Den gode samtalen” krever en viss grad av gjensidighet. Jette Fog skriver i sin bok ”Med samtalen som utgangspunkt”, at det er nødvendig å gå inn som deltaker i intervjuet for å skape en gjensidig kontakt (Fog2004). Hvis man ikke gjør dette risikerer man å gå glipp av viktig informasjon som vil kunne påvirke påliteligheten og gyldigheten av undersøkelsen. Samtidig kan et annet problem komme til syne. Intervjupersonen reduseres til informasjonskilde, og intervjueren ignorerer den gjensidighet en god samtale egentlig krever. Jeg har til en viss grad prøvd å

---

<sup>14</sup> Prosjektet ble til boken: Heroinister og kontorister. En undersøkelse av maktens ulike fasetter i rettsforfølgelsen av narkotikalovertredere. 2007.

møte denne nysgjerrigheten, ved å si at jeg ikke er ferdig med tankeprosessen og at jeg fortsatt er i intervjufasen. Det ville være feil av meg å gi de mine tanker så langt. For det første *er* de uferdige – jeg er i intervjuprosessen og har ikke kommet i gang med noen systematisk analyse. Dessuten ville jeg kunne legge en uheldig styring på et prosjekt jeg selv ennå ikke vet hvor vil ende.

#### 2.4.11 Interessekonflikter:

Jeg har tidligere beskrevet at mine intervjuer har hatt en løs struktur og stort sett har hatt et samtalepreg. Et forskningsintervju er ikke en samtale mellom to likeverdige deltakere, fordi forskeren definerer og kontrollerer situasjonen (Kvale2001:21). Jeg har satt premissene for emnet vi skal snakke om, og de som sier ja til å la seg intervjuer har gitt sitt samtykke. Men jeg er usikker på om jeg kan si at jeg alene kontrollerte situasjonen - masterstudenten vs. de profesjonelle? Profesjonelle informanter stiller kanskje sterkere til å ta styringen, i kraft av at de nettopp er profesjonelle. De kan noe om temaet og er vant til å snakke om det i ulike situasjoner. Her kommer min temaliste inn. Dette betyr at vi har snakket om emner fra min temaliste, men også andre emner de har brakt til fram. Dette har også gitt meg noen nye nyttige innspill og noen mindre nyttige. Men samtidig kan man kanskje si at det ligger en liten latent interessekonflikt i intervjuene. Dette er fagpersoner som har en aktiv rolle i det de skal snakke om. Dette handler blant annet om deres arbeid. Det er ikke utenkelig at de har en viss interesse i å fremstille dette på en best mulig måte. Satt på spissen kan man kanskje si det på denne måten: jeg ønsker å finne ut mest mulig om prosjektet - de ønsker å fremstille det i et positivt lys! Det har altså vært viktig for mine informanter å snakke om prosjektet sitt i et positivt lys. De er ikke kriminologer, og ser ikke sitt eget bidrag til planleggingen i et kontrollperspektiv – de tenker hvordan man kan planlegge best mulig<sup>15</sup>. Sett i dette lyset er ordene ”forebygging av kriminalitet” et mer nøytralt ord, og naturlig for en masterstudent i kriminologi å bruke for å introdusere sitt prosjekt.

Dette problemet er kanskje vanskelig å unngå. Men samtidig mener jeg at noe av problemet takles ved at det er ikke nødvendigvis *det* de sier i seg selv, som er mest interessant for meg. I en kritisk lesning av en tekst (for eksempel mitt transkriberte intervju) bruker man mistenksomhetshermeneutikk: den søker en dypere sannhet som ligger bak tekstens hegemoniske diskurs (Kvale2001:156). Min empiri er ikke nødvendigvis det de forteller

---

<sup>15</sup> Et annet spørsmål her kan jo være hva er ”best mulig”, og for hvem er det best mulig?

direkte. Hvis dette var tilfelle ville nok mange intervjuer stoppet opp på ”nja - vi har egentlig ikke tenkt så mye på forebygging av kriminalitet”.

#### 2.4.12 De vanskelige spørsmålene:

Gitt interessekonflikten, vil det følgelig være spørsmål som er vanskelige blant annet fordi de potensielt kan sette prosjektet i et dårlig lys. Et tema som viste seg vanskelig å snakke om var ”de uønskede” – er det noen de ikke ønsker skal komme/være på Tjuvholmen og i så fall hvem er de? Spørsmål om dette tema var ubehagelig å snakke om. Dette var tydelig å se på kroppsspråket til informantene. For eksempel var det en informant som ganske raskt satte seg tilbake i stolen med armene i kryss. Selve svaret derimot var sagt litt spøkefullt:

”Ja, man ønsker jo ikke at noen skal ødelegge området da. Det er så enkelt” (P3).

Men det var tydelig at dette var noen han ikke ønsket å snakke mer om. For meg var dette litt uventet da intervjuet så langt hadde gått veldig greit og det var fin flyt i samtalen. Her stoppet det opp med ”Det er så enkelt”. Men intervjuet kom greit i gang igjen da jeg tok opp et nytt tema.

Dessverre fikk dette den konsekvensen at jeg i andre intervjuet har ”feiget” ut. Jeg ble etter hvert skeptisk til å spørre ”direkte” fordi jeg ikke ville ødelegge stemningen i samtalen. Heldigvis kom flere inn på dette temaet på egenhånd - det vil si snakket om i andre sammenhenger. Det var kanskje tryggere for dem å snakke om dette i den sammenhengen de selv valgte fremfor å svare direkte på spørsmålet?

Men hvorfor vil de ikke svare på spørsmål om ”de uønskede”? Det kan være mange grunner til dette. En grunn er at det er ikke deres ansvarsområde. De er inne på et så tidlig stadium eller annen del av planleggingen, at det ikke er deres direkte ansvar. En annen grunn er kanskje at de vet at dette er politisk ukorrekt og de vil fremstille prosjektet i et positivt lys.

## **2.5 Observasjon**

Shearing og Stenning (1998) bruker i sin artikkel ”*From the Panopticon to Disney World: The development of Discipline*”, kun observasjon som grunnlag for å studere kontrolltiltak i

Disney World. De mente at kontrolltiltakene, når man først så etter dem, var så synlige at det ikke var nødvendig å undersøke hvilke tanker som lå bak utformingen. Jane Jacobs og Oscar Newman som benyttet seg også av observasjon som grunnlag for deres teorier henholdsvis Natural surveillance og Defensible space.

Observasjon er også en del av min oppgave. Her er det ikke snakk om en systematisk observasjon av hvordan et område fungerer, men en observasjon av det fysiske miljøet. Den første delen av Tjuvholmen - Akerodden - er i skrivende stund i ferd med å bli ferdigstilt.. Dette gjør det mulig å observere dette området. Dette blir ikke det samme som å observere når området er ferdig. Hittil er det ganske få personer på området - hvilket gjør at området kanskje oppleves annerledes når det er ferdig og det kommer flere folk. Men samtidig er det mulig å se på konstruksjonen, materialebruk osv.

Jeg har også valgt å observere på Aker Brygge, som er inngangen til Tjuvholmen. Aker Brygge er ikke Tjuvholmen, og det er to forskjellige driftselskap som er ansvarlig for de to områdene. Derfor vil ikke nødvendigvis det jeg observerer på Aker Brygge være overførbart til Tjuvholmen. Men samtidig er det noen likheter. For det første er det naturlig å bruke Aker Brygge som sammenligning, da dette prosjektet er det som lignet Tjuvholmen mest. Flere av mine informanter har også henvist til eller sammenlignet med Aker Brygge. Både når det gjelder utvikling og drift. For det andre er det slik at mange som kommer til Tjuvholmen vil gå igjennom Aker Brygge for å komme seg dit. Det er mulig å komme seg dit ved å ta offentlig transport til Bryggetorget som ligger ved inngangen til Tjuvholmen. Men det vil være naturlig for de fleste gående å komme gjennom Aker Brygge. Et annet moment er at man kan se på Aker Brygge som en overgangssone til Tjuvholmen. Før du kommer til Tjuvholmen har du alt gått gjennom et kontrollert område.

## **2.6 Dokumentanalyse**

”Dokumentanalyse skiller seg fra data forskere har samlet inn i felten, ved å være skrevet for et annet formål enn det forskeren skal bruke dokumentene til” (Thagaard:56).

Dette er noe som er svært gjeldene for min erfaring i arbeidet med ulike dokumenter produsert om Tjuvholmen. Det finnes ingen offentlige dokumenter, avisartikler, nettsider osv

som bruker ordene forebygning av kriminalitet på Tjuvholmen. Men det betyr ikke at dokumentene ikke kan inneholde informasjon som er relevant i forhold til dette temaet.

Jeg har sett på offentlige dokumenter produsert i forbindelse med behandlingen av saken i Plan- og bygningsetaten, byutviklingskomiteen, byrådet og bystyret i Oslo kommune. Disse har jeg brukt for få et innblikk hvordan de offentlige har vært med på planlegge Tjuvholmen, og hva som ble vektlagt i planleggingen. Dokumenter som Plan- og bygningsetatens Reguleringsplan med tilhørende konsekvensutredning til offentlig ettersyn, Tjuvholmen KS sitt Designprogram for Tjuvholmen, og Havnevesenet & Plan- og bygningsetatens Prospekt for salg og byutvikling av Tjuvholmen, har vært sentrale. Men jeg har også benyttet meg av hjemmesidene til Oslo havn og Oslo kommune. I avhandlingen bruker jeg to saker som ble behandlet i byrådet: Den første ble behandlet 25.04.02 "Byutvikling og salg av Tjuvholmen. Rammeprogram for konkurranse om byutvikling og den andre 29.04.03. "Avtale om salg og byutvikling av Tjuvholmen, Oslo havn". Men jeg har sett på flere saker for å få et innblikk i planleggingen.

Jeg har også samlet på avisartikler om Tjuvholmen. I og med at noen av disse artiklene ble skrevet før jeg begynte mitt prosjekt har jeg benyttet meg av søkemotoren til følgende Norske aviser: Aftenposten, Dagsavisen, Morgenbladet, Klassekampen, Dagbladet og VG. Men jeg har også sett på nettaviser: fortrinnsvis Nettavisen og E24. Avisartiklene har vært nyttige. For å få et inntrykk av hvordan planleggingsprosessen har vært. Avisartiklene inneholder gjerne bilder og beskrivelser som har vært nyttige for å danne et bilde av hvordan Tjuvholmen kommer til å bli. Artiklene inneholder også intervjuer med personer som har vært med å planlegge tjuvholmen eller som er involvert i videre drift. Dette har også ved siden av mine intervjuer vært en kilde til hvordan Tjuvholmen presenteres.

Nettsiden til Tjuvholmen KS har også vært nyttig. Jeg har brukt nettsiden og info materiell jeg fikk etter å ha vært en tur innom besøkssenteret på Tjuvholmen. Jeg har brukt dette til å se på hvordan Tjuvholmen KS ønsker å profilere seg, og hvordan de selv omtaler Tjuvholmen.



## 3. DEN GODE BYEN

### 3.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg introdusere Tjuvholmen - og planleggenes syn på hvordan man lager en god by. Først en kort historie om den lille holmen som en gang i tiden var en henrettelsesplass, som nå skal bli en fornøylesplass. Videre prøver jeg å gi et lite innblikk i planleggingsprosessen. Jeg tar ikke for meg hele prosessen, men har valgt å se på rammen for prosjektkonkurransen som kanskje har lagt de viktigste premissene for hvordan Tjuvholmen kommer til å bli. Dette ble utarbeidet av Havnevesenet og Plan- og bygningsetaten, og ble godkjent av Byrådet. Rammeprogrammet kan kanskje derfor leses som deres syn på hvordan en god bydel bør være. Videre følger en kort beskrivelse av hvordan Tjuvholmen kommer til å bli. Ytterligere beskrivelse og eksempler kommer også i de påfølgende kapitlene. I siste del beskriver jeg hvordan mine informanter søker å forebygge kriminalitet, ved å planlegge "den gode byen". Slik sett handler det også om mine informanternes syn på hva som er en god by.

### 3.2 Tjuvholmen

#### 3.2.1 Kort om historien 1700 - 1996

De tidligste historiske forekomstene av navnet "Tjuvholmen" er fra første halvdel av 1700-tallet. I 1730 ble tyver henrettet på denne landfaste holmen, som ligger i det indre havnebassenget i Oslo. Det sies også at tyver skal ha hatt et oppholdssted her ute i denne perioden, og fra dette kan navnet ha sitt opphav. I 1757 ble det startet et pottemakeri på Tjuvholmen som brukte leire fra Pipervika i produksjonen. På slutten av 1820-tallet ble det planlagt å bygge en slottsbrygge på Tjuvholmen, men disse planene ble aldri iverksatt<sup>16</sup>.

På slutten av 1850-tallet ble Tjuvholmen det offisielle badested for kvinner fordi Bjørvika ikke lengre egnet seg som badeplass for byens befolkning. Den mannlige delen av befolkningen måtte ta turen til Kontraskjæret for å få badet i sjøen<sup>17</sup>. Senere, på 1860-tallet ble kapasiteten på sjøbadene sprengt - hovedsakelig på grunn av økende befolkning og

---

<sup>16</sup> Wikipedia <http://no.wikipedia.org/wiki/Tjuvholmen>

<sup>17</sup> Tobias (1999) "Sjøen for alle - stranda for få. Friluftslivet i Indre Oslofjord de siste 200 år". [http://www.byarkivet.oslo.kommune.no/OBA/tobias/tobiasartikler/t99\\_2\\_1.htm](http://www.byarkivet.oslo.kommune.no/OBA/tobias/tobiasartikler/t99_2_1.htm)

økende popularitet - og det ble derfor bygget en nytt bad for kvinner på Vippetangen. Menn fikk et nytt bad på Filipstadkaia - rett vest for Tjuvholmen. I 1870-årene var holmen et populært tilholdssted for byens sosialister.<sup>18</sup> Under denne perioden var Tjuvholmen under eierskap av Aker Mekaniske verksted. Oslo kommune kjøpte Tjuvholmen av Aker Mek. i 1914 og overførte den noen år senere til havnevesenet.

På siste halvdel av 1920-tallet ble området utsatt for en omfattende landutfylling for å øke landarealet med tanke på havnevirkksomhet. I 1928 begynte man med arbeidet å bygge kaiene som skulle ta seg av en del av skipstrafikken til og fra Oslo. Selve holmen - det lille fjellet som navnet stammer fra - ble sprengt bort og brukt som fyllmasse i disse arbeidene.

Fred. Olsen bygde ut Tjuvholmen ytterligere i 1950-årene til å bli byens mest moderne havneanlegg - og frem til 1960-tallet var Tjuvholmen en svært viktig del av Oslo havn.

I 1966 hadde kapasiteten på Tjuvholmen blir for liten for Fred. Olsen, og Aker Mekaniske verksted tok igjen over området. Fra 1982 til 1996 har bygningene på Tjuvholmen fungert som lager, kystterminal og kontorer. Noen av leietagerne har blant annet vært Statens Balletthøgskole og Operahøgskolen.

### 3.2.2 Premissene for planleggingen

Planleggingsprosessen fra havnevesenets og Plan- og byggingsetatens utarbeidelse og gjennomføring av prosjektkonkurranse, behandlingen av saken i byutviklingskomiteen og byrådet, og sist men ikke minst behandlingen av saken i Plan- og byggingsetaten, har vært lang. Jeg har ikke tenkt til å beskrive hele denne prosessen. En av grunnene til dette er som nevnt i metodekapittelet at det er ikke *hele* planleggingen av Tjuvholmen som interesserer meg. En annen grunn er at mye av premissene som ble lagt for hvordan Tjuvholmen kommer til å bli er å finne i det utradisjonelle valget av å holde en salgskonkurranse. Det er flere grunner til dette.

Først og fremst ble en god del av premissene for hvordan Tjuvholmen kommer til å bli, satt i rammeprogrammet i salgskonkurransen. For det andre ble den vanlige saksgangen satt på hodet fordi et mer eller mindre ferdig utviklet forslag kom *før* saksbehandlingen. En av mine informanter forklarer det på denne måten:

---

<sup>18</sup> Wikipedia (<http://no.wikipedia.org/wiki/Tjuvholmen>)

”Det som ble gjort på Tjuvholmen, var at det ble laget en prisprosjektkonkurranse i regi av havna. Og det var da Oslos politikere som vedtok vinnerforslagene - kåret vinnerforslagene. I etterkant av det skulle en reguleringsplan utarbeides som da skulle passe til det forslaget som man hadde valgt. Så det er en motsatt rekkefølge. Man begynner med et prosjekt, og så kommer den grunnleggende planen - etter at prosjektet er vedtatt. Så det er litt omvendt enn hva tradisjonell planlegging går ut på. Og det er et prinsipp som innenfor store deler av arkitekt miljøet/urbanisme miljøet er veldig omstridt. For det kortslutter mye av normale demokratiske spilleregler og påvirkningskraft - i disse prosessene som skal kjøres igjennom plan- og bygningsetaten. Det er håpløst å protestere mot en reguleringsplan, når bygget/resultatet allerede er godkjent av bystyret”(O2).

I konkurransen utropes det en vinner. Vinneren har alt utarbeidet en plan for Tjuvholmen. Den overordene planen er satt, det setter begrensninger på hvor mye som kan endres i ettertid.

I de fleste arkitektkonkurranser så vil arrangørene kjøpe en tjeneste – for eksempel arkitekttjeneste. Men i dette tilfellet skulle arrangørene selge en tomt. Arkitekter, byplanleggere, entreprenører og investorer ble oppfordret til å gå sammen å finne forslag. Men det ble også lagt noen premisser for salget. Et av disse premissene var at forslagene kom med ”bankgaranti”, for at de skulle være økonomisk gjennomførbare. Følgelig ville forslag som ikke kunne oppfylle denne falle ut av konkurransen. For det første begrenset det hvem som kunne være med på å utvikle Tjuvholmen. Det er ikke alle aktører som har ressurser til å legge ned tid og penger til å utarbeide et omfattende planforslag, som kanskje ikke fører frem. Det blir derfor godt etablerte aktører som får muligheten, og de er kanskje mest sannsynlige til å finne hverandre/ønsker å samarbeide? Et annet moment er forslaget måtte evne å generere nok inntekter til å gi en ”bankgaranti”. I praksis betyr dette at området måtte få et kommersielt preg for å finansiere utbyggingen.

### 3.2.3 Planleggingen av Tjuvholmen i korte trekk.

Fjordbyplanen ble vedtatt av Oslo bystyre 19. januar 2000. Planen går ut på å frigjøre områder som tidligere var brukt til havnevirksomhet til byutvikling, og å gjøre fjorden tilgjengelig for byens befolkning <sup>19</sup>

---

<sup>19</sup> Hjemmesiden til fjordbykontoret ([http://www.prosjekt-fjordbyen.oslo.kommune.no/om\\_fjordbyen/](http://www.prosjekt-fjordbyen.oslo.kommune.no/om_fjordbyen/))

Tjuvholmen var det første området i fjordbyutbyggingen. Det ble bestemt at havnekassen skulle få inntektene for salget fordi Tjuvholmen i sin tid ble opparbeidet med midler fra Havnekassen<sup>20</sup>. Pengene fra salget var ment å gi midler til havnevesenet til å flytte og frigjøre andre områder av Fjordbyen<sup>21</sup>. Havnestyret skulle stå for salget, men salget måtte godkjennes av bystyret. Halve salgsprisen var basert på at utbygger skal gi en offentlig gave tilbake til Oslo kommune. I forslaget til salgskontrakten<sup>22</sup> ble kjøpesummen delt i to: gaven til Oslo kr. 430 000 000 og kontantdel kr. 456 240 000. Gaven bestod av et tårn, et museum og offentlig byrom/park<sup>23</sup>.

Sommeren 2002 inviterte Havnevesenet og Plan- og byggingsetaten til arkitektkonkurranse. Konkurransen la opp til at arkitekter, byplanleggere, entreprenører og investorer skulle gå sammen for å utvikle et helhetlig konsept for utviklingen av Tjuvholmen. Intensjonen var at vinneren av konkurransen skulle kjøpe og utarbeide reguleringsplan for området.

Sammen med prospektet for salg av Tjuvholmen var det vedlagt et rammeprogram som la noen føringer på hvordan man ønsket at Tjuvholmen skulle bli. Rammeprogrammet ble utarbeidet av Havnevesenet og Plan- og bygningsetaten i samarbeid, og ble godkjent av Byrådet i møte 23. April 2002<sup>24</sup>.

Under punkt 6 i prospektet for salg og byutvikling av Tjuvholmen (utgitt av havnevesenet og plan- og bygningsetaten), beskrives hvilke kriterier som lå til grunn for valg av kjøper. Her står det at havnevesenet ønsker å selge til den som kommer opp med det beste forslaget til byutvikling for Tjuvholmen. Selv om juryen har muligheten til å vurdere forslagene fritt, gis det et forslag til hvilke kriterier de skal se på og hvordan de skal vektlegges. Grovt sett kan man si at det er 30% pris og 70 % hvorvidt forslaget oppfyller rammeprogrammets punkt 3. og 4.

Rammeprogrammets punkt 3 omtaler mål for Tjuvholmen. Forslaget må passe inn i fjordlandskapet og integrere vannet på en måte som gir stedet en identitet. Videre er det et

---

<sup>20</sup> Byrådet "Byutvikling og salg av Tjuvholmen. Rammeprogram for konkurranse om byutvikling". Saksnr. 99/02

<sup>21</sup> Oslo Havn hjemmeside. "Tjuvholmen i Fjordbyen". <http://www.ohv.oslo.no/cgi-bin/ohv/imaker?id=36477&visdybde=2&aktiv=36477>

<sup>22</sup> Byrådet "Avtale om salg og byutvikling av Tjuvholmen, Oslo havn." Saksnr. 114/03

<sup>23</sup> Men som det blant annet ble påpekt av finanskomiteen og SV er dette en del av kjøpesummen og det er misvisende å kalle dette en gave til byen. Fordi det virker som at kjøper gir en gave til byen.

<sup>24</sup> Havnevesenet & Plan- og bygningsetaten: "Prospekt for salg og byutvikling av Tjuvholmen, Oslo havn. Vedlegg Byutvikling og salg av Tjuvholmen. Rammeprogram for konkurranse om byutvikling.

mål at Tjuvholmen skal åpne Oslo sentrum opp for sjøen, både for besøkende og byen bak. Tjuvholmen skal være tilgjengelig for byens befolkning. Det er også viktig at det skapes en levende bydel, med variert bebyggelse og ulike funksjoner (boliger, næring, service, publikumsattraksjoner). Og sist men ikke minst skal det bygges et ”signalbygg” som skal gi Tjuvholmen identitet og profil, og ”om mulig” legge til rette for at det skal kunne etableres en funksjon av nasjonal eller internasjonal karakter.

I punkt 4 de byplanmessige premissene er det listet følgende faste premisser:

1. Områdets maritime preg og beliggenhet, omgitt av sjø på tre kanter, skal i det alt vesentlige bevares, slik at preget av halvøy opprettholdes.
2. Bildet av Pipervikas fjordlandskap må ikke svekkes. Viken på tomtens vestside mot Filipstadkaia bidrar til tomtens preg av halvøy.
3. Sjøfronten skal komme allmennheten til gode, både ved lett tilgjengelighet og som en utvidelse av byens rekreasjonstilbud for befolkningen. Preg av åpenhet og tilgjengelighet skal omfatte bebyggelsen så vel som utearealene, med mulighet for sammenhengende gangforbindelse langs sjøfronten. Tilgrensende bebyggelse kan for eksempel utkrages over deler av gangforbindelsen.
4. Bydelen skal være tilgjengelig og åpen for allmennheten til alle døgnetts tider.
5. Innefor området skal det innpasses et ”signalbygg” som en attraksjon og publikumsmagnet og som bidrag til Oslos profil og identitet.
6. Tjuvholmen skal ha en boligandel, innenfor rammer som gir grunnlag for gode bomiljøer.
7. Gatene, de offentlige rommene og den offentlige sjøfronten, skal utformes urbant og med tanke på at de er en del av en levende bydel med stor andel forgjengere.
8. Området skal ha høy estetisk standard. Dette gjelder på alle nivåer, fra det overordnet helhetsgrep ned til detaljering og materialbruk. Kunst, kultur og design skal være en integrert del av løsningen.
9. Krav til service og utearealer som genereres av ny utbygging og nye funksjoner, må som hovedprinsipp dekkes innen tomtens arealer.
10. Området skal ha en parkeringsdekning basert på de fremlagte forslag til maksimum normer for bolig- og næringsområder.

Punkt nummer 8 handler om estetisk utforming. Bildet av fjordlandskapet som ikke må svekkes, det maritime preget som må bevares, ”signalbygget” som skal bidra til Oslos profil

kan kanskje også sies å handle om estetisk utforming. Et annet tema er at Tjuvholmen skal bli åpen og tilgjengelig for byens befolkning (punkt 3,4 og 7). De viktigste temaene og premissene kan kanskje derfor sies å være at Tjuvholmen skal få en estetisk utforming og at den skal være åpen for allmennheten.

Det kom inn ni forslag til denne konkurransen. Det ble laget en utstilling med åtte av disse forslagene, som dannet grunnlaget for en folkeavstemning. Utstillingen ble besøkt av over 8000 mennesker. I tillegg ble det lagt ut bilder og beskrivelser av alle forslagene på internett, slik at det gikk an å stemme der også. I avstemningen på internett fikk "Utsyn" flest stemmer<sup>25</sup>.

De to forslagene med mest stemmer gikk videre til finalen, "Fjordparken" (Linstow Eiendom / Snøhetta) og "Utsyn" (Selvaaggruppen / Aspelin Ramm / Niels Torp). Denne finalen besto av en jury-kåring. "Fjordparken" vant denne jurykåringen. Juryen var imidlertid delt, og begge forslagene skulle behandles videre. Oslo havnevesen og byutviklingskomiteen innstilte "Utsyn" til bystyret. Plan- og bygningsetaten - og byrådet innstilte "Fjordparken". Saken ble endelig avgjort i Bystyret, som 18. desember 2002 bestemte seg for "Utsyn". 16. juni 2003 ble salgskontrakten undertegnet - og Selvaag Gruppen og Aspelin- Ramm Gruppen overtok driften av Tjuvholmen.

### 3.2.4 Hvordan kommer Tjuvholmen til å se ut?

---

<sup>25</sup> Oslo Havnevesen (<http://www.havn.oslo.kommune.no/article16993-7585.html>)



**Bilde 1: Oversikt, Tjuvholmen. (3D-visualisering: Knut Ramstad Sivilarkitekt MNAL)**

Tjuvholmen er delt inn i 3 delområder som er adskilt av vann (Bilde 1): "Akerodden"(nederst), "Tjuvholmen"(øverst til høyre) og "Skjæret"(øverst til venstre). Det første området man kommer

inn på er Akerodden. Her vil det være kontorer, boliger, forretninger, restauranter og et hotell. Med butikker på gateplan, kontorer i midten og boliger på toppen. Utbyggingen av Akerodden går mot slutten i skrivende stund. Her har alt folk flyttet inn i boliger. Så langt har det kommet noe næringsvirksomhet: Café Solo, Nordli bokhandel og en restaurant.

Ytterst ligger det som (kanskje litt forvirrende) blir kalt Tjuvholmen. Her vil det være en høyere andel boliger. Det vil også være to publikumsattraksjoner som er plassert på Tårnplassen: et opplevelsessenter, "Extreme North" (til venstre), og et utsiktstårn på 70 (i skrivende stund oppgradert til 90) meter. Her vil man også finne spisesteder og andre butikker.

Til venstre ligger Skjæret. Her er skal det bli skulpturpark, badestrand og et nytt kunstmuseum tegnet av en verdenskjent arkitekt; Renzo Piano. Museet er et samarbeid mellom Louisiana Museum of Modern Art (Danmark, tross amerikansk navn) og Astrup Fearnley Museet.

Bebyggelsen vil være på mellom 2-12 etasjer med hovedvekt på 8-9 etasjer. Den høyeste bebyggelsen vil være sentralt på Akerodden, mens høyden vil være lavere mot bryggetorget på Aker Brygge og Pipervika<sup>26</sup>. I følge reguleringsplanen kan det bygges opp til 1200 boliger. 1/3 av disse vil være utleieboliger. Biltrafikk og parkering legges under overflaten med 1000 parkeringsplasser. Det er kun varebiler, TT- biler og andre utrykningsbiler som vil ha tilgang på overflaten. Kai og bryggekant rundt hele Tjuvholmen vil tilsvare ca 2 km. Langs kaiene vil det kun være mulighet for mindre båter å fortøye - men bare i kortere perioder.

### 3.3 Den gode byen

*"Det å ha ekstra krydder i en by er noe som gjør at de som bruker byen føler at her er det tenkt også på dem, og ergo så håper vi å få et godt miljø - en god stemming i byen" (P1)*

Denne oppgaven handler blant annet om hvorvidt og hvordan man har tenkt forebygning av kriminalitet i planleggingen av Tjuvholmen. Som nevnt tidligere i metodekapittelet har dette vært et vanskelig tema å snakke om. Forebygging av kriminalitet virket på mange måter som fremmed for mine informanter når de skulle snakke om Tjuvholmen. Men det betyr ikke at de ikke har tenkt i de baner. Som en av mine informanter forklarer:

---

<sup>26</sup> Reguleringsplan med tilhørende konsekvensutredning til offentlig ettersyn 8. juli 2003 Plan og bygningsetaten.



*”Men når vi planlegger offentlige uterom så ligger det [kriminalitetsforebygning] bak hele tiden. Vi vil jo ha trygge gode omgivelser. Det ligger jo i bunnen. Og da ligger jo den kriminaliteten - den ligger litt på avstand. Men resultatet vi får er gode trygge omgivelser og god oversiktighet”. (P1)*

De snakker om hvordan man kan lage en god by – som de mener er kriminalitetsforebyggende. Og hvordan man kan lage en dårlig by – som de mener er kriminalitetsfremmende.

### 3.3.1 ”Den dårlige byen”

Hvordan man kan lage den dårlige byen var et tema som dukket opp når mine informanter ble spurt om hvordan de kunne lage en trygg by. Det var lettere å snakke om hvordan man kunne lage en dårlig by – enn det var å snakke om hvordan man kan lage en god by. Som en av mine informanter uttrykte det:

*”Nå er det ikke sånn at det finnes noen fysiske mirakeloppskrifter som gjør bymiljøer til trygge steder å være, men man kan heller se det motsatte at det finnes en del... skal vi si fallgruver. Og problempunkter som man vet skaper uttrygghet hvis de er til i byplanlegging”. (O2).*

Dette henger nok også sammen med at de mener det er lettere å skape ”den dårlige byen” enn det er å skape ”den gode byen”. Det er visse ting man *vet* vil skape problemer – men det er vanskeligere å vite hva som vil fungere. En årsak til det er at selv om man vet hva som fungerer, er det ikke alle teorier/metoder som lar seg overføre til andre/alle steder (Schneider & Kitchen2007). Men det var allikevel vanskelig å komme på konkrete eksempler på den dårlige byen når de ble spurt om det. Eksempler på hva som utgjør en dårlig by kom ofte som en kontrast til hva som gir den gode byen. En av mine informanter kom med følgende eksempel:

*”Nei, jeg har ikke noe eksempel. Men det er jo bydeler som blir revet ned nå, som var bygd på syttitallet, og det viser seg at de er fulle av folk som mistrives, har det vondt, trassig. I England er det sånne bydeler. I Nederland tror jeg at man her må gå inn med massive tiltak for å få noen nye ting til å virke i de bydelene. For å få has på kriminaliteten altså. Men de*

*må jo gå inn mot folk da, som bor der. Enten så er det noen som de må ta ut derifra og plassere andre plasser for å bli bedre. Så det går an å bygge en dårlig by altså - helt klart!”*  
(P1)

Men hva konkret bidrar til et dårlig sted?

*”Jeg tror bare det at det er mørkt, at en ting ikke er oversiktlig - gjør folk utrygge. Og det er ikke noe trivelig. Og det er jo blir det jo kanskje en risiko for kriminalitet.”* (P6)

Det er mørkt og det er vanskelig å få oversikt – det oppleves som et ”rotete” sted. Det gjør det uttrivelig og utrygt. Mangel på andres tilstedeværelse bidrar også til den dårlige byen:

*”Jeg tror hvis vi lager, utformer gatene dårlige og lager mørke deler eller deler hvor det er/du føler deg.. at det er ingen som ser deg og sånne ting – så blir det utrygt”* (P3).

Andres tilstedeværelse er viktig. Det er viktig å bli sett og se at det er andre tilstede. Steder hvor vi er alene og isolerte er et dårlig sted. Vi oppsøker ikke isolerte steder hvor vi kan risikere å være alene:

*”Hvis vi er i en park og liksom føler at vi er helt alene, at du er under en bro - i et mørkt smug. Sånne situasjoner vil jeg ikke komme i. Vi oppsøker heller ikke sånne situasjoner unødig da. Så at vi har det i oss når vi er ute og går i byen. Vi går jo på plasser der hvor vi føler oss trygge. Og så ut i fra det så er det enkelte plasser i byen som blir mer utrygge fordi folk skygger unna dem, og da er det kanskje slik at enkelte andre søker dit. For å få seg et eller annet.”* (P1)

Noe av problemet med dårlige steder er at de forblir folketomme fordi ”vanlige folk” skygger unna, og derfor føles ennå mer utrygge. Mens andre tiltrekkes et sted som er isolert, nettopp fordi det legger til rette for ulovlige aktiviteter.

”Den dårlige byen” er rotete, uoversiktlig, mørk, isolert og det er få mennesker der. Det føles utrygt. Dette blir en ond sirkel for man oppsøker ikke steder som føles utrygge, som igjen fører til at det blir enda færre folk der og dermed blir det mer utrygt. Dette synet støttes av forskning. Studier viser at folk som er redd for kriminalitet er mer sannsynlig til å trekke seg

fra sosiale livet. Dess flere folk som trekker seg tilbake dess mer kriminaliteten øker - som igjen fører til at enda flere folk trekker seg tilbake (Katyal2003:78)

Den gode og den dårlige byen kan kanskje sees på som motsetninger? Hvis ”den dårlige byen” er folketom, uoversiktlig og mørk hvordan er ”den gode byen”?

### 3.3.2 ”Den gode byen”

Niels Torp er hovedarkitekten som tegnet vinnerforslaget ”Utsyn” i konkurransen om Tjuvholmen. Torp beskriver to bud<sup>27</sup> for å lage ”den gode byen”.

Det første budet er å lage integrerte bydeler. Et integrert område er et sted som er i kontakt med områdene rundt. Det handler om kommunikasjon mellom gatene – at det dannes et nettverk av gater som er knyttet sammen som skaper en gjennomstrømning av folk i områdene.

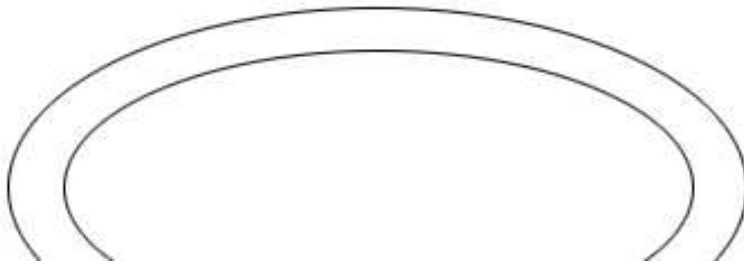
Det motsatte av integrerte områder er segregerte områder. Segregerte områder er mer atskilte og er ikke forbundet (kommuniserer ikke med) områdene rundt. Dette gjør at de er mer isolerte og folketomme, som for eksempel en blindvei.

*”Hvis det er stille et sted vil dette kunne føre til fare og kriminalitet. Før å motvirke dette måtte man ha et lyshav”*

For å lage en integrert by er det viktig å skape forutsigbarhet. Da er det viktig med siktlinjer som forteller hvor man er og hva som kommer fremover. En gate hvor man ikke vet hva som kommer rundt neste sving eller man ikke vet hvor ender fører til usikkerhet. For eksempel en gate som ser slik ut (*figur 1*):

---

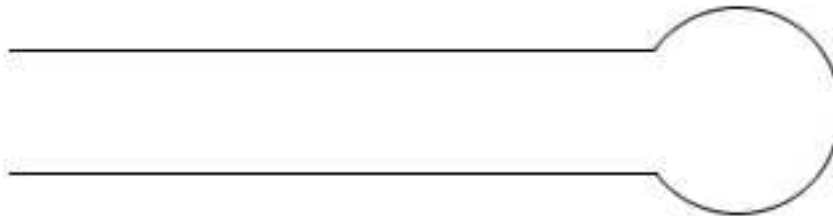
<sup>27</sup> Min beskrivelse av Niels Torps to bud er basert på en liten forelesning – se metodekapittelet.



**Figur 1: Skisse av en utrygg gate. Figuren er min gjengivelse av en tegning Niels Torp kladdet ned under forelesningen.**

Dette vil kunne skremme noen mennesker fra å bruke den, som vil kunne føre til segregering fordi den hindrer gjennomstrømningen.

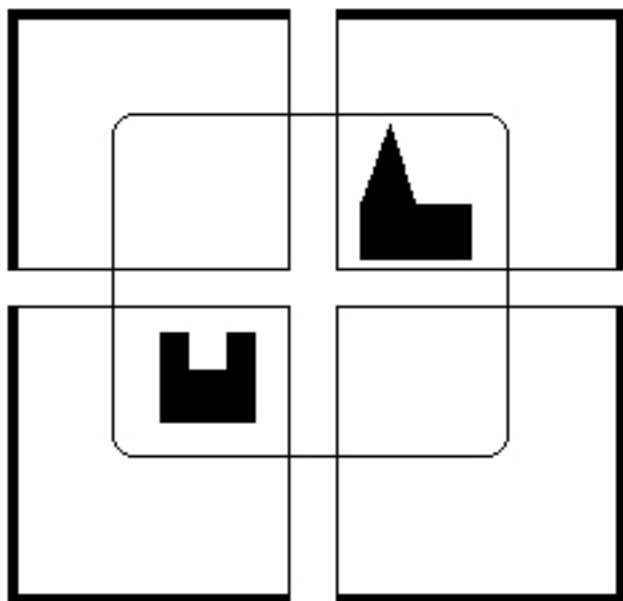
Men i en gate som er formet slik at man ser hvor den ender vil være mer inviterende. Slik som på tegningen under (*figur 2*):



**Figur 2: Skisse av en trygg gate. Figuren er en gjengivelse av en tegning Niels Torp tegnet ned under forelesningen.**

I følge Torp er det ”arkitektens ansvar å sørge for at by veven er integrert”. Derfor lager han slike ”poser” som vi ser ovenfor, hvor man legger til rette for aktivitet. På den måten vil folk kunne se at det er noe der fremme, som kan pirre nysgjerrigheten og trekke folk dit. Aktiviteten(e) som det legges til rette for sørger for at det vil være folk der.

Forutsigbarhet gir en klarhet som gjør at byen er enkelt å forholde seg til. Dette er noen man også finner i gamle byer. En typisk gammel by vil ha denne utformingen (*figur 3*):



**Figur 3: Skisse av en klassisk middelalderby. Figuren er min gjengivelse av en tegning Niels Torp kladdet under forelesningen**

Muren rundt byen markerer byens grenser og når du går igjennom porten så vet du at du er i byen. Inne i byen vil du lett kunne finne bytorget med kirken og rådhuset - fordi de alltid var plassert i midten. Torp har også benyttet seg av denne forutsigbarheten på Tjuvholmen ved at torvene er plassert i midten. Slik vil man kunne vite hvor man er og man vil kunne se neste torg – det blir lettere å orientere seg. Denne forutsigbarheten gir trygghet og det fører til integrering av bydelen.

Et problem med at en gate er forutsigbar er at den også blir kjedelig. For å sikre gjennomstrømningen er det derfor viktig å legge inn noen attraksjoner som skaper spenning. For eksempel kan dette være opplevelsessenteret som ligger ytterst på Tjuvholmen. Opplevelsessenteret vil være synlig fra Aker Brygge og skal kunne vekke interesse slik at folk tar veien ut til Tjuvholmen<sup>28</sup>.

Det andre budet er og ikke lage en by hvor bare en type mennesker dominerer. Hvis en gruppe dominerer vil andre føle seg lite velkomne og dette vil kunne være farlig. Som eksempel på dette nevner han at hvis kun en ungdomsgruppe inviteres til en del av byen vil det bli et problem. Det er derfor viktig å få inn alle typer mennesker. En annen informant sier det på denne måten:

<sup>28</sup> Det vil komme mer om dette teamet i kapittel 5 - Panoptikon.

*”Men mangfold i miljøet er veldig, det tror jeg er en fordel. For da får du ikke dominerende av en type mennesker, som kan lage sin egen justis. Mangfoldet gjør at du må ta hensyn til mange flere, og da blir det mindre mulighet for at det skjer spesielle ting. Ulovlige ting eller hva som helst.” (P3)*

Derfor er det viktig og ”skape urbanitet og invitere til demografisk mangfold” i alle deler av byen. Ved å lage en ”meny av opplevelser” vil man i følge Torp kunne variere type mennesker som kommer dit.

Torp sine to bud er å finne blant mine andre informanternes syn på ”den gode byen”. Oversiktlige integrerte gater fører til at det kommer mennesker, og andres tilstedeværelse er viktig. Derfor er ”den gode byen” en åpen by.

*”Folk skal føle seg på de områdene de går at de er, at det er... - og da går det veldig på sånne banale ting at det er opplyst, at det ikke er sånne endetarmer som går inn i et mørkt smug og det ikke er vei tilbake, så tror jeg at det mest kriminalitetsforebyggende er at det er åpent for alle. ” (P6)*

Andres tilstedeværelse er viktig fordi det vil kunne gi sosial kontroll.

*”Så at vi vil at folk skal oppholde seg i utearealene ikke bare gå i gjennom. De skal få unnskyldninger til å sette seg ned og til å bli i uterommene og ergo så har vi sosial kontroll. Det er kriminalitetsforebyggende!” (P1)*

Derfor er det viktig at det kommer mange folk og at de trives – slik at de blir der:

*” Hvis det er jevnt fordelt med mennesker og de trives der så har vi kommet langt.” (P3).*

Men for at de skal trives er det viktig at bydelen er utformet på en måte som tiltrekker folk:

*”.....jeg har veldig tro på det at det må være lyst, trivelig, ryddig, reint og det må være - alle arealene må være synlige for alle. Så det ikke blir sånne avlukker og bakganger osv.” (P5).*

”Den gode byen” er ryddig, oversiktlig, åpen, lys, det er mange mennesker der og den føles trygg. Den er på mange måter det omvendte av ”den dårlige byen”. Integrert - ikke segregert, oversiktlig - ikke rotete, åpen - ikke avstengt, lys - ikke mørk, det er mange mennesker der – den er ikke folketom.

Ved å lage en bydel som er knyttet til resten av byen - som er åpen, oversiktlig og lys, vil man få folk til å komme og skape et mangfold av mennesker. Dette gjør at det føles trygt samtidig som det er kriminalitetsforebyggende.

### **3.4 Oppsummering**

Mye av premissene for hvordan Tjuvholmen kommer til å bli er å finne i rammeprogrammet i salgskonkurransen. Her er det to sentrale temaer. Det er viktig at byen får en estetisk utforming, og at den er åpen for byens befolkning. Dette er noe av det vi finner igjen blant mine informantere syn på ”den gode byen”. Den trivelige, lyse, ryddige og oversiktlige byen, kan kanskje sees som en estetisk by, selv om estetikk kanskje også handler om noe mer enn bare dette. Det er også viktig for mine informanter at det kommer mange folk – byen skal være åpen. Utgangspunktet for planleggerne er derfor å lage en god by som er åpen for allmennheten, men vil den bli slik i praksis? Dette er noe jeg tar opp i kapitlene som kommer. Men samtidig handler det om noe mer. Ved å lage ”den gode byen” mener mine informanter at man kan forebygge kriminalitet. Dette kan sees på som kontrolltiltak men det høres ikke ut som det. Det er positivt ladede ord som for eksempel å gjøre det lyst, trivelig, ryddig, reint og åpent for alle. Det handler om å skape orden. Dette er temaet for neste kapittel.

## 4. RENHET

### 4.1 Innledning

I boken "Purity and Danger" beskriver Mary Douglas (2002) hvordan mennesker søker å organisere en kaotisk verden. Ved å kategorisere våre omgivelser skaper vi en orden – et mønster som hjelper oss å navigere i den verden vi lever i. Det kan for eksempel være å kategorisere mellom rent eller urent, på innsiden eller på utsiden, riktig eller feil, orden eller uorden. Det rene er en del av mønsteret – på innsiden av vår etablerte orden. Det "urene" er det som ikke har plass i mønsteret – det er på utsiden. Orden er en del av mønsteret - uorden er ikke det. Men det finnes ikke noe absolutt uorden. Hva som sees på som urent eller uorden er avhengig av øynene som ser. Uorden er menneskeskapt. Der finnes uorden, er det et system som klassifiserer, som definerer hva som er orden og uorden. Det å skape orden er å fjerne elementer som ikke passer inn.

Pest og spedalskhet brukes i Foucault sin bok "Overvåkning og straff" (2001) som eksempler på to forskjellige kontrollmetoder i møte med det uønskede; det som ikke passer inn. Begge kontrollstrategiene er til stede i samfunnet samtidig, og de kan gli inn i hverandre eller fungere vekselvis (Foucault2001). Spedalskhet ble møtt på en todelt måte, de syke og de friske ble skilt fra hverandre. De syke ble utstøtt fra samfunnet. Det ble skilt mellom "de rene" som var friske, og "de urene" som var syke. Slik kunne man renske bort det uønskede og få et "rent" samfunn. Det ble viktig å passe på at grensene i det "rene" samfunnet ble overholdt. I følge Sahlin (2001) kan måten spedalskhet ble møtt med sees på som en maktstrategi: grensekontroll (ibid:122). Måten som pest og spedalskhet ble møtt med, kan sees på som to måter å kontrollere et territorium på: disiplin og grensekontroll (ibid). Jeg ønsker å bruke dette perspektivet til å studere kontrollen på Tjuvholmen. Jeg vil se på kontrollmetoden som pest ble møtt med - disiplin - i neste kapittel. I dette kapittelet vil jeg se på hvordan kontrollmetoden som spedalskhet ble møtt med – grensekontroll (Sahlin2001).

Mine informanter snakker om å lage "den gode byen" - som er trivelig, lys, ryddig og oversiktlig. De har en idé om hvordan byen burde organiseres – det handler om orden og renhet. I følge Douglas har ideer om hva som utgjør uorden og orden en symbolsk funksjon. Det viser hvordan vi har valgt å organisere våre omgivelser - det mønsteret som vi har skapt



for å få en helhet som gir en felles forståelse av vår verden (Douglas2002). Det som ikke passer inn i mønsteret må bort. Jeg ønsker å bruke perspektivet om at noe er orden og noe er uorden, for å se på kontrollen av Tjuvholmen. Tanker og idéer om hva som er orden og uorden styrer hvem som er velkommen og ikke velkommen. Det er et ønske om å fjerne eller holde unna det som ikke passer inn i ”den gode byen”. Det handler derfor om grensekontroll. Det er ikke alle man vil ha på Tjuvholmen. Men Tjuvholmen er også avhengig av å tiltrekke seg folk. ”Den gode byen” er blant annet avhengig av at det kommer mange mennesker. Det er en prosess hvor man ønsker å tiltrekke seg noen, og samtidig utstøtte andre. Samtidig er det ikke lov å bortvise eller nekte noen å komme inn på området. Disse to faktorene får konsekvenser for hvordan det ”uønskede” kan bekjempes på Tjuvholmen.

## **4.2 Folk er viktige**

Som vist i det forrige kapittelet er folk en viktig del av det å skape ”den gode byen” og å få den til å fungere. Andres tilstedeværelse gir blant annet sosial kontroll. I avsnittet om planleggingen kommer det også frem at finansieringen av Tjuvholmen KS er knyttet til kommersielle inntektskilder. Det er viktig at folk kjøper og leier boliger og næringslokaler/kontorlokaler. Men det er også viktig at folk kommer på besøk for å legge igjen penger. Samtidig er kanskje ikke alle folk like viktige.

I følge boka ”Det nye byliv” av Gehl, Gemzøe, Kirknæs og Sønderggard (2006) har kravet til byrommet endret seg over tid. Før var man i større grad *nødt* til å bruke byrommet uansett kvalitet eller tilstand. Nå er kvalitet viktig for at vi skal *velge* å bruke det. Før brukte man byrommet på vei til og fra jobb eller for å gjøre nødvendige ærend. Men i dag har vi mer fritid og bruker mer tid på fritidsaktiviteter. Det er derfor viktig å lage attraktive områder som kan trekke folk. Byen konkurrerer om å bli brukt. Dette gir andre krav til planlegging av byrommet. Det er en konkurranse om å tiltrekke seg folk. Det er ønskelig at mange kommer til Tjuvholmen.

Denne konkurransen vil bli en realitet i nærmeste fremtid for Tjuvholmen.

Som en av mine informanter påpeker så er Aker Brygge det eneste stedet ved sjøen, og folk trekker dit. Men med Fjordbyutbyggingen vil både Aker Brygge og Tjuvholmen få hard konkurranse om å trekke folk.

*”Og det var kanskje sånn at [når]Aker brygge var ny - det var det eneste stedet. Nå kommer Bjørvika, Vipptangen, Tjuvholmen og Fillipstad, kanskje det kommer noe spennende der etter hvert. Vi dobler ikke akkurat den norske befolkningen – fort i alle fall. Så det er jo mye de samme folkene da som skal oppholde seg her da. Det skal [noe] til at det blir like folkerikt som det er på Aker brygge til tider, overalt. Det burde jo vært en by på et par millioner kanskje, klart det.” (O4)*

De er avhengig av å dra folk ut dit? Dette tenkes det aktivt på – hvordan tiltrekke oss folk:

*”Men mer konkret så starter det med: Hvor mange kan du få hit? Hvem er det som da kommer hit? Hvor ligger det i forhold Aker brygge? Hva er det som må til for å få ivaretatt – hvis man kaller Aker brygge en suksess i hvert fall når gjelder publikumstilstrømming – i hvert fall når det gjelder sommerhalvåret. Hva er det som kan få utvide det til også å gjelde Tjuvholmen? Hva er det som må gjøres for at det skal være mennesker her om vinteren? I hvert fall når man bygger så nærme sjøen så forbindes det med noe ganske kaldt. Hva er det som kan tilsi at man skal gå ut på en sånn blindvei som det i utgangspunktet så ut til? Hva kan etablere alternative veier? Hva er det som skal til for å få det en del av en lengre vei gjennom byen? Hvilke aktiviteter eller næringsvirksomheter skal man ha inne på området? Som kan oppleves og samtidig være attraktivt for mange forskjellig tilreisende?”(P3).*

Som vist i kapittelet om den gode byen forsøker man å lage en trygg og forutsigbar by, samtidig som den er spennende. Noe som kanskje kan sees som motsetningsfylt. Det spennende forbindes kanskje oftere med nettopp det utforutsigbare. Bildet av byen der en ikke vet hva som venter rundt neste hjørne. Smeltedigelen av ulike inntrykk lukter, syn, lyder er noe av det som gjør byen til et spennende sted.

*”Det som beveger oss er det uventede møtet, erfaringen som ikke er programmert og nøye avmålt for anledningen. Fordommene påvirkes og mulighetene for utfoldelse endres først og fremst gjennom uventet kunnskap. ....Og det kan være en grunn til at så mange søker inn i storbyrommet , fordi det oppleves en heftighet i det ukjente og litt truende og samtidig tillokkende og kanskje løfterike. Revirgrensen i byrommet er komplekse, overlappende og konkurrerende, i motsetning til de organiserte, beskyttede fora der revirene kan være trygge, men samtidig overtydelige, forutsigbare og kjedelige”. (Butenschøn 2003:13)*

Men her prøver man å gjenskape noe av det spennende? Bare på en kontrollert måte. Konstruerte attraksjoner lagt på bestemte steder skal gi spenning og mangfold i opplevelsene. Men dette er et skapt og planlagt ”mangfold” – det har ikke vokst frem naturlig. Noe av grunnen til dette er kanskje at bydelene konkurrerer om å bli brukt? Det er ikke nok med at det er trygt – det må være spennende også.

#### 4.2.1 Hvilke folk skal tiltrekkes til Tjuvholmen?

En attraksjon er andre mennesker. Mennesker blir tiltrukket til steder hvor det er andre mennesker:

*”Det har mye å si hva som er inne i byer. At det er noen attraksjoner som trekker folk ut. Og vi ser det jo sånn at er det folk ute så kommer folk også. Vi er sosiale vesen og ønsker å omgås folk og gjerne litt tett ofte og. Så sånn sett så er det jo lagt til rette for at det skal være mye offentlighet i forhold til at det skal være mye folk - ute på Tjuvholmen. Så håper vi at folk trekker ut da.” (P1)*

- Men da må man først tiltrekke seg folk. Hva er det som tilbys på Tjuvholmen? Hvilke folk skal tiltrekkes til Tjuvholmen? Alt dette er ikke klart ennå. Men på KS Tjuvholmen sin hjemmeside leter man etter følgende næringsdrivende<sup>29</sup>:

##### ***Design, interiør, antikviteter, mote og kunst***

*Høy kvalitet og stort utvalg vil prege Tjuvholmens utvalg av butikker rettet mot interiør og design. Her finner kundene den perfekte gaven – både til seg selv og til andre. Kjente merkevarer, spennende gallerier, smarte dingser og nyskapende design vil trekke handlende fra hele Oslo til Tjuvholmen for å finne det lille ekstra.*

##### ***Ferskvare, frukt, delikatess, fisk og vilt***

*Tjuvholmen blir stedet hvor de smaks- og kvalitetsbevisste finner de beste råvarene og delikatessene. Ferskvarer og spesialiteter fra nære og fjerne strøk får en spesielt fremstående rolle i handelsmiljøet gjennom bevisst satsing på aktører knyttet til matglede og eksepsjonelle råvarer.*

---

<sup>29</sup> <http://www.tjuvholmen.com/default.aspx?aid=9073826>

### ***Helse, velvære, trening, aktivitet og opplevelser***

*Aktiviteter knyttet til naturopplevelser, trening og velvære regnes blant Tjuvholmens fremste kvaliteter. Vannaktiviteter og spa, treningsstudio med unik utsikt, spesialiserte sportsforretninger og andre virksomheter knyttet til trening og velvære skal gjøre Tjuvholmen til et område hvor du kan slappe av og finne ny energi.” nettside 19.11*

Det eksklusive er det som går igjen. Eiendomssjef Frode Smith hos Selvaag Forvaltning AS som er engasjert av Tjuvholmen KS for leie ut næringslokaler uttalte i en artikkel i Dagbladet<sup>30</sup>:

”Satsingsområdene er kultur, mat, helse og velvære, ikke ulikt tankene til andre byer og områder som vil ha suksess. På Tjuvholmen skal du finne ostebutikken og slakteren, ikke de store matvarekjedene.”

Hva annet kan vi finne på hjemmesiden<sup>31</sup>? Når man går inn på linken og trykker på headingen ”om Tjuvholmen” er det følgende artikler som kommer frem: Den første handler om den planlagte skulpturparken på Skjæret hvor skulptursamlingen til Selvaag-familien vil bli utstilt.

”Selvaag-familien har samlet skulpturkunst gjennom flere generasjoner. Deler av denne samlingen vil gjøres tilgjengelig i Skulpturparken. Sentrale verk av internasjonalt anerkjente kunstnere vil bli stilt ut: Anish Kapoor, Franz West, Louise Bourgeois, Peter Fishli & David Weiss, og Ellsworth Kelly.”<sup>32</sup>

Den andre artikkelen handler om at det er Astrup Fearnley museet som vil bli etablert på Tjuvholmen. Neste artikkel handler om at det er Renzo Piano - en verdenskjent arkitekt - som tegner kunstmuseet, opplevelsessenteret og skulpturparken:

”Renzo Piano (f. 1937) er en av verdens mest anerkjente, omdiskuterte og ettertraktete arkitekter. Piano vakte første gang internasjonal oppsikt og kontrovers med Pompidou-senteret i Paris i 1977. I dag regnes Piano som en ledende spesialist på kulturbygg. Tjuvholmen vakte Pianos interesse. Piano skal tegne flere av de mest markante byggene på Tjuvholmen: kunstsenteret, skulpturparken, det seksti meter høye utsiktstårnet,

---

<sup>30</sup> Dagbladet ”Tjuvstart på Tjuvholmen”. 09.12.2007 tekst: Tine Faltin

<sup>31</sup> <http://www.tjuvholmen.no/default.aspx>

<sup>32</sup> <http://www.tjuvholmen.no/?did=9074179>

opplevelsessenteret samt et bolig- og kontorbygg vil signeres Renzo Piano. Dette blir Skandinavias første bygg tegnet av Renzo Piano.”<sup>33</sup>

Videre er det en artikkel om Louise Bourgeois, en av kunstnerne som stiller ut sine skulpturer på Tjuvholmen. Sist men ikke minst er det en artikkel om arkitektur hvor man har intervjuet Niels Torp. Men det er ikke skrevet noe om den planlagte badestranden eller opplevelsessenteret ”*Extreme North*”. Dette er to attraksjoner som kanskje i større grad vil kunne trekke et større publikum enn bare ”kunstinteresserte”.

Det eksklusive kommer kanskje også til syne på andre måter. Et eksempel er prisen på boliger. Boligprisen på Tjuvholmen vil bli høy. En av mine informanter sier følgende om gjennomsnittelig kvm pris:

”Vi har på det første byggetrinn ligget mellom 40-60 000 kr per kvm, og på andre byggetrinn mellom 50-70 og på tredje byggetrinn mellom 60-80. Men vi har ligget helt på topp i Oslo prismessig hele veien. Så vi er et dyrt område.” (P6)

Det er dyrt å kjøpe på Tjuvholmen, og det vil ikke være hvem som helst som har muligheten til å kjøpe bolig her. Et annet moment er at det kan se ut som om det er de som kjøper de dyreste leilighetene som blir prioritert. For eksempel: i tredje byggetrinn blir det lagt ut to-roms leiligheter til salgs, men det er ikke fritt frem hvem som får kjøpe disse. Administrerende direktør i Tjuvholmen KS Gunnar Bøyum forklarer følgende<sup>34</sup>:

”Leilighetene er ikke tilgjengelige for salg før de store leilighetene i samme etasje er solgt. Dette er fordi vil forbeholder kjøperne av de store leilighetene retten til å kjøpe de små.”

Forklaringen er som følgende:

”....det godt kan tenkes at kjøperne av de store leilighetene på øverste etasje vil ønske å kjøpe de små også, for eksempel til barna deres”.

Dette sender kanskje et signal om hvilke kjøpere som ønskes på Tjuvholmen.

---

<sup>33</sup> <http://www.tjuvholmen.no/default.aspx?did=9073964>

<sup>34</sup> E24. 20.04.08. ”*Norges dyreste to-roms*”. Av Magnus Koren.

Det er lagt opp til at ca 1/3 av boligene vil bli forbeholdt utleie. På spørsmål om hva leieprisene vil komme til å bli svarer en av mine informanter følgende:

*”De [leieprisene] reflekterer på mange måter at det er dyrt å kjøpe her – så det er dyrt å leie. Det var et ønske kommunen hadde for å ha et demografisk mangfold at man skulle ha utleieandel. Men de har ikke satt noe krav om at det skal koste mindre enn andre steder. Erfaringsmessig er det høyere andel yngre mennesker som leier enn eldre. Så du får du et demografisk mangfold på det. Så er det en del firmaer som leier til ansatte. Det demografiske mangfoldet er vel mer at du kanskje får mer firmaansatte enn det du ellers ville fått.” (P6)*

Det både er - og kommer til å bli - dyrt å eie og leie på Tjuvholmen. Dette legger klare rammer for hvem det er som får muligheten til å bo her. Samtidig sender det kanskje noen signaler om hvem dette området er ment for. Først og fremst for de som skulle ønske å bo på Tjuvholmen, men også besøkende - som kan se den eksklusive profilen og kanskje også har lest om prisnivået.

Et annet eksempel på pris er ølpriser. På Aker Brygge er ølprisen høyere enn ellers i byen. Dette får konsekvenser for hvem som velger å ta seg en pils der. Er det grunn til å tro at ølprisen på Tjuvholmen blir lavere enn på Aker Brygge? Ølprisen er ikke noe som direkte stenger folk ute, men det gir et signal som en av mine informanter påpeker:

*”Hvor den reelle offentligheten begrenses gjennom fysiske barriere/sperrer, ved at folk som ikke er ønsket faktisk lukkes ut. Men også gjennom indirekte signaler med at [et] veldig kommersielt ute område - et sted hvor du kanskje har lov til å sitte på kafé og betale 70 kr for en pils”. (O2).*

På Tjuvholmen er det lagt opp til gode uteplasser hvor man for eksempel kan sitte på bryggekantene. Men samtidig vil kanskje en del ønske å nyte en halvliter i solen. En pris på 70 kr per halvliter vil kanskje skremme unna en del brukere. En ting er om man har råd til 70 kr halvliteren en annen ting er om du ”føler seg hjemme” på et sted hvor du betaler så mye mer enn andre steder.

Arkitekturen er også en attraksjon. I designprogrammet til Tjuvholmen står det følgende:

*”Tjuvholmen skal ha et høyt arkitektonisk ambisjonsnivå på all bebyggelse. Kvalitet i utformingen, solide materialer og et tidløst arkitektonisk uttrykk som likevel reflekterer*

samtiden skal kjennetegne området. Bygningenes arkitektoniske kvalitet skal være en del av områdets attraksjoner”.<sup>35</sup>

Arkitekturen trekkes også frem i avisartikler som omtaler Tjuvholmen. De har vektlagt mangfold i arkitekturen. Administrerende direktør Gunnar Bøyum i Tjuvholmen AS<sup>36</sup>:

”..... Og vi ønsker en mangfoldig bydel, med varierte arkitektuttrykk, slik også politikerne har bedt om, derfor har vi engasjert forskjellige arkitekter”.

I det første byggetrinet brukte man 4 ulike arkitekter. Kristin Jarmund Arkitekter, MAD, Kari Nissen Brodtkorb og HRTB. De ulike arkitektene har jobbet selvstendig uten å vite om hvordan hverandres prosjekter vil se ut<sup>37</sup>. Hensikten har vært å skape mangfold og variasjon. Peter Groth, administrerende direktør i Aspelin Ramm, sier det på denne måten<sup>38</sup>:

”Det er en utfordring å få dette til å bli et levende område med mangfold på flere plan. Konsentrert utbygning over kort tid kan føre til et uheldig og dødt ”drabantbypreg”. Vi investerer mye i å hindre dette. Det viktigste er kanskje å bruke flere og forskjellige arkitekter, noen tegner ”smør og brød”, andre er litt sprø, noen provoserer og andre lar seg provosere. Det er jo sånn byen normalt blir til over et mye større tidsspenn.”

---

<sup>35</sup> Designprogram for Tjuvholmen – Tjuvholmen KS mai 2004 Saksnummer 200301524-100 i Plan og bygningsetaten.

<sup>36</sup> Arkitektnytt 07.06.05 av Jan Carlsen

<sup>37</sup> Arkitektnytt.no ”Fra holme til ny bydel”. 28.3.2008 av Jan Carlsen

<sup>38</sup> intervjuet i artikkel i Estate media AS av Siv H. Jacobsen



**Bilde 2: Eksempel på variert arkitektur**

*Bilde 2* er tatt fra Aker Brygge. Det viser tre bygninger som ligger langs kanalen mellom Aker Brygge og Tjuvholmen.

*Bilde 3* er fra Olav Selvaags plass



**Bilde 2: Arkitektur**





**Bilde 4: Arkitektur**

**Bilde 5: Arkitektur**



Resultatet som kan observeres på Akerodden (*Bilde 2, 3, 4 og 5*) kan kanskje sees på som arkitektonisk mangfold - som til sammen kanskje gir området et annerledes uttrykk enn andre utbyggingsprosjekter.

Vi kan lese intensjoner ut fra våre omgivelser. For eksempel historien om Kong Artur og ridderne av det runde bor. Bordet var rundt fordi Artur og ridderne var likemenn. Et avlangt bord ville gi høyere status til den som okkuperte endeplassen(e). Bordet uttrykker maktrelasjonen rundt bordet. Utformingen kommuniserer noe. På samme måte kan arkitektur kommunisere. Deasy (1985) sier det på denne måten:

“The use of physical artifacts to affirm an individual’s or an institution’s status and prestige is at least as old as architecture. Many of the architectural monuments of the past were erected with just that in mind.” (Ibid:26)

Arkitekturen på Tjuvholmen kan kanskje sies å utstråle status og prestige. Det er lagt mye arbeid ned i å få til en ulik og spennende arkitektur på Tjuvholmen. Flere stor arkitektfirmaer i Norge har vært involvert. Slik sett er også det estetiske viktig.

Attraksjoner som eksklusive butikker, kunstmuseum, skulpturpark, og prestigefull arkitektur er det som trekkes frem på nettsiden til Tjuvholmen, og det er kanskje også hovedtemaene i en beskrivelse av hva som kommer til å være kjennetegnet ved stedet. Det er slik Tjuvholmen KS velger å markedsføre seg. Attraksjonene er som navnet tilsier ment å tiltrekke seg folk. Slik sett kan man kanskje bruke valg av attraksjoner til å si noe om *hvilke* folk som fortrinnsvis ønskes. Attraksjonene appellerer kanskje ikke til de brede sosiale lag i Oslo. Man kan kanskje si at det først og fremst vil appellere til et segment som er opptatt av eksklusivitet, kunst og kultur. De høye bolig- og leiepriser, og prisen på å nyte en halvliter i sola er kanskje med på å forsterke denne effekten.

## 4.3 Uorden

“The nature of the buildings and streets of the cities where we live affect our behaviour, the way we feel about ourselves, and more important the way we get along with others. If designers were able to work with a clear understanding of the relationship between behaviour and environment; they could create communities where these effects are positive and beneficial. Without such an understanding, these effect and design are haphazard at best and disastrous at worst” (Deasy1985).

### 4.3.1 Omgivelser i uorden

James Q. Wilson og George L. Kelling skrev i 1982 en artikkel ved navn ”Broken windows”. Denne handler i utgangspunktet om sammenhengen mellom uorden og kriminalitet. Men som Mary Douglas (Douglas2002) skrev: der det er uorden er det noen som har klassifisert noe som uorden i et forsøk på å skape en orden. Det handler derfor også om orden og uorden. Grunntanken i Broken windows-teorien er som tittelen antyder: et knust vindu fører til flere

knuste vinduer. Grunnen til dette er at et knust vindu er et signal om at ingen bryr seg, og at det derfor er ”fritt frem”. Uorden i form av knuste vinduer er en trussel til den etablerte orden. Hvis det som er i uorden ikke fjernes kan den etablerte ordenen gå tapt:

Phillip Zimbardo en forsker innenfor psykologi ved Stanford, testet i 1969 grunnlaget for Broken windows-teorien (ibid:3): En bil uten skilter ble etterlatt i to ulike nabolag. I det ene nabolaget (Bronx i New York) stod bilen i fred bare i 10 minutter før noen begynte å forsyne seg med deler. Innen et døgn var alt av verdi strippet vekk fra bilen, og ødeleggelsen av det som var igjen av bilen begynte: vinduer ble knust, inventaret skjært opp osv. I det andre nabolaget (Palo Alto i California) – et middelklassenabolag, fikk bilen stå i fred i over en uke. For å få fortgang i sakene brukte Zimbardo en slegge på bilen. Innen kort tid begynte prosessen slik som i Bronx, og etter noen timer lå bilen på taket og var fullstendig ødelagt. En ting om var felles for de to var at det var stort sett såkalte ”respektable” hvite som hadde deltatt i vandaliseringen. Eiendom som ikke passes på blir fritt vilt ikke bare for de som er ute etter å tjene penger på løse deler, eller ha det gøy, men også ”vanlige” mennesker som normalt ikke ville gjøre noe galt. Broken windows-effekten kan derfor også gjelde i ”bedre” nabolag – hvor orden i større grad er etablert.

Katyal (2002) påpeker at det er ironisk at en teori som bygger på en problemstilling som kan løses med arkitektur, har ført til bruk av straffeloven som en løsning. Grunntanken i Broken windows teorien går som nevnt ut på at fysiske tegn på uorden, vil føre til mer kriminalitet. En naturlig løsning vil derfor være å sørge for at det bygges solid, og at det vedlikeholdes aktivt. For eksempel kan man bruke uknuslige vinduer. Men i stedet har Broken windows blitt noe av grunnlaget for innføringen av null-toleranse tankegangen. I null-toleranseteorien er det viktig å slå ned på små overtredelser som vandalisme, fordi det sees på som ”gateway” crime som vil kunne lede til annen kriminalitet.

#### 4.3.2 Folk i uorden

Men uorden handler om mer enn knuste vinduer.

I et prosjekt gjennomført av Police Foudation i Washington D.C, ville de undersøke effekten av at politiet gikk til fots. I motsetning til den vanlige løsningen å patruljere i politibilen, skulle de ut å gå i nærmiljøet – fotpatrulje. En av forfatterne, Kelling ble med for å se på hvordan politimennene definerte orden og hva de gjorde for å opprettholde den

(Wilson&Kelling1982). I artikkelen beskriver de et nabolag i New Ark som var ganske falleferdig - med en del tomme bygginger. Men samtidig var stedet et transportknutepunkt på grunn av en togstasjon og flere sentrale busslinjer. Det var derfor forskjellige folk som brukte nabolaget.

” The people were made up of ”regulars” and ”strangers”. Regulars included both “decent folk” and some drunks and derelicts who were always there but who “knew their place”. Strangers were, well, strangers, and viewed suspiciously, sometimes apprehensively. The officer –call him Kelly- knew who the regulars were, and they knew him. As he saw his job, he was to keep an eye on strangers, and make certain that the disreputable regulars observed some informal but widely understood rules.”(ibid:2)

Disse reglene ble definert og håndhevet i samarbeid med de faste brukerne (ibid:2). De uformelle reglene var noe som gjaldt for dette nabolaget. Et annet nabolag hadde kanskje andre regler. Det ble etablert en orden for hvordan ting skulle fungere, og politimannens oppgave var å passe på at reglene ble overholdt – at ordenen ble opprettholdt. Fremmede ble sett på med skepsis – de kunne ikke de uformelle reglene. Men samtidig var det et skille blant de faste brukerne (regulars) av nabolaget. Noen var ”skikkelige mennesker” (decent), og andre var ”uskikkelige” (drunks and derelicts). Selv om de ”uskikkelige” var bevisst på sin egen ”plass” (knew their place) - var en del av oppgaven å *sørge* for å holde de på plass. I følge Douglas er orden et mønster hvor alle delene har en plass. De ”uskikkelige” hadde sin plass i denne ordenen. Men det var viktig å sørge for at de holdt seg innenfor disse rammene. Uorden er uorden fordi den ikke har noen plass i noe mønster (Douglas2002). Broken windows-teorien har blitt kritisert fordi den opererer med en hierarkisk inndeling av mennesker etter hvor ”skikkelige” de er (Harcourt2001). På toppen av hierarkiet er ”de skikkelige” på bunnen er ”de uskikkelige”. Det skilles også mellom ”de på innsiden” – regulars og ”de på utsiden” – strangers (ibid).

Evalueringen av studiet viste at flere følte seg tryggere i nabolaget, men samtidig hadde ikke kriminalitetsraten gått ned. Wilson og Kelling (1982) kommer med følgende forklaring:

”Many citizens, of course, are primarily frightened by crime, especially crime involving a sudden, violent attack by strangers. This risk is very real, in New Ark as in many large cities. But we tend to overlook another source of fear – the fear of being bothered by disorderly

people. Not violent people, nor, necessarily, criminals, but disreputable or obstreperous or unpredictable people: panhandlers, drunks, addicts, rowdy teenagers, prostitutes, loiterers, the mentally disturbed” (Ibid:2)

Det er ikke bare kriminalitet som påvirker folks opplevelse av trygghet – uorden er også et viktig moment. Men samtidig handler det også om noe mer. Uorden kan også være folk som er i uorden. Folk som bryter med de handlingsmønstrene som er gitt i den etablerte ordenen – folk som er i uorden. Det blir derfor viktig å styre deres atferd. Slik som det var med vinduene vil det samme kunne skje hvis man lar negativ adferd få fritt utløp:

”A stable neighborhood of families who care for their homes, mind each other’s children, and confidently frown on unwanted intruders can change, in a few years or even a few months, to an inhospitable and frightening jungle. A piece of property is abandoned, weed grows up, a window is smashed. Adults stop scolding rowdy children; the children, emboldened, become more rowdy. Families move out, unattached adults move in. Teenagers gather in front of the corner store. The merchant asks them to move; they refuse. Fights occur. Litter accumulates. People start drinking in front of the grocery; in time, an inebriate slumps to the sidewalk and is allowed to sleep it off. Pedestrians are approached by panhandlers” (Ibid:4)

Derfor er det viktig å gjøre noe med det første tegnet på uorden. Uorden er som nevnt tidligere en trussel til den etablerte ordenen. Det er derfor viktig å slå ned på alle brudd på regler - også uformelle, regler som ikke nødvendigvis er i straffeloven:

”Arresting a single drunk or single vagrant who has harmed no identifiable person seems unjust, and in a sense it is. But failing to do anything about a score of drunks or a hundred vagrants may destroy an entire community. A particular rule that seems to make sense in the individual case makes no sense when it is made a universal rule and applied to all cases. It makes no sense because it fails to take in to account the connection between one broken window and a thousand broken windows” (ibid:8)

”Uorden” kan være både omgivelser og mennesker - og det er viktig å slå ned på det før det ødelegger den etablerte ordenen. Som vist i kapittelet ”den gode byen” mente planleggerne at de kunne forebygge kriminalitet, ved å lage nettopp ”den gode byen”. På samme måte som nabolaget i New Ark, ønsker de å etablere en orden på Tjuvholmen. Ideene om hva som sees på som orden og uorden kan kanskje leses i planleggernes tanker om hva som gir en dårlig by

og hva som gir en god by. Kort fortalt er ”Den gode byen” ryddig, oversiktlig, åpen, lys, trygg, og det er mange mennesker der. ”Den dårlige byen” er rotete, uoversiktlig, mørk, isolert, og det er få mennesker der. De få som er der, er der kanskje nettopp fordi det ikke er en etablert orden slik at de i større grad kan gjøre hva de vil – de er i uorden. I likhet med Wilson og Kellings tanker er det mer en bare omgivelsene som kan være i uorden på Tjuvholmen. Selv om det er viktig at det kommer folk til Tjuvholmen, gjelder dette kanskje ikke *alle* folk i samme grad. Attraksjonen kan kanskje si noe om hvem som man fortrinnsvis ønsker skal komme. Men samtidig vil det kanskje være noen man ikke ønsker at skal komme.

#### **4.4 Riktige og feil folk**

##### 4.4.1 Riktige folk

*Dersom en by er god, vil den kunne tiltrekke seg de riktige folkene og de gir trygghet.*

*Dersom en by er dårlig, vil den kunne tiltrekke seg feil folk – og det vil gjøre byen utrygg.*

Dette er ikke et tema som tas opp direkte, men som skinner igjennom når mine informanter gir eksempler:

*”Jeg bor selv på et forholdsvis nytt boligkompleks med næringsvirksomhet i gårdsrommet. Som disse omkranser så det er ikke noe porter eller noen ting. Det er åpent hele døgnet rundt i det gårdsrommet. Det er et treningssenter der blant annet som er mye åpent, og at det er streite mennesker som stormer til nesten hele døgnet. Noe mer kriminalitetsforebyggende kan de nesten ikke bli!” (O4).*

Det er altså noen folk som er ”riktige”. ”Streite” mennesker gir trygghet, men hva med de som ikke er det? I et annet eksempel forteller informanten om noen som gjorde han utrygg:

*”[...]Men, for eksempel en narkoman som henger over gjerdet utenfor leiligheten, og ungene mine blir redde. Så ringte jeg politiet når det skjedde. Jeg ville ikke gå bort og få vedkommende bort egenhendig, det tok jeg ikke sjansen på. Det, sånn kan jo skje der også da. Men vedkommende hadde jo ikke gjort noe kriminelt, han hadde bare sovna. Og støtta seg inntil gjerdet, seigna om og sovna” (O4).*

I eksempelet ovenfor snakker han om de streite menneskene som besøker treningssenteret og at deres tilstedeværelse var kriminalitetsforebyggende. Men når en narkoman var der skapte

det utrygghet. Det tyder kanskje på at det er noen som er ”feil” type mennesker – og at disse skaper utrygghet. Den narkomane hadde ikke - som informanten selv påpeker - gjort noe galt, men han passet ikke inn i den etablerte ordenen i nabolaget. Han var i ”uorden” og denne ”uordenen” skapte utrygghet.

Selv om andres tilstedeværelse gir trygghet, er det ikke alle som gir trygghet. Det blir derfor viktig å tiltrekke seg de rette personene. Men det påpekes at også at feil folk vil kunne blande seg inn:

*”Vi skal være sjenerøse og åpne for alle. Det tror jeg Tjuvholmen vil bli og. Men det er et spørsmål om hvilket ærend har man har i byen? Altså, en vanlig by bruker han har jo et formål med å være i byen. Og har han uærlige hensikter så er det klart, sånne folk vil vi jo ikke ha. Men, sånne vil kunne blande seg” (P1).*

#### 4.4.2 Feil folk

I følge Wilson og Kelling (1982) er det en forskjell på ulike steder hvor mye politi om trengs for å opprettholde orden. For eksempel mener de at i et kjøpesenter eller en godt ivaretatt forstad, trenger man færre politimenn enn andre mer utsatte steder:

”...in both cases the ratio of respectable to disreputable people is ordinarily so high as to make informal social control effective (ibid:10).

Folk ”i orden” vil derfor kunne være med på skape orden og trygghet. Slik som folk ”i uorden” vil kunne skape uorden og utrygghet. Hvis det er nok ”riktige” folk vil dette kunne gi nok sosial kontroll til å bevare den etablerte ordenen, selv om noen ”feil” folk skulle snike seg inn. En av Midtveits (2003) informanter uttrykker også en lignende tankegang:

”Man kan drukne problemene med alminnelige menneskers alminnelige adferd. Men hvis de alminnelige mennesker ikke er der, så er der kun den adferden man ikke ønsker, eller synes er uønsket. Og det meste av svensk politikk går altså ut på å fjerne de der muligheter. I Danmark prøver de å gjøre et motsatte; de prøver å gjøre bymiljøene så gode som mulig slik at andre mennesker også er der. I nyhavn gjør det ikke noe at noen fulle men sitter på bryggekannten og drikker medbrakt øl. Altså i Nyhavn har vi en blanding av de som betaler for ølen og dem som

har dem med i posen, ikke sant? Og de som har dem med i posen er slett ikke så mange som dem som betaler så det gjør ikke så mye. De kan godt fungere sammen.” (Midtveit 2003:110)

Informanten mener altså som Midtveit påpeker, at man kan drukne ualminnelige folks atferd med alminnelige folks atferd – hvis det er nok av de alminnelige. Igjen er det noen som sees på som ”feil”- noen som ikke passer inn i den etablerte ordenen. De ualminnelige folkene og deres uønskede atferd er en trussel til den etablerte ordenen, og i et forsøk på å skape orden forsøker man å nøytralisere deres innvirkning på omgivelsene ved å sørge for at det er nok alminnelige folk til stede.

Cohen bruker i sin bok ”Visions of social control” (1985) begrepsparet inkludering og ekskludering som eksempel på kontrollmetoder i møte med de uønskede. Disse begrepene kan eksemplifiseres med begrepsparet *svelging* og *oppkast* til Levis-Strauss (1977 i Cohen 1985). Kannibalismestrategien – svelging, ble brukt av hodejegere som trodde at den eneste måten de kunne nøytralisere sine fiender var å spise dem. Oppkast derimot er den omvendte strategi der man velger å utstøte de uønskede. Inkludering vil altså si at de uønskede absorberes inn samfunnet, slik at de kan endres til å passe inn i samfunnet. Ekskludering derimot, skiller de ut fra samfunnet (ibid:219).

Alkoholikerne på brygga i Midtveit sitt eksempel blir ikke ekskludert, de får lov til å være der. Brygga er for dem også – i alle fall så lenge det er nok alminnelige folk der. Slik sett kan man kanskje argumentere for at de i blir inkludert i ordenen på brygga, selv om man ikke nødvendigvis søker å endre deres atferd. Men hvilke kontrollmetoder tas i bruk i møte med det uønskede på Tjuvholmen?

En av mine informanter forteller om hvordan utganger fra bygninger på Tjuvholmen designes og plasseres på forskjellige steder<sup>39</sup>. Noen utganger plasseres sammen i en trang bakgård for at det skal være folk der og det vil gi trygghet. Andre innganger blir plassert ute i gata - fordi at folk *ikke* skal oppholde seg der og skape utrygghet. Det er ikke ønskelig med folk akkurat her, så muligheten for å oppholde seg designes vekk - men samtidig legges det til rette at folk skal oppholde seg andre steder. Man tror at folk gir trygghet og legger til rette for at folk skal slå seg ned i gateområdene. Men kanskje det også handler om hvem som skal få lov til å slå seg ned? Bydelen blir designet for at ”de rette” skal slå seg ned på de rette stedene - og for at

---

<sup>39</sup> Jeg beskriver dette mer inngående i neste kapittel Panoptikon.



”feil folk” ikke skal slå seg ned på feil sted. ”Den gode byen” blir bygget blant annet for at slike elementer ikke skal slå seg ned. ”Den gode byen” skal sørge for at en orden etableres, og at den opprettholdes. Det er ikke snakk om fysiske stengsler. ”Den gode byen” vil tiltrekke seg de riktige folkene, og holder feil folk unna. De handler om å ekskludere de uønskede, ikke inkludere de. Kontrollen handler om grensekontroll. Å sørge for at de uønskede ikke kommer til ”den gode byen”.

#### 4.4.3 Hvem er uønsket?

Jeg ønsket i utgangspunktet å finne ut av om det var noen som ble sett på som uønskede på Tjuvholmen, og evt. hvem disse var og hvorfor. Men det har vært vanskelig å snakke om dette temaet. De fleste forsøk på å snakke om det har blitt møtt med tydelig avisende kroppsspråk, endring av samtaletema - eller at det har blitt spøkt bort eller en kombinasjon av disse. Et eksempel er:

*”Ja, man ønsker jo ikke at noen skal ødelegge området da. Det er så enkelt.” (P3)*

Sagt delvis humoristisk, men tydelig kroppsspråk og toneleie som viste at det ikke var mer å si om den saken. Men i andre deler av intervjuene har det kommet frem noe. At det er noen som er uønsket på Tjuvholmen skinner gjennom. Men det har vært vanskelig å få tak i akkurat hvem dette er:

*”Pluss at det er mange som bare oppholder seg her – som ikke hører til. Så du har ikke den som jeg nevnte den der selvjustisen at du vet. I mange boligområder skal du enten på besøk til noen eller så bor du der - hvis du er der. Det er ikke et tema her. Her er det veldig mange andre.” (P3)*

En av mine informanter sier det kanskje klarest:

*”Hvis du tenker på Tjuvholmen så... . jeg vet ikke hvordan du kan forebygge det [kriminalitet] men du må i hvert fall gjøre alt areal tilgjengelig for alle og synlig for alle, altså på en måte ikke at du, at det ikke er bortgjemte gater og... Da ser jeg liksom for meg bakgårder i andre byer hvor det på en måte ikke er noe liv eller skjer noe, der tror jeg sånne ting kan skje. For kriminalitet er jo mye, det kan jo være omsetting av diverse narkotiske stoffer og alt mulig. Og det, det skaper dårlig miljø. Du har uteliggere - altså du må ikke*

*gjøre det tilgjengelig for at horer, uteliggere og sånn har et allright sted å drive. For da samles jo all dritten ikke sant? (P5).*

I starten sier han at det er viktig å gjøre alt areal tilgjengelig for alle, men samtidig mener han at man ikke må legge til rette for at horer og uteliggere har et allright sted å drive. Det er tydelig at det er noen som ikke hører under ”alle”. Det er noen som ikke tilhører i den etablerte ordenen. Hvordan tenker han å sørge for dette? Ved å sørge for at det er ”lyst, trivelig, ryddig og reint” – ved å lage ”den gode byen”. ”Alle” gir ikke trygghet og ”alle” er ikke like velkomne.

Det er kanskje mulig å trekke en linje til Harcourts kritikk av Broken Windows teorien (Harcourt2001) – selv om det på Tjuvholmen ikke handler om hvor ”skikkelig menneskene” er. På Tjuvholmen handler kanskje hierarkiet mer om hvem man i størst grad ønsker at skal komme. På toppen av hierarkiet er de menneskene som det legges opp til at skal komme, gjennom hvordan man designer bydelen og attraksjonene som tilbys. På bunnen av hierarkiet er de uønskede som ikke er velkommen. Det legges opp til at Tjuvholmen skal bli et sted hvor de rette føler seg velkomne, og feil folk ikke føler seg velkomne. Men hvordan oppnår man dette?

#### **4.5 Symbolske murer**

“All walls are boundaries, but not all boundaries are walls” (Marcuse1997:101)

Med dette mener Marcuse at ikke alle grenser er synlig markert med en mur/vegg, men at det finnes grenser som fungerer som murer.

Antropologiske undersøkelser indikerer at veggens første funksjon rundt leierplassen, var sosial identifikasjon - etter hvert hadde de også som oppgave å beskytte (ibid). Men etter hvert har veggene fått en mer komplisert betydning.

”They have become boundary walls. They have come to reflect, and to reinforce, hierarchies of wealth a power, divisions among people, races, ethnic groups, and religions; and hostile tensions, and fears” (ibid:103)

Murene har også flyttet på seg. I gamle dager var muren rundt byen – i dag er murene i byen.

”They are social boundaries, walling in or out more by the nature of the activities and the structures on each side of them than by their physical presence itself” (Ibid:106)

Det finnes ingen mur med piggråd rundt Tjuvholmen, men det finnes kanskje en annen type mur? En symbolsk mur som fungerer som grensekontroll.

#### 4.5.1 Grensepassering

Det første som møter deg når du går inn på den privateide delen av Aker Brygge er et skilt på en bue av metall. Skiltet hindrer biler fra å kjøre inn på området, men det forteller deg også at du nå har kommet inn på et eget område.



**Bilde 6: Ulike inngangspartier til Aker Brygge**

Skiltene har litt ulik tekst avhengig av hvilken inngang de er ved. Ved inngangene på *bilde 6* står det ”Velkommen til Aker Brygge” og på den andre står det ”Privat område. Innkjøring kun etter avtale”. Det opplyses også om at området er videoovervåket. Ved ”hovedinngangen” til Aker Brygge langs bryggekannten står det - i tillegg til ”velkommen”-skiltet - et annet skilt med teksten: ”Bruk av rullebrett og rulleskøyter er FORBUDT på Aker Brygge”. Under dette står det ”Hold hunden i bånd!” og ”Bruk hundepose!”.



Teksten "Velkommen til Aker Brygge" er i seg selv en klar markering om at du nå har kommet til et eget område. Samtidig blir du minnet på at her er det flere regler enn fra det området du kom fra. Det er for eksempel ikke lov å bruke rullebrett. Man kan argumentere for at dette kun gjelder en liten gruppe med rullebrettbrukere. Men samtidig får vi andre beskjed om at her er det andre og flere regler for bruk enn det området som du kom fra.

En annen ting som slår deg når du kommer inn på Aker Brygge er hvor ryddig det er. Det er fine søppelkasser overalt og knapt noe søppel i gatene. Denne kontrasten er kanskje lettest å se bare ved å ta en titt rett på utsiden av Aker Brygge (*bilde 7*).

**Bilde 7: Taxiholdeplassen på utsiden av Aker Brygge**

Det er noe annet som møter deg på innsiden (*bilde 8*):

**Bilde 8: Inne på Aker Brygge**





Denne kontrasten bidrar kanskje til at man føler at man er på et annet område når man kommer inn på Aker Brygge.

Skillet mellom ”inne på området” og ”utenfor” er også synlig i en episode jeg snublet over i det jeg skulle ta bilde av inngangskiltene ved inngang ved bryggen. Jeg stod utenfor området og skulle ta bilde av skiltene med tekst. Jeg la derfor ikke først merke til at det stod to vektere på innsiden ved siden av det ene skiltet (*bilde 9*).



**Bilde 9: Vakthold på Aker Brygge**

De to vekterne snakket til en mann med ola-jakke, (han er synlig på betongfundamentet til det ene skiltet - med ryggen til). Like etterpå fikk mannen hjelp til å reise seg og ble dirigert ut på den andre siden av skiltet. Mannen, som var tydelig fyll, sjanglet så videre inn i folkemengden og forsvant i retning mot Rådhuset. Igjen stod to fornøyde vektere.

Nå er det slik at jeg ikke fikk med meg forløpet til denne situasjonen. Hadde mannen gjort noe mer enn å være full? Hvis mannen før dette hadde lagt ordentlig bråk ville vekterne kanskje tilkalt politiet? I utgangspunktet har ikke vekterne rett til å bortvise – dette er det politiet som skal gjøre. Men uansett hva som var grunnen til at mannen ble forvist er det som for meg var mest interessant er at når mannen var på utsiden, var han ikke lenger interessant. Hvis han virkelig skapte uro der inne – er det noe grunn til å tro han ikke ville gjøre dette der

ute? Mannen var tydelig full, kunne han trengt hjelp? ”Utenfor” var det ingen som brydde seg.

#### 4.5.2 Tjuvholmens fysiske utforming

Tjuvholmen er omgitt av vann (sjøvann fra Oslofjorden) på nesten alle kanter. Vannet som omgir Tjuvholmen kan kanskje sees på som en hindring for at ”folk kan komme fra alle kanter” som for eksempel midt i byen. Dette gir nok også en bedre oversikt over strømmen av folk inn på området. Samtidig blir det kanskje vanskeligere for uvedkommende å komme seg inn på området, og ut av området. Et unntak her er de som kommer med båt, som en av mine informanter påpeker. Men det er ikke alle som har tilgang til båt.

Tjuvholmen er en halvøy og blindvei. Plasseringen på sør-enden av Aker Brygge med det smale inngangspartiet gjør at dette ikke er et sted man tilfeldigvis går forbi eller igjennom – med mindre du allerede befinner deg på Aker Brygge.

*”Men det er jo det, det er en blindvei! Det ender jo i havet. Så det er noe folk går til - ikke noe folk går gjennom. Og bare det i seg selv gjør jo at stedet blir litt spesielt. Og i forhold til kriminalitet, så er det kanskje ikke det mest egna stedet å oppholde seg.” (P1).*

I en vanlig by vil man kanskje i større grad kunne ”stikke innom” eller oppdage nye områder fordi man passerer igjennom eller forbi på vei til et annet sted. Slik sett kan man kanskje si at den i mindre grad er integrert med resten av byen. Innenfor situasjonell forebygging er dette kjent for å øke det som kalles den antatte innsatsen som kreves for å begå kriminalitet (Clarke1997). Et eksempel på dette er et tiltak som ble gjennomført i Nord-London. For å hindre prostitusjonstrafikk stengte man av flere gater. Dette førte til at det i løpet av kort tid ble mindre kriminalitet og at området gikk fra å være et ”red-light district” til å bli et mer vanlig boligområde (Katyal 2002:54). Tjuvholmen vil også komme til å være bilfri og slik sett blir det kanskje ikke attraktivt å begå kriminalitet - i alle fall ikke av en slik art at man er ”avhengig” av bilbruk?

*”Så kan du si det at det er bilfritt i seg selv er kriminalitetsforebyggende. De alle fleste sånne grove ran og sårn skjer jo med biler. Og så kan du si det at det ligger sårn sett det ligger i sentrum men samtidig som en liten sårn enklave med sjø på tre sider er jo i seg selv – det er*

*ikke så mange utganger da. Du må liksom over broa. Det er jo det vil jo kanskje redusere attraksjonen for kriminelle.”( P6)*

Det er ingen inngangsport, men inngangspartiene er små. Det er kun tre veier inn på området (etter hvert vil det bli en fjerde - fra Fillipstad), men ingen av dem er ”store”. To av veiene er gangbroer fra Aker Brygge, og den siste er en relativt smal inngang fra Trafikktorget som ligger bak Aker brygge – her kjører også bilene under jorda for å komme inn på området. Bare varebiler, TT- biler og andre utrykningsbiler vil ha tilgang på overflaten. Men bilkjøring og parkering vil foregå i et garasjeanlegg under jorda. Dette gjør det kanskje enklere å ha oversikt på området og inngangspartiene.

Så langt er den første delen av Tjuvholmen belagt med vakre steinheller med litt forskjellig utforming. Det har blitt utviklet et eget designprogram for Tjuvholmen. En av de tingene som spesifiseres er bruk av belegning:

*”Det legges opp til at belegning skal begrenses til tre hovedtyper: tre, plass-støpt betong og naturstein, for å gi et tidløst og rolig inntrykk”. (Designprogrammet s. 9)*

Det er ikke asfalt, men steinheller (*se eksempel: bilde 10*). Det blir brukt tre, granitt stein, betong osv. som skaper en helhet og som skiller det ut fra resten av byen – selv Aker Brygge. Mye ressurser er brukt på å bygge en estetisk, liten bydel. Dette - kombinert med adkomstutformingene - gjør det kanskje sannsynlig at man får en følelse av å gå inn på ”et område” når man krysser broen på veien til Tjuvholmen.



**Bilde 10: Steinheller på Olav Selvaags plass**

Bruk av solide materialer vil også kunne hindre hærverk og gjøre det lettere å reparere:

*”Og når det gjelder materialer så er det solide materialer som tåler en god skrub. Belegget det er granitt - det aller meste. Og kaikanter er i solid tremateriale, ikke noe vanlig sånn hage plank men skikkelig dimensjonert”. (P1)*

Men det er ikke bare at det brukes solid materiale som tåler mye. Materialene er også behandlet slik at de kan vaskes slik at for eksempel tagging lettere kan fjernes. I tillegg festes ting fast slik at det ikke kan fjernes. Ved siden av bruk av solide materialer så er vedlikehold viktig.

*”Og det [finnes] masse mislykkede og mange mørke garasjer. Men mye av det skyldes også vedlikehold. Det kan godt være at de fremstår som ganske lyse og hvitmalt i begynnelsen, og etter noen år så blir de – hvis de ikke blir malt på nytt igjen og skiftet belysning og sånt - så kan de være veldig mørke garasjer.” (P3)*

Bruk av solide materialer og konstant vedlikehold sammenfaller med teorien i Broken windows (Wilson & Kelling 1982). Det er viktig å fjerne uorden for det får lov til å utvikle seg. Ved å holde det rent og ryddig så vil folk bli oppfordret til å opprettholde det slik. Eller



sagt på en annen måte: dersom man lar et område forfalle er det lettere å gjøre hærverk. En av mine informanter uttrykker det slik:

*”Nei, det er en akselererende effekt at mer og mer blir ødelagt. Hvis først det ene er skadet” (P3).*

De økte ressursene kan resultere i for eksempel flere søppelkasser (slik som det er på Aker Brygge) og at disse vil tømmes raskere ved behov. Det legges til rette for at folk skal bruke søppelkassene ved å gjøre de tilgjengelig<sup>40</sup>.

På Tjuvholmen vil det komme forskjellige selskaper som vil drive de ulike butikk- og restaurantarealene. Men det er ikke tilfeldig hvem som får etablere seg her. Helheten vi også sikres av driftselskapet på området som tar seg av vedlikehold og sikkerhet.

*”Her er det jo for så vidt en sånn vaktmestertjeneste som skal drifte hele området. Litt som det er, det er jo for så vidt på Aker Brygge og. Som driver vakthold og opprydning og vedlikehold av felles områdene, og de følger jo med på kameraer.” (P3)*

Driftselskapet vil sørge for at det brukes langt mer ressurser på å holde Tjuvholmen i stand, enn det man vil se i resten av den ”vanlige” byen. Et slikt driftselskap vil få området til å fremstå med en helt annen kvalitet, enn slik situasjonen er i andre bydeler. Det er ett avgrenset område, hvor ett selskap har ansvaret. Det er naturlig å tro at det vil bli en forskjell fra Tjuvholmen og en vanlig by gate der det er ulike gårdseiere som bare har ansvar for sin del av fortauet. Du vil få en helhet på Tjuvholmen og det vil brukes mer ressurser der.

*”Litt av tanken bak Tjuvholmen er også at her skal det ikke være mange driftselskaper. For i realiteten så kunne sameier her hatt hvert sitt vaktelskap. Det kunne vært ISS, NEAS, Gårdpass.. altså alle mulige vaktmesterfirmaer. Men her er eierne gått inn på et tidlig stadium før seksjonene ble solgt, og sagt at det er et driftselskap som skal være her. Nettopp med tanke på at det skal være en felles enhetlig strategi på hvordan sikkerhet, renhold, renovasjon og disse tingene som er viktige for totalen, blir lagt til grunn. At det ikke er mange som skal ha meninger og gjøre det på sin måte her og på sin måte der. Det vil ikke fungere her med de små arealene til så mange boliger” (P5).*

---

<sup>40</sup> Som nevnt i metode kapittelet kaller Clarke dette facilitating compliance (Clarke1997)

Tjuvholmen med sitt solide materialbruk, nydelige steinheller i ulik utforming, ressurser til vedlikehold, eksklusive preg på attraksjonene (utforming, butikker og kunst) og prestigefulle arkitektur er kanskje også med på å markere et skille – en grense. Grense mellom et område og omgivelsene rundt.

En annen ting som skiller Tjuvholmen og Aker Brygge fra store deler av Oslo, er at det er mange steder å sitte – uten å måtte betale for det. Her er det ikke bare vanlige benker, men det er lagt opp til mange ulike steder å sitte for eksempel bryggekannten (*bilde 11*):



**Bilde 11: Sitteplasser - Folk slapper av på bryggekannten på Tjuvholmen**

Eller andre utforminger (*bilde 12*):



**Bilde 12: Flere sitteplasser: benker som antyder maritimt tema**

I artikkelen "Fortress Los Angeles: The militarization of urban space" (1992), beskriver Mike Davis hvordan byfornyelsen i *downtown*<sup>41</sup> av L.A, skaper et tiltrekkende og spennende landskap:

"Planners envision a succession of opulent piazzas, fountains, public art, exotic shrubbery, and comfortable street furniture...." (ibid:160)

I likhet med Tjuvholmen er dette et landskap som inviterer deg til å sitte ned, men ikke alle er velkomne til å sette seg ned. I LA isoleres disse nye områdene fra byen rundt. Dette er i følge Davis (1992) en bevisst planleggingsstrategi.

"The new Downtown is designed to ensure a seamless continuum of middle-class work, consumption, and recreation, insulated from the city's "unsavory" streets. Ramparts and battlements, reflective glass and elevated pedways, are toposes in an architectural language warning off the underclass other. Although architectural critics are usually blind to this militarized syntax, urban pariah groups – whether young black men, poor Latino immigrants, or elderly homeless white females – read the signs immediately." (ibid:159)

<sup>41</sup> Jeg bruker ordet downtown i mangel av et bedre norsk ord. Ordet sentrum vil bli feil i og med at L.A innenfor byforskningen er kjent for å ikke ha et sentrum, men heller mange små.

I områdene rundt finnes ikke inviterende, behagelige benker, men det som kalles “bumproof” benker. Disse er ”tønneformet”, med en smal og buet sitteflate (Slik som de nye benkene på trikk- og bussholdeplasser i Oslo). Som gjør det ubehaglig å sitte der i lengre perioder og umulig å sove på. I parkene som ofte frekventeres av hjemløse, er det innført et sprinklersystem i nærheten av benkene som slås på tilfeldig i løpet av natten. Et system som har blitt adoptert av næringsdrivende som vil hindre at uteliggere slår seg ned utenfor butikkene deres (ibid). Resten av L.A er preget av en trang til sikkerhet som fører til en festningsaktig arkitektur. For eksempel rives det hus til 3 millioner dollar for å bygge 30 millioners villaer - i søken om på den absolutte sikkerhet. Designet lånes fra ambassader og militære kommandoposter (ibid:173). Men midt i *downtown* er det ikke slik. I likhet med Tjuvholmen har det til hensikt å tiltrekke seg de rette folkene:

“A downtown area can be designed and developed to make visitors feel that it – or a significant portion of it –is attractive and the type of place that “respectable people” like themselves tend to frequent..... A core downtown area that is compact, densely developed and multifunctional, [with] offices and housing for middle- and upper-income residents.....can assure a high percentage of “respectable”, law-abiding pedestrians. Such an attractive redeveloped core area would also be large enough to affect the downtown`s overall image”. (Milder 1987 i Davis 1992:160)

Kontrasten og den underliggende konflikten mellom området på innsiden – orden, og utsiden – uorden, er nok større i LA, med flere uteliggere og ulike etniske grupperinger. I likhet med de nye områdene downtown Los Angeles, kan man kanskje si at Tjuvholmen også har en symbolsk mur som skal tiltrekke de rette, og utstøte de som er ”feil”.

Peter Butenschøn beskriver storbyens særpreg på følgende måte:

”Individets isolasjon og kollektiv ulikhet, i et uoversiktlig og komplekst mønster. Storbyens offentlige rom blir en arena for konflikt like mye som harmoni.” (Butenschøn 2003:9)

På Tjuvholmen-området er denne konflikten borte – her er det skapt en harmoni. Tjuvholmen er organisert. Her er det oversiktlig, ryddig, trivelig, og det er et enkelt leselig mønster – det er en etablert orden (jmf. Douglas2002).

#### 4.6 Hva betyr det at noe er offentlig?

En av mine informanter forteller at det i utgangspunktet var et ønske fra forslagsstiller om at området skulle bli regulert til ”fellesområde”<sup>42</sup> - ikke offentlig bruk. Noe av bakgrunnen for ønsket var i følge min informant at forslagsstiller mente at det var en naturlig løsning, fordi de hadde kjøpt området. Ønsket ble ytret bak lukkede dører – ikke gjennom den formelle prosessen. Dette ville i følge informanten gi forslagstiller større kontroll over området – det ville bli mer som privat eiendom. Eierne ville da i større grad kunne bestemme graden av offentlighet<sup>43</sup>. Forslagstiller hadde et ønske om å sikre seg mer kontroll på graden av offentlighet. Tjuvholmen ble regulert til offentlig bruk. Det betyr at selv om Tjuvholmen er privateid kan ikke uønskede bortvises. Dette er også noe planleggerne er klar over:

*”Selv om vi har bygget og bekostet det så kan ikke vi nekte noen å gå der. Du kan kun nekte noen å gå der hvis de forstyrrer alminnelige ordensregler, altså og da er det politivedtekter i Oslo som gjelder. Driver du å knuser flasker og urinerer på offentlig sted, så kan du bortvises.” (P6).*

Lomell (1999) skriver at inndeling av privat og offentlig grunn er i endring i dag. Det blir mindre av offentlige plasser og mer av semi-offentlige plasser, som for eksempel kjøpesentre. De er semi-offentlige fordi de aller fleste blir oppfordret til å komme dit, men samtidig er det privat grunn - slik at eierne kan velge å stenge folk ute. Dette betyr også at en del funksjoner som før ble utspilt på offentlige plasser i større grad blir utspilt på semi-offentlige plasser. Dette har den konsekvensen at uønskede grupper ikke bare blir utestengt fra kjøpesenteret men også andre viktige sosiale funksjoner. For eksempel ble unge arbeidsledige utestengt fra kjøpesenteret Wellingsborough, ikke fordi de hadde gjort noe galt, men fordi de ble sett på som en irritasjonsfaktor av eieren (von Hirsch & Shearing2000).

Offentlighet handler i denne sammenhengen om grad av tilgjengelighet for allmennheten, som kanskje er en tradisjonelt syn på hva offentlighet handler om. Dermed blir spørsmålet hvor man skal plassere Tjuvholmen? Tjuvholmen er regulert til offentlig bruk<sup>44</sup>, og blir derfor

---

<sup>42</sup>Jeg fikk ikke noe klart svar på hva ”fellesområde” betydde. Men poenget er at det ville gitt eierne større kontroll på hvor tilgjengelig området ville bli.

<sup>43</sup> Av hensyn til anonymisering kan jeg ikke beskrive dette noe nærmere uten å risikere å avsløre min informant.

<sup>44</sup> Til sammenligning har Kjøpesentrene er regulering som gjør at eierne i større grad har retten til å velge hvem de vil ha som kunder.

kanskje først og fremst omtalt som offentlig område? Men er dette nok til å sikre at området faktisk blir offentlig? Blir et sted offentlig bare fordi det betegnes som det?

Som jeg har vist ovenfor, finnes det andre måter å styre hvem som får tilgang på et område – symbolske murer. Spørsmålet er da om Tjuvholmen i realiteten vil bli offentlig? Det er ingen som fysisk hindrer noen i å komme. Men det er kanskje en symbolsk mur som vil hindre noen i å komme. Som nevnt tidligere sier en informant det ganske tydelig:

*”....Du har uteliggere - altså du må ikke gjøre det tilgjengelig for at horer, uteliggere og sånn har et alright sted å drive. For da samles jo all dritten ikke sant? (5s5).*

Uteliggere og prostituerte er ikke kriminelle - de er uønskede, og ”den gode byen” er designet for å hindre at de kommer. Slik sett er det blir kanskje ikke Tjuvholmen offentlig, fordi det foreligger en intensjon om å stenge noen ute?

Hva betyr det egentlig at noe er offentlig? Spørsmålet blir kanskje mer aktuelt når vi ser på den store flytteaksjonen av narkomane i Oslo. I et lengre perspektiv har de narkomane blitt jaget fra slottsparken, Egertorget og tilslutt ned til Oslo S og plata. I tidsrommet 2002 -2004 ble de narkomane flyttet fra plata, tilbake og så bort igjen (Lomell2007). Prosessen startet på initiativ av Oslo promotion<sup>45</sup>, og ulike begrunnelser blir gitt (ibid). Hensynet til kommersielle interesser trekkes frem, miljøet har blitt hardere og rekrutteringen av barn og unge er et problem. Aksjonen ble gjennomført av politiet. Kort fortalt startet det i mars 2002 når politiet ved å slå hardt ned på miljøet, skapte nok uro i miljøet til at de narkomane trakk til områdene rundt. Etter klager fra næringslivet i de nå nye berørte områdene, ble de narkomane jaget tilbake sommeren 2003. Men i juni 2004 ryddes plata for narkomane - igjen. De narkomane er i likhet med andre mennesker i uorden – ikke ønsket av blant annet næringslivet – de har ingen ”plass” i den ordenen som er etablert i det offentlige rom. Slik sett er kanskje det største skillet mellom Tjuvholmen og deler av Oslo sentrum – når det gjelder ønsket om å fjerne uønskede - at Tjuvholmen har redskapene til å gjøre noe med det selv. Den helhetlige driften som muliggjør ”den gode byen”, blir noe annet enn fragmenterte eiere av hus og fortau ellers i byen.

---

<sup>45</sup> Oslo Promotion AS er et markedsføringsselskap for Oslo-regionen. Firmaet er organisert som et aksjeselskap er aksjonærene består av bedrifter i regionen som driver reiselivsrelatert virksomhet. Oslo Promotion har et omfattende samarbeid med Oslo kommune. (Lomell2007:95 – fotnoten gjengitt i sin helhet)

## 4.7 Estetikk og orden

I sin hovedoppgave i landskapsarkitektur, "En plass i solen", beskriver Holsen (2003) tre hovedtendenser i utviklingen av det offentlige rom. Den første er at utbygging i større grad skjer i privat regi. For det andre er det en tendens til økt kommersialisering av byrommet. Som et eksempel på kommersialisering nevner hun by-syklene i Oslo. Sist men ikke minst nevner hun økt fokus på estetikk, Noe av grunnen til dette er:

"Det er en oppfatning om at dersom man hever kvaliteten på utformingen, vil bruken av plassene og torget bedre seg deretter (ibid:42)

Ved å gjøre områdene mer estetiske håper man at flere skal bruke disse. Videre hevder hun at det offentlige i større grad overlater byutvikling til de private for å få råd til å bygge *estetisk* (ibid).

Tjuvholmen kan kanskje sees på som et eksempel på utviklingen Holsen peker på. Utbygningen er i privat regi. Man kan kanskje også si at Tjuvholmen har et kommersielt preg. Grunnlaget for disse momentene ble lagt i salgskonkurransen om hvem som skulle få bygge ut Tjuvholmen. I konkurransen var det et krav at forslagene kom med "bankgaranti" for at de skulle være økonomisk gjennomførbare. Følgelig ville forslag som ikke kunne oppfylle dette falle ut av konkurransen. Dette betyr at prosjektet er avhengig av inntekter for å gjennomføres. Pengene kommer kanskje i første omgang fra salg av leiligheter. Men det kommer også inntekter fra utleie til næringsvirksomhet og kontorer. Tjuvholmen trenger kommersiell suksess for å lykkes.

Vedlagt salgsprospektet til Tjuvholmen var et rammeprogram for byutviklingen. I dette programmet var det noen faste premisser for hvordan man ønsket at Tjuvholmen skulle bli:

"Området skal ha høy estetisk standard. Dette gjelder på alle nivåer, fra det overordnede helhetsgrep ned til detaljering og materialbruk. Kunst, kultur og design skal være en integrert del av løsningen". (punkt 8)

I tillegg krevde reguleringsplanen at det skulle utvikles et eget designprogram.

”Sammen med reguleringsplanen gir designprogrammet retningslinjer for utforming som skal sikre at området blir funksjonelt og tiltalende, uavhengig av utbygger, formgiver og leverandør.”(Designprogrammet:3)

Estetikk kan kanskje også sies å være en viktig del av planleggingen på Tjuvholmen. Det er lagt mye ressurser i arkitekturen og utformingen på Tjuvholmen. Det brukes solide materialer som vakre steinheller. Aktivt vedlikehold vil sørge for at det holdes rent og ryddig. ”Den gode byen” kan kanskje sies å handle om estetikk, som nevnt i kapitlet om ”den gode byen.” Holsen pekte på økt fokus på estetikk med det formålet å få mennesker til å bruke stedene. Men som vist i dette kapitlet kan estetikk/orden også bli en symbolsk mur som holder noen utenfor.

”Den gode byen” kan kanskje sees på som renhetsestetikk – ”den gode byen” er lys, ryddig, oversiktlige og trivelig. Det er viktig at det ser fint ut, og det handler også om ryddighet. Slik sett vil kanskje Tjuvholmen kanskje bli så lyst og oversiktlig sted, at alt som skiller seg ut blir mer synlig. Det blir kanskje vanskeligere ”å stikke” seg bort. Renhetsestetikken gir også mindre rom for annerledeshet. Mer kontroll og orden - mindre rom for spontanitet og utfoldelse, som kanskje tradisjonelt har blitt sett på som noe av det som gjør byen til et spennende og levende sted. Kontrollen innad er på Tjuvholmen er tema for neste kapittel.



## 5. PANOPTIKON

### 5.1 Innledning

Som nevnt i forrige kapittel kan pest og spedalskhet sees på som eksempler på to forskjellige kontrollmetoder i møte med det uønskede (Foucault 2001). Det forrige kapittelet tok for seg kontrollmetoden som ble brukt mot spedalskhet. På Tjuvholmen handler dette om grensekontroll. I dette kapittelet vil jeg bruke kontrollmetoden som ble brukt mot pest, som utgangspunkt for forstå kontrollen innad på Tjuvholmen. Pest ble møtt med et velorganisert kontrollsystem. Den absolutte orden – et oversiktlig samfunn. En pestutsatt by i karantene var hierarkisk organisert. En sentral instans hadde oversikt over hele byen. Byen ble delt inn i soner, og disse sonene ble igjen inndelt i gater. I hver gate var det en som daglig rapporterte til en som hadde ansvaret i en sone, og som igjen rapporterte til den sentrale myndighet. Det var strenge regler om å bli på sin plass, både for folket som var låst i sine hjem, og de som hadde oppsyn. Brudd på noen av disse reglene ville kunne resultere i døden. Døden – trusselen om at man kunne bli smittet eller drept hvis man brøt karantenen, sørget for disiplin. Målet var ikke slik som de spedalske ble møtt - å få et ”rent samfunn”, men å få kontroll i samfunnet gjennom disiplin. Dette kapittelet handler altså om kontrollen som utøves innad på Tjuvholmen – disiplin. Disiplin har til hensikt å styre folks atferd. Orden og oversiktligheit var viktig for å få kontroll i et pestinfisert samfunn. Orden og oversiktligheit, er som beskrevet i de to foregående kapitlene også viktige byggeklosser i ”den gode byen”. Det er også et viktig prinsipp i Panoptikon. Kapittelet om ”renhet” handlet om hvordan det var blitt etablert en orden på Tjuvholmen, men hovedfokuset var på hvordan denne ordenen kunne forstås som del av en grensekontroll, hvor hensikten var å stenge ute de uønskede. I dette kapittelet behandles oversiktligheit og orden som et grunnlag for disiplin.

### 5.2 En orden etableres

*”Utelivet det må regisseres lite grann, og det må legges litt til rette for at dette skal bli bra. Det er ikke bare å legge ut gatestein og så tro at det her skal bli bra”. (P1).*

Erling Dokk Holm beskriver hvordan han og en gjeng har spilt fotball på en løkke bak botsfengselet. Det er ikke det beste stedet de kunne spilt fotball - gresset er langt i fra rett.

Dessuten har de en liten stillingskrig gående med noen tyrkiske kvinner som sitter på en benk i parken. Det blir spektakkel hvis ballen kommer for nære benken, men verken ”løkkagjengen” og de tyrkiske kvinnene forlater parken. Slik går ettermiddagene og kveldene til en dag det er over:

”Det som skjer er tvetydig. Noe blir reinere og tryggere, en ny orden ankommer og åpner stedet med mer oversikt og større ambisjoner. Men det er også noe som går tapt. Noe udefinerbart blir definert, de uklare grensene forsvinner, den nye orden er lesbar for alle. Og gresset blir med et så trygt og rent at det inntas av folk med piknikkurver med rødvin og parmaskinke.” (Dokk Holm2003:83)

Det etableres en skulpturpark.

”Løkka er borte, og et ordentlig offentlig rom med søppelbøtter på solide fundament, med friserte lave hekker som ingen narkomane kan gjemme seg under, har overtatt. Du kan se tvers igjennom stedet nå, det er ingen hemmeligheter igjen, ingen overraskelser, men trygt og godt, og på mange vis veldig vakkert.” (Ibid:85)

Byfornyelsen gir nye og kanskje mindre rammer for bruk. Det er en ny orden. Det er planlagt en ny bruk, som ikke gir de samme handlingsmulighetene. Før var løkka i større grad udefinerbar – folk kunne gi løkka den mening de ville og bruke den slik de ville. Det var bare en ujevn gressplan med noen benker. I muligheten for ulik bruk lå kanskje også grunnlaget for konflikter, som konflikten mellom fotballspillerne og de tyrkiske kvinnene.

På Tjuvholmen er det også en skulpturpark. Men vil man spille løkkefotball på Tjuvholmen? På hjemmesiden står det at ”Parken tilpasses lek og aktiviteter sommer som vinter<sup>46</sup>”. Men det nevnes ikke hvilke aktiviteter. En av mine informanter (6) nevner i intervjuet at de ønsker familier på piknik i parken. Blir det da som Dokk Holm skriver det?:

”.....Og gresset blir med et så trygt og rent at det inntas av folk med piknikkurver med rødvin og parmaskinke”.

Skulpturer til en verdi av mellom 50-100 millioner (informantP6) setter kanskje en litt mer dempet og kontrollert stemning. Det kan kanskje sammenlignes litt med å dra på en fin restaurant. Hvor fri er man i en slik setting til å definere sitt eget bruk? Det er kanskje andre

---

<sup>46</sup> <http://www.tjuvholmen.no/?did=9074179>

og flere spilleregler på en fin restaurant enn det er på McDonalds? På samme måte er det også kanskje flere uformelle spilleregler i en fin park enn en ujevn gressløkke?

Frognerparken i Oslo har også uerstattelige statuer. Men parken brukes likevel til flere forskjellige aktiviteter. Her spilles det fotball, grilles og lekes. Kanskje dette også blir mulig på Tjuvholmen? Men det er to viktige forskjeller, først og fremst størrelsen. I Frognerparken er det mye tumleplass og åpne gressletter. Et annet moment er at Frognerparken er en offentlig park. Her er det ikke det samme nivå på vedlikeholdet. Det er ikke kameraovervåkning og vektere som er klare til å rykke ut. Parkens kvadratiske utførelse gir riktig nok en oversiktlig park. Men om sommeren flyter det over med søppel. Kanskje størrelsen og små tegn til uorden i form av søppelkasser som begraves i søppel og engangsgrill, gir større frihet i hvordan man bruker parken?

#### 5.2.1 Den styrende orden

En orden etableres, og det minsker antall reelle eller antatte handlingsalternativer - slik som i pest kontrollen. God design styrer mennesker til "å velge" det rette handlingsalternativet, blant annet ved å minske antallet handlingsalternativer. Men det føles ikke slik. God design av omgivelsene sørger for at subjektene føler at de selv velger. Et eksempel på dette er musikklydnivået på utesteder. Desto høyere musikk, jo mer alkohol konsumeres<sup>47</sup>. Dette henger kanskje først og fremst sammen med at musikken er så høy at det er nesten umulig å snakke med noen – da er det ikke stort annet igjen å gjøre enn å drikke (hvis du ikke er på diskotek). Du kan selvfølgelig velge å forlate stedet, men de fleste andre utesteder har det samme lydnivået, så det reelle alternativet er derfor kanskje å gå hjem. Det er ingen som tvinger oss til å drikke mer. Det er ingen umiddelbar trussel om å bli kastet ut dersom vi ikke drikker konstant. Men i sin ytterste konsekvens lever utestedene av å selge alkohol, slik sett vil man kanskje bli bedt om å gå hvis man ikke kjøper noe. Samtidig fører det til at vi drikker mer. Designet *får* oss til å gjøre noe – drikke mer øl, ved å fjerne handlingsalternativer. Slik sett handler det om å styre folks atferd.

Det beste eksemplet på hvordan man kan styre folks atferd er kanskje å finne i Disney World.

---

<sup>47</sup> VG Nett: "Øldrikking styres av musikkvolumet". Av Francis Lundh, <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=194101>. 16.07.08

Shearing og Stenning (1998) beskriver hvordan Disney World er konstruert for å ta i mot store mengder besøkende på en kontrollert måte. Ved hjelp av tydelig oppmerking og smilende vennlige vakter som stadig gir høflige instruksjoner og påminnelser, blir man geleidet fra parkeringsplassen i små tog som tar enn til monorailen inn i selve parken. Attraksjoner, transport eller dekor som for eksempel fontener er både estetiske å se på og en del av underholdningen. Men de styrer også de besøkende sine bevegelser ved at de fungerer som barriere som begrenser hvor de kan gå, eller som tiltrekning for å trekke besøkende mot noe. På denne måten kan man effektivt styre hvor de besøkende kan og skal gå.

### 5.2.2 Den grunnleggende designen på Tjuvholmen

Hvordan er Tjuvholmen konstruert? Er det mulig å sammenligne Tjuvholmen med Disney World?



Nærheten til vannet er en viktig del attraksjonen på Tjuvholmen og det er maksimalt utnyttet med at det er delt inn i ”øyer” med kanaler mellom seg. Dette er både vakkert å se på og det skaper stemming. Men vannet har også en annen funksjon. Som i Disney World så fungerer det også som barrierer som begrenser hvor de besøkende kan gå. Men slik oppleves det kanskje ikke av de besøkende.

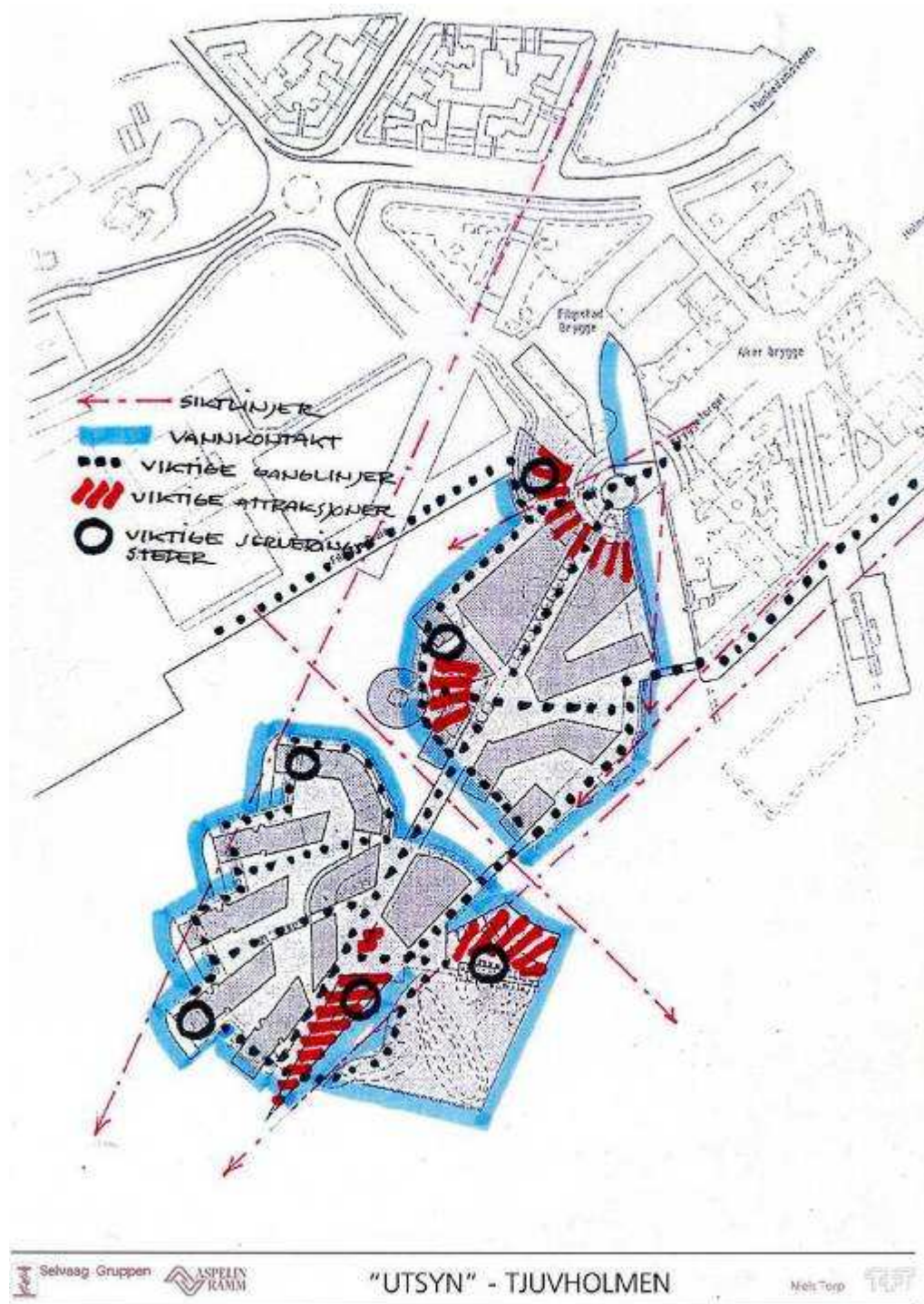
Men det er ikke bare kanalene som begrenser hvor man kan gå. Som en av mine informanter sier:

**Bilde 13: Vanntemaet er også å finne gatene på Tjuvholmen. Bildet er av en del av en fontene som du skimter i horisonten. Denne skal fylles med rennende vann.**

*Og det som alltid går igjen er at vi må være bevisste på hvor folk går. Vi må ikke lage for mange veier. ”(P3).*

Det er ikke tilfeldig hvor veiene er plassert. Men Tjuvholmens design handler ikke bare om barrierer og hindre folk fra å gå på enkelte steder. Det handler om å styre folks bevegelser når de kommer dit.

Niels Torp er arkitekten bak utformingen av Tjuvholmen. Denne plantegningen (*figur 4*) illustrerer den grunnleggende designen på Tjuvholmen og hvordan Torp har tenkt.



**Figur 4:** Skisse av siktlinjer (Niels Torp)

Siktlinjene er tegnet inn med sorte streker og viser hvordan sikten går fra Aker Brygge - og utover mot Tjuvholmen og havet. Siktlinjene er også med på å skape nærhet til vannet og en forsmak av hva man kan forvente fremover hvis man går mot Tjuvholmen. Den er ment til å vekke nysgjerrighet. Designen er bygd på Torps tanker om hvordan mennesket fungerer; at mennesker trenger trygghet og forutsigbarhet - gater der en føler seg trygge og kan se hva

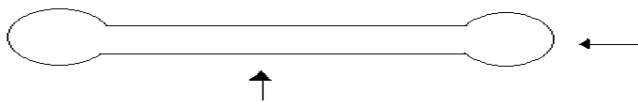
som kommer fremover. Det er derfor viktig å lage gater hvor man kan se hvor man er på vei. Siktlinjer forteller oss hvor vi er - og det er med på å gjøre at folk føler seg vel.

Mennesker vil føle seg tryggere og det vil virke mer inviterende. Men den forutsigbare gaten er som nevnt i kapitlet om den gode byen, også kjedelig, derfor er det viktig å legge inn noe som kan pirre nysgjerrigheten. Tanken er at de skal kunne se noe spennende foran seg som gjør at de har lyst til og utforske og se. Som Niels Torp selv sier det:

*”Vi må være følsomme for de menneskelige verdier. Vi utnytter dette i kjøpesentre, museer. Vi pirrer nysgjerrigheten for å få de til å gå fra punkt til punkt.”*

De menneskelige verdiene handler om behovet for forutsigbarhet, trygghet og at byen burde lages på menneskets premisser. Å lage ”den gode byen” er å gjøre den inviterende ved å skape et trygt, men samtidig spennende sted. Det spennende som pirrer nysgjerrigheten brukes bevisst for å styre menneskers bevegelser. Attraksjonene er plassert slik at folk skal trekke rundt på Tjuvholmen. Attraksjoner og viktige serveringssteder som han også kaller målpunkter, er plassert på strategiske steder for å få folk til å gå dit – for å få de besøkende til å bruke gatene.

Niels Torp beskriver hvordan et kjøpesenter er konstruert på en lignende måte. Kjøpesentre blir ofte konstruert som en lang gate, og inngangen ligger gjerne i enden eller i midten (*figur 5*):



**Figur 5: Skisse av innganger på et kjøpesenter**

Målet med denne designen er å få mest mulig eksponering av flest mulig butikker. Dette oppnås blant annet ved å legge matbutikken innerst og lengst unna inngangen. Matbutikken er den butikken flest besøkende er oftest innom. Ved å plassere denne lengst unna må

besøkende gå forbi mest mulig av de andre butikkene i kjøpesenteret. Målpunkter er brukt på en tilsvarende måte for og ”dra folk” rundt på Tjuvholmen.

Torp har lagt de mest attraktive målpunktene på de stedene han så på som de mest utsatte. For eksempel er det lagt et opplevelsessenter helt ytterst på Tjuvholmen for å trekke folk helt ut til tuppen av området. Hvis ikke ville dette kunne blitt et ”stille sted” som ville kunne føre til ”fare og kriminalitet”.

I likhet med Disney world brukes attraksjoner både til *hindre* oss å gå steder (for eksempel vannet), og til å *få* oss til å gå andre steder (målpunktene, for eksempel en restaurant). Det er et mål om å få de besøkende til å bruke så mye som mulig av området, og den grunnleggende designen legger opp til dette. Målet kan kanskje si å være todelt. Den første målsetningen handler om å eksponere oss for mest mulig måter å bruke penger. Det andre målet er at det skal bli trygt. Ved å få de besøkende til å bruke hele Tjuvholmen, blir det ingen folketomme steder. Noe av det som gir en god by er nettopp tilstedeværelsen av andre mennesker.

## 5.3 Oversikt og overvåkning

### 5.3.1 Naturlig overvåkning

Andres tilstedeværelse brukes aktivt på Tjuvholmen. Jane Jacobs skrev boken ”The life and death of American cities” i 1961. Boken var en protest mot den modernistiske byfornyelsen, som har landsbyen og de små tettstedene som forbilder. Jacobs mente at andres tilstedeværelse, eller det hun kalte ”eyes on the street”, ga naturlig overvåkning. Ved å legge til rette for at ulike folk bruker et område på ulike måter til ulike tider av døgnet, og gjøre området oversiktlig - vil man få fordelene av at de kan utøve sosial kontroll. På Tjuvholmen legges det til rette for naturlig overvåkning.

Tjuvholmen har et relativt lite areal i forhold til mengde bebyggelse, og derfor vil det mange steder være vanskelig å gjøre ting oversiktig. Det er trangt om plassen og dette fører til at man får noen smale mørke plasser mellom bygningene. For å gjøre de så oversiktlige som mulig plasseres inngangene ute i gata:

*”At ikke gate områdene er for trange, blindveier eller sånt - og ikke sånne smug inn. Vi skal ha inngangspartier som alle andre. Ikke tykt smug inn, for da vil jo folk kunne søke inn der.*



*Så du må aldri ha for dype [inngangsparti] før du har døren. Du må ikke føle at det er et sted du kan du kan sette deg ned. Sånn at når du kommer som beboer, så er det noen som oppholder seg. Det er det viktig at det ikke er for dypt. Det må ikke være et sted hvor andre kan være. Du må dytte det litt ut i gaten.” (P3)*

En annen metode er å samle alle inngangene i trange gårdsrom, slik at det naturlig vil være en del folk som går inn og ut av gårdsrommet.

*”Mens her er det kanskje ikke så naturlig å gå, så da legger vi alle inngangene dit. Tvinge de inn dit, så vi er sikre på at det blir noen der inne og.” (P3).*

*”Det som er positivt med kontorbygg er at de ofte kan få en del mennesker på dagtid. Sånn til og fra jobb, ute å spise, til og fra lunsj ute. Det skjer plutselig noe mer på dagtid, mens det er på kvelden det er veldig dødt. Det kjenner man igjen hvis man går/kommer i byer og forviller seg inn i sånne virkelig kontorområder, der er det helt, helt stille om kveldene. Så hvor næringsvirksomheten ligger, og at den ikke dominerer for mye er viktig for at det skal bli et godt bomiljø. Den kombinasjonen er heldig” (P3).*

Denne måten å planlegge byen skiller seg fra den modernistiske modellen som for eksempel drabantbyene ble bygget etter. I det modernistiske prosjekt skulle funksjonene; arbeid, bosted og fritid, separeres og organiseres (Ellin1997:22).

Belysning vil forsterke den naturlige overvåkingen fordi det vil øke synligheten også når det er mørkt. Belysning er også viktig virkemiddel dersom området skal bli trygt. Ikke nødvendigvis mest mulig belysning men riktig belysning:

*”Nei, belysning er jo for så vidt et veldig viktig område. Det må være en riktig belysning. Ikke nødvendigvis mye belysning. En jevn litt dempet belysning er vanskeligere, men den er mye bedre fordi du lager ikke mørke og lyse soner på samme måten. Ved feil belysning så kan for eksempel når du har en passasje igjennom – hvis du er veldig flittig og belyser godt så vil du aldri få passasjen til å fremstå som lys for da må du ha ennå sterkere lys i passasje igjennom for å få den til å virke som: der er det greit å gå inn. Så det jeg pleier å dimensjonere all belysningen sånn at overgangen mellom når du går inn i nye soner virker trygg.” (P3).*

Plasseringen av inngangspartier, belysning og blanding av funksjoner benytter seg av naturlig overvåkning. Andres tilstedeværelse gir naturlig overvåkning av området, og dette gir trygghet. Det at stedet oppfattes som trygt fører igjen til at flere folk kommer. Man skaper steder som tiltrekker folk, og drar nytte av at det er folk til stede. Andres tilstedeværelse blir et kontrolltiltak. Jacobs beskriver hvordan andres tilstedeværelse er en viktig for å gjøre et område trygt:

” The first thing to understand is that the public peace-the sidewalk and street peace-of cities is not kept primarily by the police, necessary as police are. It is kept primarily by an intricate almost unconscious, network of voluntary controls and standards among people themselves, and enforced by people themselves.” (Jacobs 1961:32)

Vi blir en kilde til vår egen kontroll, og en del av kontrollapparatet på Tjuvholmen.

### 5.3.2 Formell overvåkning

Kameraovervåkning vil også bli brukt på Tjuvholmen. Kameraer er installert og det vil komme flere, i følge en av mine informanter vil det bli et tresifret antall kameraer installert rundt om på Tjuvholmen:

*”Det er jo i hovedsak for å holde en ro og orden for beboerne og selvfølgelig sørge for at næringsdrivende som driver med restauranter og sånne ting, at vi ivaretar sikkerheten for dem. Det er klart at når ting er dokumentert på bilde så hever det terskelen for å utfolde deg helt vilt – sånn er samfunnet blitt. Du kan jo ikke bevege deg så mange skritt oppover Karl Johan uten å bli fanget opp av et eller annet kamera. Så sånn blir det vel her også etter hvert. Hvor mange kameraer som kommer det er jeg ikke sikker på men det blir tre sifferet i hvert fall ” (P5).*

Det vil være noen som sitter og følger med på kameraene og kan evt. sende ut vektere dersom situasjonen skulle tilsi det. Alt styres fra en driftsentral som er ustyrt med skuddsikkert glass. I tillegg er nøkler låst inn i skap med kodelås, slik at det skal være vanskelig å få tak i.

## **5.4 Disiplinen**

Grunntanken i Panoptikon er at vår atferd vil bli påvirket av kunnskapen om at vi er synlige.

På Tjuvholmen er vi synlige både for andre og for kameraene. Oversiktligheten gir denne synligheten. Området blir panoptisk. Ryddigheten og graden av orden, kan kanskje leses som at ”her har noen kontroll”, og at man er mer synlig. Det vil kanskje igjen påvirke atferden til menneskene som er der. Synligheten er disiplinerende:

“In traditional forms of power, like that of the sovereign, power itself is made visible, brought out in the open, put constantly on display. The multitudes are kept in the shadows, appearing only at the edges of power`s brilliant glow. Disciplinary power reverses these relations. Now, it is power itself which seeks invisibility and the objects of power – those on whom it operates – are the most visible. It is this fact of surveillance, constant visibility, which is the key to disciplinary technology.”  
(Rabinow & Dreyfuss 1983 i Ellin 1997)

Shearing og Stenning skrev artikkelen ” From the panopticon to Disney World: The development of discipline.” (1998), blant annet som et motsvar i en diskusjon om hvorvidt Foucaults tanker om disiplin fortsatt er gjeldende i dagens straffesystem og sosial kontroll generelt. De har som hensikt å vise hvordan disiplin er en del av det voksende kontrollapparatet i vårt samfunn, og de bruker Disney World som et eksempel på dette. Bottoms (1983 i Shearing & Stenning 1998) mener at utviklingen i straffesystemet i dag ikke er en fortsettelse av straff basert på disiplin. Grunnen til dette er de nye kontrollformene ikke innebærer en ”trening av sjelen”, og dermed er det ikke disiplin slik Foucault så for seg begrepet (Ibid:34). For eksempel hevder Bottoms at den økte bruken av bøter ikke handler om disiplin. Bottoms mener altså i motsetning til Shearing og Stenning, at sjeltrening er essensielt for disiplin.

Shearing og Stenning på sin side, mener at Foucaults teori om disiplinering kan brukes til å forstå mange moderne former for sosial kontroll, selv om de ikke har individualisert sjeltrening som fokus (ibid:4). De argumenterer for at Foucault så på disiplin som en generisk form for makt, og at det er viktig å skille mellom type makt og hvordan den blir uttrykt. Dette åpner for å se på andre måter makt kan bli uttrykt. De nevner Bentham's panoptikon som et eksempel hvor individualisert sjeltrening er viktig, men det kan finnes andre uttrykk for denne makten, som ikke er avhengig av dette. Videre trekker de frem en essensiell karakteristikk ved disiplinen:

”.....it is a type of power that is embedded in, and dispersed through, the micro-relations that constitute society. ....As it is part of the social fabric it is everywhere, and yet it is nowhere, because it does not have an identifiable locus.” (ibid:35)

Shearing og Stenning mener at det er nettopp egenskapen av å være integrert i strukturen, som gjør at dens natur vil variere med hvilken kontekst den er i. De mener derfor at hvordan disiplinen utvikler seg og fungerer, er avhengig av hvilken ”setting” den er i. I fengselet vil et fremtredende element være individualisert sjeltrening. På den private kontrollarenaen er disiplinen basert på instrumentelle mål, for eksempel å maksimalisere profitt.

Kontrolltiltakene i Disney World legitimeres med at det er til de besøkendes beste, men kontrollen har også andre hensikter. Det er i Disneykonsernets og Tjuvholmen KS sin interesse å få så mange mennesker inn og rundt og at de blir så lenge som mulig. For profittens skyld; kontrollen er instrumentell. For å oppnå dette må besøket være så hyggelig og problemfritt som mulig, slik at de også kanskje kommer tilbake og anbefaler stedet til andre – som igjen kan gi mer profitt.

#### 5.4.2 Funksjoner blandes

I Shearing og Stennings artikkel beskrives hvordan de ansatte i parken har flere funksjoner enn å være morsomme Disney figurer som er en del av underholdningen i parken, de er også der for å sørge for at de besøkende oppfører seg korrekt. Ansatte i morsomme kostymer er raskt på plass hvis noen besøkende skulle komme til å avvike fra Disneys konsept av akseptable atferd. Dette fikk en av forfatterne erfare under et besøk i parken. Datteren som hadde fått et skrubbsår tok av seg skoene og gikk barbeint. Kort tid etter kommer en ansatt kledd som en politimann fra Bahamas (som passet inn i områdes tematikk) – og gav henne valget: ta på skoene eller forlat parken. Politimannen fra Bahamas har altså også en kontrollfunksjon, men det *ser* ikke slik ut. I tillegg blir det kanskje en mer ”ufarlig” situasjon å få tilsnakk fra en morsom figur – selv om trusselen om å måtte forlate parken er reell. Men det som kanskje er viktigere er at det vekker mindre oppmerksomhet hos de andre besøkende, som kanskje tror at samtalen har et langt hyggeligere innhold. De vil kanskje ikke legge merke til at noe ”var galt”, og det forsterker den strømlinjede opplevelsen av parken som et trygt og hyggelig sted å være.

En av mine informanter forteller om et spesielt sikkerhetstiltak de innførte i forbindelse med den første innflyttingen. Erfaring hadde vist at under innflytting er man spesielt utsatt for tyverier og tyveribander som utnytter seg av en ofte kaotisk situasjon der det er lett å miste oversikten. Det ble derfor satt inn en døgnkontinuerlig vakt.

*”Og vi prøvde å gjøre det på en hyggelig måte slik at vi sa at de vaktene også kunne passe på at dører også kunne åpnes og lukkes, og at de hadde nøkler og kunne låne ut traller, si hvor de skulle parkere bilene og kunne også si: ”jeg kan stå her til du er nede igjen”. Det må ikke bli sånn at du bare har noen karer med store muskler som står på hjørnet og ser dumme ut, men at de kanskje kunne plukke litt søppel altså...”. (P6)*

Kontrollen er ikke helt usynlig – det står en vekter der. Han er ikke kledd i et kostyme, men uniform. Men samtidig prøver man å myke opp denne kontrollfiguren ved at han også får servicefunksjoner - ikke bare vakthold. Dette kanskje for å gjøre det mer ufarlig. Man har valgt å sette en vakt til å hjelpe til med innflyttingen fordi man vet at dette er en situasjon som er utsatt for tyverier. Men kanskje for å fjerne litt fokus fra denne realiteten, gis vekteren andre alibier for å være tilstede, slik som politimannen fra Bahamas i Disney World. Vekteren prøver å ufarliggjøre situasjonen: ”her skjer det ikke noe galt”.

På store deler av Tjuvholmen vil det være næringsvirksomhet og kontorer i de nederste etasjene. Dette skaper avstand mellom boligene og det offentlige arealet, og beboerne og menneskene utenfor. Dette fungerer på en måte som å gjøre boligene til en liten festning. Men det ser ikke slik ut – det er kanskje en hyggelig kafè i underetasjen. Dette fører også med seg muligheten for økt sikkerhet. En av mine informanter påpeker at det ikke er sikkert det ville vært like mye sikkerhet hvis dette bare var et vanlig boligstrøk:

*”Så det er like mye fordi det er næringsvirksomhet der og – ikke først og fremst for boligene. Hadde det kun vært boliger der så hadde det nok vært annerledes. Det er nok den offentlige biten av det som er butikker og kafeer og den virksomheten som setter det mer i gang”(P5).*

Slik blir også den økte sikkerheten legitimert, samtidig som den virker mer naturlig. Det er mer vanlig i Norge å se overvåkningskameraer, vektere osv. i tilknytning til næring. I motsetning til England hvor de er kameraer også i rene boligstrøk.

Det er kanskje vanskelig å finne ut hva som var den utløsende årsaken til et tiltak hvis det har flere funksjoner. En av mine informanter spurte retorisk: Er garasjene belyst for at folk skal føle seg tryggere, eller for å unngå at folk skal krasje?

*”Vi vet av erfaring at publikum er glad i lyse garasjeanlegg. Hvor det er noe med trivsel og lyst, men det er kanskje like mye for å se hvor du kjører bilen som det er å komme inn i et mørkt område” (P6).*

Han gav ikke noe svar på dette – kanskje han heller ikke vet? Dette er to gode grunner til å belyse garasjer, og begge kan tenkes å ha vært viktige i beslutningen. Det er vanskelig å skille motivene, og jeg tror ikke mitt materiale gir noe godt grunnlag for å begi seg inn på dette. Samtidig er det kanskje uansett vanskelig å plukke denne beslutningen fra hverandre. Men det som er interessant er at mine informanter ofte understreker at det er flere funksjoner. Og det som er mer interessant er at dette gjerne skjer med kontrolltiltak:

*”Jeg tror det er en sånn underliggende strategisk tanke. Det ene er at det gir liv og mangfold, og samtidig er det en kriminalreducerende aktivitet. Fordi viss det er kontorer ved siden av så er det ikke like lett og gå og bryte seg inn i leiligheter.” (P6)*

Her snakker informanten om at en blanding av funksjoner er kriminalitetsreducerende og gir liv og mangfold. På denne måte ufarliggjør han kontrolltiltaket litt. Liv og mangfold gir positive assosiasjoner som kanskje balanserer litt for de negative assosiasjonene med ”kriminalitetsreducerende”?

I Disney World er kontrollen integrert med omgivelsene. Nesten hver eneste plante eller fontene er vakker å se på, men den er også der for å styre folks atferd. Det kan være å hindre noen i å gå en retning, eller få noen til å gå en annen retning. På Tjuvholmen brukes målpunkter til å pirre nysgjerrigheten for å trekke folk i en bestemt retning, eller vannet som begrenser hvor man kan gå. Denne blandingen av funksjoner gjør kontrollen vanskeligere å få øye på. Samtidig vokser den inn i andre strukturer og blir dermed mer omfattende:

*“This integration of functions is real and not simply an appearance: beauty is created, safety is protected, employees are helpful. The effect is, however, to embed the control function in to the “woodwork” where its presence is unnoticed but its effects are ever present (ibid:42).”*

Shearing og Stenning (1998) skriver i sin artikkel at en viktig konsekvens av at kontrollen er integrert i omgivelsene, er at den blir frivillig. Kontrolltiltakene legitimeres med at de besøkenes eget beste – deres trygghet. For eksempel når de ansatte sørger for at foreldre og barn blir plassert i samme vogn på monorailen. Slik kan foreldrene passe på barna. De høflige påminnelsene som for eksempel å huske hvor man parkerte bilen. Det er for vårt eget beste – det gjør besøket i Disney World tryggere og mer effektivt. Dette gir legitimitet til kravene om å følge instruksjonene. Folk er villige til å la seg kontrollere – det ser man på de massive køene som de besøkenes er villige å stå i. Kontrollen er basert på samarbeid. På den måten blir de besøkenes en kilde til deres egen kontroll, som følger Foucaults tankegang om disiplin (Foucault 2001).

Når vi oppsøker Tjuvholmen underkaster vi oss den orden som regjerer der, og ditt samarbeid er en del av det som får det til å fungere. Som i Disney World underkaster vi oss kontrollen frivillig. "Den gode byen" er som navnet tilsier - laget for vårt eget beste. Kontrollen er i likhet med i Disney World til vårt eget beste. Det gjør Tjuvholmen til et velfungerende sted. Kontrollen er også basert på samarbeid. Vi er en del av det som gjør at Tjuvholmen fungerer, og vår atferd er viktig for at det skal fungere. Som vist tidligere er vi også hverandres kontrollører gjennom vår tilstedeværelse. Vi er derfor også en del av kontrollen på Tjuvholmen, og en kilde til vår egen kontroll. I følge artikkelen til Shearing og Stenning (1998) ligger kilden til makten både i fysisk tvang og trusselen om at de ikke kan få ta del i Disneys verden - og at dette vil frembringe samarbeid. På Tjuvholmen er ikke denne sammenhengen like direkte. For å være med på fellesskapet går vi med på følge reglene, de som ikke klarer eller ønsker å følge reglene holdes utenfor, som vist i forrige kapittel.

Resultatet av at kontrollen vokser inn i strukturen blir kanskje som Shearing og Stenning påpekte i Disney World: Tjuvholmen *blir* vakker, sikkerheten *blir* beskyttet og de ansatte *er* hjelpsomme.

## **5.5 Hvor organisert er kontrollen på Tjuvholmen?**

Shearing og Stenning har basert sin artikkel på observasjon – de har ikke undersøkt hvordan planleggerne har tenkt. De sier derfor også lite om hvor gjennomtenkt dette er fra planleggerens side. Men beskrivelsen i seg selv indikerer at Disney World i stor grad er

gjennomtenkt. Et unngåelig spørsmål er kanskje hvor organisert kontrollen er på Tjuvholmen? Er kontrollen like gjennomtenkt? Må den være det for å være ”effektiv”?

I sin bok ”Den sociale controls nye former: kriminalitet, straff og klassifisering”, beskriver Cohen (1985) en voksende sosial kontroll. Han bruker begrepet *netwidening* for å beskrive hvordan de ulike organisasjonene og profesjonelle i straffesystemet stadig finner nye oppgaver, utvider sine nåværende oppgaver, og dette betyr at stadig flere kommer inn under strafferettssystemet fokus. Men det som er viktig i denne sammenhengen er at disse instansene ikke nødvendigvis er organiserte fra et sentralt hold. Det er profesjonene i seg selv som kjemper om å utvide sine felt – kanskje i konkurranse med andre. Det er altså ingen overordnet plan, men flere mer eller mindre uavhengige organisasjoner som kjemper om sine felt. Men konsekvensen er at kontrollen øker. Eller at nettet som fanger blir større og mer finmasket. På samme måten kan man kanskje dra tråd til Tjuvholmen. Selv om kontrollen ikke nødvendigvis er gjennomført vil summen av alle kontrolltiltakene bidra til at kontrollen vokser. Samtidig som vi har sett tidligere vokser den inn i selve strukturen på Tjuvholmen.

Jeg har ikke hatt muligheten til å dykke dypt nok ned i planleggingsprosessen til å si noe sikkert om i hvilken grad de har en helhetlig strategi. Planleggerne deler intensjonen om å lage ”den gode byen”, men det virker ikke som de har en strategi om hvordan de skal lage den. Noe av grunnen til dette er at jeg har snakket med planleggere som har forskjellige roller i planleggingen, som har vært/er inne i planleggingen på ulike tidspunkt, og sist men ikke minst hadde og har ulike ansvarsområder. Forebygging av kriminalitet har ikke vært et eget planlegningstema slik som for eksempel sikring mot skipskollisjoner. Dette har vært et krav fra Plan- og bygningsetaten og et tema for de private planleggerne. Men som jeg har vist så har man planlagt kriminalitetsforebyggende tiltak. Tiltakene er nok, i likhet med planleggerne av Washington Metro (La Vigne), basert på erfaring om hva som fungerer. Tjuvholmen hadde kanskje ikke en overordnet plan for kriminalitetsforebygging. Men de har en rekke planleggere som av erfaring har ideer om hva som fungerer og ikke. Deres bidrag til sammen utgjør kontrollen på Tjuvholmen, og i likhet med Cohen sine tanker så blir dette omfattende.



## 6. DEN TVETYDIGE KONTROLLEN

### 6.1 Innledning

”Visitors to Disney World might temporarily surrender some autonomy, but only because they recognize that the degree of regimentation may be necessary if they are to enjoy the spectacles in safety and at a reasonable cost. People may increasingly be willing to make that trade in their daily lives, but it will soon become apparent if they do not: Disney World will go broke.” (Clarke1997:37)

Slik jeg leser Clarke mener han at vårt samtykke for kontrollen hviler på at vi *tror* at den er nødvendig for vi skal nyte vårt opphold. Denne troen er viktig for at vi skal være villige til å underkaste oss kontrollen. Det kan oppfattes som en byttehandel hvor vi gir bort noe av vår selvbestemmelsesrett, men får igjen et spennende, velfungerende og trygt opphold. Men samtidig er det en *balanse* mellom hvor mye vi er villige til å gi - i forhold til hva vi får. Dersom prisen blir for høy, vil vi kanskje ikke dra til Disney World - og Disney World vil gå konkurs.

Clarke (1997) brukte dette eksempelet som en forklaring på hvorfor trusselen fra Huxleys utopi ikke er gjeldende i dagens samfunn. Huxleys ”Brave New World” representerer fløyelshansken (ibid) - i motsetningen til jernhansken som kan sies å være utopien til Orwell i boken ”1984”. Shearing og Stenning sier det på denne måten:

“Within Huxley`s imaginary world people are seduced into conformity by the pleasures offered by the drug ”soma” rather than coerced into compliance by threat of Big Brother, just as people are today seduced to conform by the pleasures of consuming the goods that corporate power has to offer.” (1998:45).

Fløyelshansken er forførende og effektiv, men lite påtrengende – det er kontroll men det føles ikke slik. Clarke mener altså at dette ikke er en trussel i et demokratisk samfunn, for vi vil benytte vår rett til å ikke bruke Disney World – hvis kontrollen skulle bli påtrengende. Som beskrevet i kapittelet om renhet er Tjuvholmen avhengig av at det kommer folk - og at disse er villige til å gjøre byttehandelen som Clarke beskriver. Dersom kontrollen blir for påtrengende vil kanskje færre komme. Det er viktig å benytte seg av kontrollmetoder som gir den nødvendige balansen. Dette kapittelet vil handle om balansen mellom hva vi er villige til

å gi opp/graden av kontroll vi er villige til å godta, i forhold til hva vi får tilbake; et trygt og spennende besøk.

## 6.2 Om myke og harde virkemidler

Harde og myke virkemidler er en vanlig måte å beskrive ulike virkemidler i design av omgivelsene. Dette referer til hvorvidt *virkemidlet* er hardt eller mykt. Jeffery (1977) bruker ordene ”hardening-of-the-target” i sin beskrivelse virkemidler som fører til hard arkitektur. Schneider og Kitchen (2007) beskriver ”target hardening” som:

”Target hardening is a largely intuitive strategy that is probably the oldest crime prevention technique. It aims to impede access to the target (persons or property) by strengthening defences, whether these consist of toughened walls, doors, locks, windows, or installed electronic alarms or shielding devices. The intent is to make targets more resistant and time-consuming to overcome, and thus entail more risk, effort and energy for would-be attackers.” (ibid:34).

Midtveit bruker i sin oppgave skillet mellom myke og harde midler og forklarer forskjellen på følgende måte:

”Mens hard arkitektur brukes om fysiske murer, gjerder og sikkerhetsanordninger, blir begrepet myk arkitektur gjerne brukt om strategier som ønsker å øke den sosiale organiseringen.” (Midtveit 2004:25)

Et eksempel på myk kontroll kan være å skape små samfunn - som i Nils Christie sine tanker om tette samfunn (Hvor tett et samfunn 1982), hvor primærkontrollen blir sterkere. Ved å planlegge nabolag i små enheter, legger man til rette for at folk lettere blir kjent med hverandre. Tankegangen går ut på at hvis folk blir kjent med hverandre vil det føre til at flere folk beveger seg utendørs, som igjen reduserer frykt for å bevege seg utendørs. Man blir mer synlige for hverandre. Dette fører igjen til naturlig overvåkning i nabolaget. Det dannes normer for hva som er som er akseptabelt og ikke akseptabelt i nabolaget, og sosialt press til å følge disse normene. Blant annet vil toleransen for kriminalitet kunne senkes, men også kriminalitet i seg selv (Katyal2002).

Et eksempel på harde virkemidler kan være USA sin ambassade i Oslo. Ambassaden er gjerdet inne med væpnede sikkerhetsvakter og kameraovervåkning. Virkemidlene er synlige for den potensielle overtrederen og alle andre.

Skillet mellom det som sees på som myke og harde virkemidler kan kanskje dras mellom at de myke virkemidlene i større grad psykisk *oppfordrer* deg til å ikke gjøre noe, mens de harde virkemidlene i større grad fysisk *hindrer* deg fra å gjøre noe. De myke virkemidlene er *mindre synlige*, og er mer *subtile* – for eksempel naturlig overvåkning. Harde virkemidler er *mer synlige* og er i større grad *tydeligere* – for eksempel formell overvåkning i form av kameraovervåkning. Men samtidig er det kanskje virkemidler som ikke er like enkle å klassifisere. For eksempel bruk av høyfrekvent lyd for å hindre unge fra å oppholde seg på et sted (tonene er så høye at det er bare unge som kan oppfatte den og den oppleves som ubehagelig (samtale med Mike Nellis 2007). Et annet eksempel er bruk av sprinkleranlegg i parker om natten - der formålet er å forhindre at uteliggere sover i parken (Davis1992). Hvor i landskapet ligger dette mellom å *oppfordre* og å *hindre* at noen oppholder seg? Du kan oppholde deg der, men det er ubehagelig.

Et annet eksempel på at det kan være vanskelig å skille mellom å oppfordre og å hindre, kan kanskje være inngangen til utenlandsterminalen på Gardermoen. Etter billettkontrollen leder veien videre tilsynelatende ut i et stort taxfree-område (det vil si en taxfree-butikk med en ”vei” gjennom). Det er mest naturlig å fortsette å gå rett frem, gjennom uttallige vareplasseringer av parfyme, kosmetikk, tobakk og alkohol. Det er en vei utenom – men denne er bemerkelsesverdig godt gjemt; til venstre - rett før butikken - er det en liten åpning i et metallgjerde. Her er det omtrent plass til ett menneske i bredden. Inngangen leder til en smal, mørk og naken gang som vil føre deg til gaten - utenom butikken. Når man går der føles det nesten som man går på et sted man ikke burde være, og det er litt usikkert hvor du havner. Årsaken til at *jeg* vet om denne veien, er en artikkel i Aftenposten 05.09.08 som tok opp temaet og beskrev den alternative ruten<sup>48</sup>. I artikkelen ”Her går du i Taxfree-fella” intervjuer de andre reisende som også reagerer på at du blir ”tvunget” til å gå igjennom en butikk for å komme frem. Det var nok mange som kjente seg igjen i artikkelen for det ble nok press til at Oslo Lufthavn Gardermoen bestemte seg for å fjerne gjerdet. Dette varsles i neste

---

<sup>48</sup> <http://www.aftenposten.no/reise/article2637154.ece>

artikkel ”Taxfree-fellen blir fjernet<sup>49</sup>” 08.09.08. Jeg er uenig i påstanden om at ”Taxfree-fellen” er fjernet. Den er kanskje gjort litt mindre – eller det vil si åpningen *til* den trange og mørke gangen er gjort litt mer tilgjengelig. Men det er fortsatt mer naturlig å fortsette rett frem, fremfor å lete etter en alternativ vei som ligger i gjemt venstre hjørne. Virkemiddelet med å ”gjete” de reisende gjennom butikken er effektivt. Men også synlig for mange. Så synlig at folk reagerer på manipulasjonen. Det er ikke tvang, du har et alternativ. Men hva hjelper det hvis du ikke er bevisst på det? Så hvor havner denne i forhold til å *oppfordre* noen til å gå gjennom butikken og å *hindre* at de går utenom?

I forrige kapittel skrev jeg om hvordan handlingsalternativer blir færre når en orden etableres et sted. God design som i Disney World fungerer ved at det begrenser og styrer handlingsalternativene. Men det føles ikke slik. En fontene kan være like effektiv til å *hindre* noen å gå i en retning som en mur med piggråd, men det føles ikke slik. Det er så mye annet spennende som trekker deg i andre retninger/en bestemt retning - at du kanskje ikke rekker å tenke på at du ikke har tillatelse til å gå den veien. Kontrollen er så godt pakket inn at innpakningen overskygger kontrollen (Shearing & Stenning1998). Metodene har den samme intensjonen og kan potensielt være like effektive i å oppnå målet. Slik sett er kanskje ikke skillet nødvendigvis stort mellom harde og myke virkemidler, når det gjelder intensjon og effekt.

Elen Midtveit fant at de myke virkemidlene kunne være like ekskluderende som harde midler – fordi de har det samme formålet. For det andre fant hun at arkitektene ikke opplevde de myke virkemidlene som så ekskluderende fordi de ikke fysisk stengte noen ute (Midtveit 2004). Ordet ”myk”, og virkemidlene i seg selv kan virke mer positivt, som igjen kan tilsløre kontrollen. Selv om metoder ikke fysisk stenger noen ute kan myke virkemidler som for eksempel sosiale felleskap, psykisk stenge noen ute - med symbolske murer. Slik sett *føles* det kanskje ikke så mykt for de som holdes ute.

Mange av virkemidlene som tas i bruk på Tjuvholmen er vanskelig å få øye på, og de vil kanskje ikke føles som kontroll for de fleste – de ”riktige”. Ved å lage ”den gode byen” mener mine informanter at man kan forebygge kriminalitet. Dette kan sees på som kontrolltiltak, men det høres ikke ut som det. Man snakker med positivt ladede ord som for

---

<sup>49</sup> <http://www.aftenposten.no/reise/nyheter/article2641640.ece>

eksempel å gjøre det lyst, trivelig, ryddig, reint og åpent for alle. Blandingen av funksjoner gjør at det blir vanskeligere å få øye på kontrolltiltak. Men samtidig finnes det synlige kontrolltiltak som kanskje ikke sees på kontroll fordi det er blitt en så naturlig del av vår hverdag. Et annet eksempel er låsen på inngangsdøren. På Tjuvholmen innføres bruken av kameratelefon i alle leiligheter. Det er kanskje ikke et så stort steg fra det vanlige ”callingsystemet” som er et vanlig innslag i by leiligheter. Forskjellen er at du kan identifisere hvem du slipper inn ved hjelp av visuell - fremfor audiell identifikasjon. Det er et sikkerhetstiltak - men sees kanskje ikke slik. Slik sett trenger ikke metoder som tradisjonelt sees på som harde nødvendigvis *føles* som om de er harde. Dessuten vil vi kanskje etter hvert bli så vant til å se disse - at vi ikke lenger ser på det som kontroll.

Jeg er skeptisk til måten å beskrive metoder som enten myke eller harde. Både for å beskrive arkitektur og design av omgivelsene generelt, og for å beskrive metodene som tas i bruk på Tjuvholmen. Forskjellen på å *oppfordre* og å *hindre* vil kanskje ikke alltid være like klar. Det kan være vanskelig å kategorisere i enten/eller. Harde og myke metoder kan ha samme intensjon og effekt. Samtidig kan begrepet ”mykt virkemiddel” være med på å tilsøre kontrollen. For den eller de som stenges ute fra fellesskapet, vil kanskje skillet mellom myke og harde midler være mindre viktig. Det som oppleves mykt for noen vil kanskje føles som hardt for andre. Resultatet av virkemidlene vil ha forskjellige effekt på ulike grupper. Satt på spissen vil for eksempel vil den symbolske muren på Tjuvholmen stenge noen uten, samtidig som den tiltrekker andre. Videre vil ikke synlige metoder som tradisjonelt oppfattes som harde – nødvendig sees på eller *føles* som kontroll.

Jeg ønsker å se på hvordan planleggerne ser på kontrolltiltakene som benyttes på Tjuvholmen i lys av balansen omtalt i innledningen. Det er en grense for hvor påtrengende kontrollen kan bli før man ikke er villig til å underkaste seg kontrolltiltakene på Tjuvholmen. Balansen handler om det som ofres - i forhold til hva som oppnås. Satt på spisen; hvor mye kontroll er vi villige til å underkaste oss for å få et vellykket besøk på Tjuvholmen? Slik sett handler det kanskje mer om hvorvidt noe *føles* som kontroll eller ikke. Muren med piggråd føles som kontroll. Fontenen og alle de andre attraksjonene rundt føles kanskje ikke som kontroll – kontrollen er mer tvetydig. Virkemidler som i større grad ikke føles som kontroll vil kanskje i mindre grad innvirke på balansen. Det er mer sannsynlig at vi er villige til å være med på byttehandelen hvis kontrollen i mindre grad oppleves som kontroll. Hva som *føles* som kontroll er kanskje også en litt uklar måte å se på de ulike metodene. Hvem føler hva? Men

hensikten er å se på forskjellen på kontrollmetoder i lys av om de kan oppleves som kontroll eller ikke; - ”fløyelshansken” vs. ”jernhansken”. Slik sett blir kanskje hvor tydelig kontrollen er - en bedre inngangsmåte å se på de ulike metodene. Selv om dette også vil åpne for spørsmålet: tydelig for hvem? Den symbolske muren er kanskje mer tydelig for de den er ment for. Det kan være vanskelig å finne kontrolltiltak – fordi de ikke nødvendigvis fremstår som kontrolltiltak. Men min bruk er basert på at hvis kontrollen er *tydelig* er det mer sannsynlig at det føles og oppleves som kontroll. Dersom kontrollen er subtil eller tvetydig er det kanskje mindre sannsynlig at det vil føles og oppleves som kontroll. Jeg vil likevel også bruke det som tradisjonelt sees på som harde virkemidler, fordi dette blant annet er noe som brukes i litteraturen. Bruken er ment i forhold til hva som tradisjonelt sees på som harde virkemidler – ikke nødvendigvis slik jeg ser det. Dette henger også sammen med hvordan mine informanter snakker om metoder som er tydelige - og som tradisjonelt sees på som harde metoder, som for eksempel kameraovervåkning (uten at de bruker begrepet harde virkemidler). Det som vektlegges er likevel ”den gode byen”. Det er viktig at Tjuvholmen ikke virker som et sted hvor det er mye kontroll. Det skal ikke *føles* som kontroll. Slik sett kan man kanskje si at balansen er et viktig tema i mine samtaler med informantene – uten at balansen i seg selv omtales. Det virker som mine informanter er bevisste på at det finnes en balanse, og prøver derfor å tone ned kontrollen. Et eksempel er den smilende vekteren. Vekteren er synlig – han står der i vekteruniform. Men samtidig gis han andre oppgaver og motiv for å være der i tillegg til vaktfunksjonen. Men hvorfor er dette så viktig? Hvorfor var det var nødvendig å gjøre det ”på en hyggelig måte”? De kunne jo også løst dette med å ha en vanlig sikkerhetsvakt eller vekter. Vi er jo kanskje blitt ganske vant til dette på kjøpesenteret og nederst i Karl Johan? Hvorfor skal det være mer behagelig her?

### **6.3 Hvorfor er kriminalitetsforebygging i så liten grad et tema?**

En av mine informanter fortalte at tanken på kriminalitetsforebygging først kom opp i forbindelse med planleggingen av hotellet på Tjuvholmen. Da de lette etter hotellkjeder ble de spurt om ”*crime rate*” i området av hotellkjeder fra USA. Dette var ikke praksis med de skandinaviske hotellkjedene. Svaret var at *crime rate* i bydelen Vika og Frogner var liten. Sjokk nummer to kom med min henvendelse:

*”Nei, jeg syntes det er litt morsomt. Jeg syntes din problemstilling var morsom fordi den tok oss litt sånn på senga. Vi har vært litt sånn vi har hatt det i bakhodet uten å ha hatt det bevisst. Jeg tror vi tenker sikkerhet, men det har ikke vært noe sånn at vi har hatt et eget program for hva [som] bidrar til å redusere risiko for kriminalitet”. (P6)*

Hvorfor er ikke forebygning av kriminalitet en mer uttalt del av planleggingen? En av mine informanter kommer med denne forklaringen:

*”Fordi du kan ikke snakke mye om det for.... Hvorfor det? Ja, det er fordi da fremstår området som om det er negativt – at det er et problem der. Så liksom der har vi kameraer, der har vi alarmer og der..... da har du liksom fortalt at her må det være ille. Så du må ikke snakke om det” (P3).*

Men hvorfor blir dette sett på som negativt? Sikkerhetsbransjen i Norge har vokst betraktelig de siste årene. Overvåkningskameraer, låser og alarmer omgir oss til daglig i byen. Disse tiltakene og andre forebyggende tiltak er alle til stede på Tjuvholmen - men det er negativt å snakke om det? Dette kan kanskje også være med på å forklare hvorfor det var nødvendig å gi vekteren serviceoppgaver for ”å gjøre det på en hyggelig måte.” Det tar oppmerksomheten bort fra det negative – kontrollen som ligger i en vektors tilstedeværelse. Vektors tilstedeværelse kan også leses som at her er det behov for vektere – her er det utrygt. Utrygghet vil ikke gjøre Tjuvholmen til et hyggelig sted å bo eller besøke.

I samtalen med mine informanter legges det vekt på å beskrive hvordan de planlegger ”den gode byen”. Men andre virkemidler dukker opp i samtale. På Tjuvholmen vil det være overvåkningskameraer, inngangskameraer og et kortsystem for nøkler. Alle disse blir tradisjonelt sett på som ”harde”. Tiltak som for eksempel adgangskontroll og kameraovervåkning omtales på følgende måte:

*”Det er jo helt klart de som skal bo her og drive med butikk, har tenkt bevisst på låsesystemer, og hvordan mange kan komme inn i port rommet. Det er lov med calling anlegg og sånne ting. Og det er en del av sikkerheten, ved å bo i en by, at de har ”forhåndsinnstallninger.” (P1)*

*”Og så kan du si hvorfor er det videoovervåkning på utsatte steder i garasjeanlegg for eksempel? Ja, det er rett og slett fordi man vet erfaringsmessig - det er et sted typisk hvor folk kanskje gjør tyverier, overfall som man prøver å sikre seg mot. Og sånn er det” (P6)”.*

*”Jeg syntes det er en helt legitim sak å kunne låse og lukke sitt eget hjem, det har ingen andre noe med å komme inn”. (P6)*

Her er det ikke behov for å pakke det pent inn eller gi andre motiver. Det er ikke nødvendig å gjøre det på en ”hyggelig måte”. Men samtidig må det kanskje ”forklares”: det er ”lov med”, ”sånn er det” og ”en helt legitim sak”.

Et annet tema det ikke var noe behov å pakke pent inn, var terror:

*”Det vi må tenke litt på fremover når vi snakker om kriminalitet, det er terror og terrorhandlinger, og da nevnte jeg det med gassanlegget. Her skal det en ganske liten uskyldig bombe til hvis den plasseres på rett sted i nærheten av gassanlegget, og at de menneskene vet hvor de skal gjøre det. Så tipper jeg at det hadde tatt meg 10 minutter og få plassert den på det stedet, og da hadde du sprengt av halve Aker brygge og hele Tjuvholmen. Bare som et eksempel. Da hadde du ikke trengt å lage noen ”masterbombe”. Hvis du legger den ved de svære gasstankene så sier det seg selv. Da hadde det flakset seilbåter langt borte i Sjursøya. Så det er sånne ting må vi tenke på når vi, når vi sikrer området”(P5).*

*”Og man gjør det man kan. Det er som man gjør med terror anslag – det kan man ikke sikre seg hundre prosent mot. For der er det kanskje terroristene i forkant når det gjelder å finne på de helt ekstreme ting. Vil du bombe et hus og har fem karer som er villige til å ofre livet for en sak, så er ikke det noe vanskelig. Du kan jo si du kan ha noen byggsikker med stål vs. betong vs. tre som gjør graden av ødeleggelser forskjellige. Alt kan bombes - spør George Bush”. (P6)*

Terror er noe man *ikke* kan sikre seg mot, det skal bare en *liten* bombe til? Terror er et alvorlig tema som neppe gir noen positiv assosiasjon – hvorfor var det så uproblematisk å fortelle om dette? En forklaring kan være at dette er et *tema* som er mer synlig. Utredning om - og sikring mot risikoen for skipsstøt både på grunn av uhell og terror, var et krav fra Plan- og Bygningsetaten (informant O7). Terror er derfor allerede er tema i planleggingen. Slik sett er det vanskeligere og unngå temaet. Et annet moment kan være at det er mer legitimt å bruke



kontroll i møte med terror. Folk er kanskje mer villig til å godta kontroll – hvis hensikten er å hindre terror. Terror gir et annet innhold i byttehandelen. Det er kanskje mer greit at balansen tipper i retning av hva vi må ofre, i forhold til hva vi får igjen.

Temaet *gated communities* er et tema som har dukket opp i mine intervjuer. Her er det kanskje en informant som skiller seg spesielt ut ved at han flere ganger i løpet av intervjuet tar opp dette temaet, og at understreker at Tjuvholmen ikke vil bli et slikt sted:

*”Det må jo heller ikke bli sånn at vi, som vi har sett i enkelte andre land for eksempel i Brasil. Hvor de rike lager sine enklaver for å holde de kriminelle unna. Da er det bedre å ha et sterkt politi, som har kapasitet til å følge opp hvis det skjer noe. For det ville vært veldig lett for oss å sette opp en mur ved inngangen, og sagt at da er det bare hvite pene mennesker som kommer inn – det er ikke sånn vi ønsker å skape byen. Det er ikke sånn man ønsker det. Jeg tror ikke det er noe løsning.” (P6)*

Videre forklarer han at det ikke var aktuelt å bygge *gated communities* fordi dette var noe ”vi” ikke ønsket. Dette er ikke noe som er ønskelig i Norge. Vi har en kultur for at byområder skal være til allmenn bruk. Som et eksempel på dette nevner han at vi i Norge har hatt få områder som har vært avstengt for allmennheten. Dronningparken i slottsparken som tidligere var avstengt er et av de få eksemplene. Og sist men ikke minst reguleringsplanen, som regulerte området til et offentlig sted.

Men når jeg spør om han tror det er mulig å lage en trygg by svarer han følgende:

*”Ja, men på bekostning av offentlig tilgjengelighet – altså et åpent samfunn. Det er klart da blir det å mure seg inne. På det fysiske området og på det psykiske området blir det å ha en masse vakter, videoovervåkning og den type ting. Som kanskje ikke - vi er kanskje ikke helt komfortable med å ha det på hvert hjørne. Selv om vi syntes det er helt ukomplisert å se en vakter i et kjøpesenter eller hva det måtte være. Og så kan det forebygges med åpenhet, at det ikke er så lett å gjemme seg bort, at det er belyst, at det er alarmknapper - den typen anordning.” (P6)*

Han mener at det ville være tryggere ”å mure seg inne”, men samtidig er han opptatt av å ta avstand fra metoder som bruk av masse vakter og videoovervåkning. Noe av grunnen er at vi

ikke er ”komfortable” med disse metodene. En annen ting som også var viktig for han å få frem var at Tjuvholmen vil bli akkurat som byen ellers:

*”Men det er ikke noe mer trygghet i hjemmene [her] enn det er andre steder. Det er klart i plussboliger kan du ha installerte trygghetsalarmer, men det kan du jo gjøre hvor som helst. Du kan jo bare ringe Securitas å få en trygghetsalarm eller sånne alarmknapper og sånne ting. Så det kan du gjøre hvor som helst. Jeg tror ikke vi blir så veldig annerledes enn det byen er totalt sett” (P6).*

Selv om mine informanter ønsker å ha kontroll - trygghet og sikkerhet - vil de ikke at det fremstår som kontroll. Først og fremst vektlegges ”den gode byen”, når mine informanter snakker om forebygging av kriminalitet på Tjuvholmen. Videre er det viktig å tone ned kontrollen, og påpeke at dette kommer til å bli et sted som alle andre. Det er viktig å ta avstand fra mer tydelig kontroll i form av *gated communities*, bruk av mange vakter og videoovervåkning - fordi vi ikke er ”komfortable” med det. Det er noe ”vi” ikke ønsker i Norge. Dette tyder kanskje på at mine informanter er bevisste på at det finnes en balanse, og en grense for hvor påtrengende kontrollen kan bli. Dette kommer kanskje klarest frem i følgende sitat:

*”[...] Vi aksepterer nå at vi går rundt og blir videoovervåket overalt hvor vi er. I 1970 så hadde ikke det vært så allright. Det er noe med det mengden venner seg til, og aksepterer. Jeg tror det med fly og annen kollektiv ferdsel - det kommer til å bli ennå strengere. Men det kan hende at teknologien greier å sørge for at det ikke blir så plagsomt for oss. Men at det blir strengere – det er jeg helt sikker på” (P5).*

Det ville ikke være akseptabelt i 1970 - men det er det nå. Grensen for hva vi aksepterer er flyttet. Det kommer til å bli strengere, men samtidig uttrykker han at kanskje teknologien kan gjøre det litt mindre plagsomt? Dette tyder på at informanten er bevisst på at det finnes en terskel for hvor påtrengende kontrollen kan bli. Aksept er viktig for å kunne bruke en metode, og hvis teknologien kan gjøre det mindre plagsomt - så er det kanskje lettere å få aksept? Det er mer sannsynlig at vi godtar kontrollen hvis den i mindre grad føles som kontroll. Tiltak som adgangskontroll og kameraovervåkning - og temaet terror - er vanskelig å unngå å snakke om nettopp fordi de er mer *tydelige*. Planleggerne kan derfor i mindre grad velge ”å ikke snakke om det – for blir det negativt”.

## 6.4 Sensibilitet?

N. Elias mener at sivilisasjonsprosessen har ført til at vi har blitt mer følsomme for synet av vold og lidelse (Garland1990). Det betyr ikke nødvendigvis at vi er blitt mer humane eller siviliserte. For eksempel er det fremdeles massiv støtte for dødsstraff i USA. Men måten den blir gjennomført kan si mye om hva som er akseptabelt i samfunnet. For eksempel henrettelse ved hjelp av giftig injeksjon. Den kliniske metode og *setting* låner legitimitet fra legevitenskapen. Den dødsdømte ser ut til å sovne inn. På samme måte har vi kanskje mindre toleranse i den vestlige verden for ”harde” og tydelige kontrolltiltak, og de må derfor ”mykes opp”.

I et TV program som handlet om *gated communities* i USA og São Paulo, Brasil kommer en kontrast tydelig frem. I et klipp fra en *gated community* i São Paulo er det en dramatisk scene som utspiller seg: fra et helikopter filmes et privat sikkerhetsselskap som stopper en bil utenfor murene, og ransaker personen i bilen mens de står med hendene opp mot bilen. Dette til tross for at det er ulovlig for private sikkerhetsselskap å gjøre dette i en offentlig gate.

Videre vises bilder av besøkende som må vise id-papirer for å slippe inn gjennom sikkerhetsporten. I bildene fra USA er dette tonet ned. Man ser ikke bilder av muren rundt eller sikkerhetsvakter ved inngangen (Caldeira1996:13). Det er en tydelig forskjell i hvordan de to representeres og hva som vektlegges. Hvorfor var sikkerheten så mye mer fremtredene i São Paulo og hvorfor var den mindre i USA? Men kanskje mer viktig: hvorfor er den i så lite grad et tema på Tjuvholmen?

Tjuvholmens nettsider og informasjonsbrosjyre<sup>50</sup> gir ikke noe spesielt inntrykk av fokus på sikkerhet. Det eneste sted jeg her sett sikkerhetstiltak nevnt, er i et salgsinformasjonskriv om nettopp plussboliger. Der er det blant annet listet følgende tiltak:

- Bemannet resepsjon alle hverdager
- Abonnement på boligalarm i leilighet med direkte kobling mot vaktelskap for innbrudd og brannvarsling
- Trådløs boligalarm og brannvarsling med ransalarm
- Porttelefon med bildevisning
- Kikkehull og sikkerhetslås i ytterdør

---

<sup>50</sup> Se vedlegg 1

- Overvåkning av parkeringsanlegg og hovedinnganger, samt bomiljøvakt med vektere kveld og natt

Alle disse kan kanskje sies å ha noe med sikkerhet å gjøre og det er ganske omfattende tiltak i forhold til en ”vanlig” by-leilighet. Den bemannede resepsjonen vil for eksempel kunne sikre at ikke uvedkommende slipper inn i bygningen. Men disse tiltakene er ikke beskrevet i forbindelse med sikkerhet - under en egen overskrift, som et eget tema. De er listet opp som 6 av til sammen 11 punkter som utgjør det faste servicetilbudet på Tjuvholmen. I tillegg er personlig trygghet og fleksible sikkerhetstiltak nevnt som den siste av 4 grunner til hvorfor man skal velge plussbolig. Sikkerhet er med andre ord tilstede i planleggingen, men man kan kanskje si at i forhold til antall og omfang av tiltak er det lagt liten vekt på det.

Dette kan kanskje fortelle noen om hvordan denne balansen er i Norge i dag. I Norge har vi kanskje lavere terskel for bruk av kontroll? Terskelen er annerledes i andre land.

I land som for eksempel Brasil og USA er man kanskje vant til flere og mer omfattende sikkerhets tiltak. Det er vi kanskje i mindre grad vant til i Norge. For eksempel skiller den Amerikanske ambassaden seg ut i by-landskapet i Oslo. Som en av mine informanter påpeker:

*”Vi merker jo veldig godt når vi skal ut å fly at her er noe som er uvant for oss, at det skal være så strengt. ” (P5)*

## 6.5 Frykt som leses

Som vist i kapittelet om renhet handler ”Broken Windows”- teorien om at uorden fører til frykt. Men design av omgivelsene kan også føre til frykt. Nan Ellin (1997) skriver det på denne måten:

*”Strategies such as gating, policing and other surveillance systems, and defensive urbanism do provide certain people with a limited sense of security. But such settings do not, according to recent studies, always diminish actual danger. And they also contribute to accentuating a more general sense of fear by increasing paranoia and distrust.” (ibid:42)*

”Harde” metoder utrykker at området er utrygt (Katyal2004). Dette vil kunne føre til at folk føler at ”dette er et farlig sted å være”. Spiralen av frykt gjør at færre folk går på denne gaten. Studier viser at folk som er redd for kriminalitet har større sannsynlighet for å trekke seg fra sosiale livet. Dette fører til en spiral der fler og fler folk trekker seg tilbake desto mer kriminaliteten øker (ibid:78). Men det som skal gjøre oss trygge, kan samtidig gjøre oss utrygge. Slik sett kan kanskje tydelig kontroll sees på som tvetydig. Kontroll som skal gjøre oss trygge, kan gjennom sin tydelighet samtidig gjøre oss utrygge.

Et annet eksempel er hvordan ulike folk oppfatter tilstedeværelsen av overvåkningskameraer. Undersøkelser viser at de som føler seg trygge, ikke nødvendigvis føler seg tryggere ved hjelp av virkemidler som for eksempel overvåkningskamera. Mens de som allerede føler seg utrygge føler seg mer utrygg. (Aas foredrag 19. april 2007). Noe av grunnen til det kan være at tilstedeværelsen av videoovervåkningskamera forteller oss at her er det utrygt (Lomell2007). Tilstedeværelsen av overvåkingskameraene er noe Tjuvholmen deler med Oslo sentrum – og Aker Brygge. Forskjellen mellom resten av byen og Tjuvholmen er kanskje at kameraene ute på Tjuvholmen befinner seg i en setting som i større grad er preget av orden og kontroll, og dette påvirker kanskje hvordan vi ”leser” kameraene.

Samtidig kan virkemidler som er mindre tydelige også føre til frykt. De symbolske murene stenger ute det som er uønsket, for å skape et ”rent samfunn”. Men samtidig stenger murer også noen inne. De reflekterer ikke absolutt makt fordi de også uttrykker usikkerhet og frykt, som viser begrensinger makten (Marcuse1997). Isolasjonen vil kunne føre til frykt, frykten for det ukjente – det som ikke passer inn. Muren skaper avstand. Avstanden kan kanskje sees i forhold til en historie i Nils Christies bok ”En passende mengde kriminalitet”: Kort fortalt handler denne historien om hvordan beboerne som sitter på verandaene i to ulike bygg reagerer på en situasjon som utspiller seg i en park mellom blokkene. En man med ølposer kommer gående, og setter seg etter hvert til å drikke ølen. Etter en stund vingler han bort til en busk for å urinere. Nysgjerrige barn har samlet seg rundt han. I det ene bygget kjenner alle hverandre. De var nødt til det – huset de flytta inn i var ikke ferdig og de måtte gjøre resten selv på dugnad. I det andre bygget flyttet beboerne rett inn til ferdig leilighet – de har ikke hatt den samme muligheten til å bli kjent. De som kjenner hverandre vet hvem mannen er. Han er litt rar, men snill – de vet at de skal ringe hjem til han så noen kan hente han dersom han drikker for mye. I det andre bygget vet de ikke annet enn det de ser – og tolker derfor situasjonen som blotting som kan bli til noe mer alvorlig. For Christie handlet dette

eksempelet om hvordan handlinger tolkes – hvordan handlinger ikke er, men blir – hvordan kriminalitet ikke er, men blir. Men det kan kanskje handle om hvordan avstand skaper frykt. Christie skriver: ”Folk uten felleskap i samværssituasjoner vil vite lite om hverandre”(ibid:16). De som ikke kjente mannen med ølen tenkte fare og kriminalitet, de andre kjente han, og tolket situasjonen annerledes. Problemet med avstand er nettopp at vi får vite så lite om de andre, vi blir sjeldent konfrontert med det som er annerledes. Dette påvirker kanskje også hvordan vi tolker/leser situasjoner i forhold til frykt.

## **6.6 Byttehandelen**

Selv om Clarke bruker byttehandelen som et eksempel på hvorfor ikke Huxleys utopiske ”Brave New World”- kontroll ikke er en trussel i samfunnet, kan den kanskje samtidig også gjelde kontroll generelt. Clarke har slik jeg ser det et viktig poeng med at balansen er styrende for hvilken kontroll vi er villige til å akseptere. Mine informanter er opptatt av denne balansen. Det er viktig å gi et inntrykk av at dette er et trygt og hyggelig sted å være –”den gode byen”. Synet av høye gjerder, murer med piggråd og så videre, vil ikke gi en slik assosiasjon. Derfor blir det viktig å finne kontrollmetoder som ikke er påtrengende. Både ved at kontrollmetodene er lite tydelige eller tvetydige, og måten kontrollmetoder presenteres eller omtales.

Men jeg er uenig i Clarke når det gjelder at denne balansen kan være en sikkerhetsventil som begrenser kontrollen i samfunnet. Det er to hovedårsaker til at jeg er uenig med Clarke, og årsaken handler om de to elementene som til sammen utgjør balansen. Balansen handler som sagt om hvor mye kontroll vi er villige til å godta – i forhold til hva vi får igjen. Slik sett er det to ting som påvirker vår vilje til å gjøre en byttehandel.

For det første vil byttehandelen være avhengig av hvor mye kontroll vi er villige til å godta. Hvis det ikke føles som kontroll vil vi kanskje kunne godta mer/mye kontroll. Mine informanter er interessert i å bruke kontrollmetoder som ikke er påtrengende, nettopp for å beholde balansen. Balansen blir styrende for hvilke kontrollmetoder som velges. Problemet med ”fløyelshansen” er muligheten til å finne finurlige og effektive måter å kontrollere menneskers atferd - uten at det oppleves som kontroll. Disney World et eksempel på effektiv kontroll, som kanskje ikke føles som kontroll. Kontrollen er så godt integrert i strukturene i

parken, og du har det så gøy at det overskygger kontrollen. Det er nettopp det som er styrken til fløyelshansken: den oppleves ikke som kontroll. Det betyr at det blir mulig å bruke mye kontroll så lenge det ikke føles slik.

For det andre vil byttehandelen være avhengig av hva vi får igjen. Hvis det vi får igjen, er bra nok, er vi kanskje villige til å akseptere mer kontroll. For eksempel er vi kanskje mer villige til å akseptere kontroll hvis den skal beskytte oss mot terror. Men fløyelshansken kan også som Shearing og Stenning<sup>51</sup> (1998) påpekte, være forførende. Som nevnt i innledningen til denne masteroppgaven er det mange eksempler på forsøk på å styre vår atferd som samtidig gjør vår verden enklere og kanskje mer effektiv. Metoder som virker så besnærende at de tas i bruk til tross for kontroll aspektet. Bruken av appelsinduft i fengsel virker forlokkende<sup>52</sup>. Hvis man kan kutte ned på bruk av antidepressive og beroligende midler er dette en positiv ting. Appelsinduft har nok mindre bivirkninger, og er vesentlig mindre avhengighetsskapende. Men bruk av appelsinduft er også en måte å kontrollere atferd, som manipulerer mennesker uten at de selv er klar over det. Kontrollen i Disney World kan kanskje også sees på som forførende. Resultatet av kontrollen i parken er at store mengder av folk dras rundt i parken på en effektiv måte slik at de besøkende som underkaster seg kontrollen - *får tilbake* et spennende, velfungerende og trygt besøk.

Samtidig handler det kanskje om hvem som har makten til å gjøre denne byttehandelen. Som en norsk farmasiprofessor forklarer i artikkelen om appelsinene: ”om norske skoler tok i bruk en spray for å ro ned barna, ville debatten gå langt mer høylytt for seg enn den har gjort i Nederland”. Selv om metoden er besnærende er den ikke besnærende nok til at vi kan tenke oss å bruke den på våre barn. På Tjuvholmen er kanskje denne byttehandelen gjort for noen - ikke andre. Eller for å si det på en annen måte: for de fleste vil byttehandelen på Tjuvholmen fungere. Men for noen vil det kanskje være for mye kontroll (for eksempel den symbolske muren) i forhold til hva de får igjen (en følelse av å ikke høre til/ikke være velkommen).

---

<sup>51</sup> Sitat i innledning til dette kapitlet.

<sup>52</sup> Eksempelet er omtalt i innledningen til masteroppgaven og er hentet fra: Artikkel A-Magasinet 20. juni 2008 av Ingvill Bryn Rambølv.

## 7. AVSLUTNING

Selv om Tjuvholmen ikke er ”Brave New World”, er det kanskje først og fremst denne kontrollformen som tas i bruk - den forførende *fløyelshansken*. Problemet med fløyelshansken er, som vi har sett, at den gjør det vanskelig å se kontrollen. En hovedårsak er at planleggerne ikke ønsker at kontrollen skal fremstå som kontroll. Samtidig kan også metoder som tas i bruk ha flere funksjoner fordi de er planlagt slik, fordi kontrollen har vokst inn i strukturen - eller kanskje fordi det *er* slik. Er garasjene belyst for at folk skal føle seg tryggere, eller for å unngå at biler skal krasje? Dette er to gode grunner til å ha lys i en garasje. Er det mulig å finne ut hva som er den viktigste grunnen? Denne tvetydigheten gir legitimitet til kontrollen - samtidig som kontrollen blir mindre tydelig. Det er kanskje noe av grunnen til hvorfor det er vanskelig å få øye på kontrollen og å skille den fra andre funksjoner.

En annen problemstilling er hvordan skape åpenhet om kontroll, når det er gode grunner til å skjule den? Som vist i oppgaven var mine informanter opptatt av balansen mellom hvor mye kontroll vi godtar, i forhold til hva vi får igjen. Det er i planleggerens interesse å gjøre kontrollen forførende og lite påtrengende for at vi skal godta den.

Et annet problem med fløyelshansken er at den er forførende. Hvordan ville Disney World fungert uten kontrollen? Hvor går grensen mellom god design og kontroll? God design og kontroll kan gjøre vår hverdag enklere og mer effektiv. Men hvor begynner det som er for vårt beste og hvor slutter det? Hvor begynner kontrollen og hvor slutter den? Hvor mye kontroll er for mye kontroll?

Fløyelshansken vil kanskje med sitt potensial for kontroll kunne føre til byer som oppleves som trygge, men som er kjedelige og forutsigbare. Fristelsen kan kanskje bli å planlegge bort noen av de elementene som gjør byen til et spennende sted, i søken etter trygghet. Spørsmålet blir kanskje: hva er en god by? Hvem har retten og muligheten til å bestemme dette?

Skrekksenarioet i forhold til kontroll og forutsigbarhet er kanskje ”Brave New World”. En verden så gjennomkontrollert at det ikke lenger er rom for det menneskelige. Men samtidig er



det et trygt og behagelig samfunn der ingen lider nød. I boken er det en person som er vokst opp utenfor samfunnet – i et ”primitivt” reservat. I møte med det ”moderne” samfunnet kommer ”The Savage” med en annen konklusjon:

*” But I don` t want comfort. I want God, I want poetry, I want real danger, I want freedom, I want goodness, I want sin.”*



## LITTERATURLISTE

Aftenposten.no 06.09.08. "*Her går du rett i taxfree-fella*". Av Knut-Erik Mikalsen.

<http://www.aftenposten.no/reise/article2637154.ece>

Aftenposten.no 08.09.08. "*Taxfree-fella blir fjernet*". Av Knut-Erik Mikalsen.

<http://www.aftenposten.no/reise/nyheter/article2641640.ece>

A-Magasinet 20.06.08. "*Appelsinens hemmelighet*". Av Ingvill Bryn Rambøl.

Arkitektnytt.no 28.3.08. "*Fra holme til ny bydel*". Av Jan Carlsen.

Božovič, M. (1995) (red.). "*The panopticon writings, Jeremy Bentham*". London & New York: Verso.

Butenschøn, P. & Holsen, M. (red.) (2003). "*Til stede. Byens rom*". Norsk Form.

Byrådet 25.04.02. "*Byutvikling og salg av Tjuvholmen. Rammeprogram for konkurranse om byutvikling*". Saksnummer 99/02.

Byrådet 29.04.03. "*Avtale om salg og byutvikling av Tjuvholmen, Oslo havn*". Saksnummer 114/03.

Caldeira, T.P.R. (1996). "*Fortified Enclaves: The New Urban Segregation*". I Public Culture:8 s.303-326. University of Chicago. I kopisamling til samfunnsgeografi kurset SGO4201.

Christie, N. (1982). "*Hvor tett et samfunn?*". Universitetsforlaget.

Christie, N. (2004). "*En passende mengde kriminalitet*". Universitetsforlaget.

Clarke, R.V. (2000). "*Situational prevention, criminology and social values*". I Hirsch, A.V., Garland, D. & Wakefield, A. "Ethical and social perspectives on situational crime prevention". Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing.

Clarke, R. V. (1997) (red.). "*Situational crime prevention. Successful case studies*". Monsey, New York: Criminal Justice Press.

Cohen, S. (1985). "*Visions of social control*". Polity press in association with Blackwell Publishers Ltd.

Dagbladet 09.12.07. "Tjuvstart på Tjuvholmen". Av Tine Faltin.

Davis, M. (1992). "*Fortress Los Angeles: The militarization of urban space*". Sorkin, M. (red.) "Variations on a theme park: the new American city and the end of public space". New York: Hill and Wang.

Deasy, C. M. (1985). "*Designing places for people: a handbook on human behaviour for architects, designers, and facility managers*". New York: Whitney Library of Design.

Douglas, M. (2002). "*Purity and Danger*". London and New York: Routledge classics.

E24. 20.04.08. "*Norges dyreste to-roms*". Av Magnus Koren.  
<http://e24.no/eiendom/article2374696.ece>

Ellin, N. (1997) (red.). "*Architecture of fear*". New York: Princeton Architectural Press.

Fett. (2006). "*Lys mot lyssky aktivitet*" Magasinet nr.3 av Anne Viken.

Finstad, L. & Høigård, C. (1997) (red.). "*Kriminologi*". Oslo: Pax Forlag A/S.

Finstad, L. (1997). " *Kriminologiens kvalitative kunnskapskilder*". I Finstad, L. & Høigård, C. (red.) "*Kriminologi*". Oslo: Pax Forlag A/S.

- Flaatten, S. (2007). *"Heroinister og kontorister: en kvalitativ undersøkelse av narkotikasakers vei gjennom rettsapparatet"*. Bergen: Fagbokforlaget.  
(Opprinnelig levert som masteroppgave i kriminologi - Universitetet i Oslo, 2006)
- Fog, J. (2004). *"Med samtalen som utgangspunkt"*. København: Akademisk Forlag.
- Foucault, M. (2001). *"Overvåkning og straff"*. Gyldendal.
- Garland, D. (1990). *"The culture of control"*. Oxford: Oxford University press.
- Gehl, J., Gemzøe, L., Kirknæs, S. & Søndergaard, B.S. (2006). *"Det nye bylivet"*. København: Arkitektens Forlag.
- Grønmo, S. (1996). *"Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen"*. I Holter, H. & Kalleberg, R. (red.). *"Kvalitative metoder i samfunnsforskning"*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Havnevesenet & Plan- og bygningsetaten (2002). *"Prospekt for salg og byutvikling av Tjuvholmen, Oslo havn."* Vedlegg byutvikling og salg av Tjuvholmen. Rammeprogram for konkurranse om byutvikling.  
[http://www.ohv.oslo.no/data/f/0/08/44/1\\_2401\\_0/norsk.pdf](http://www.ohv.oslo.no/data/f/0/08/44/1_2401_0/norsk.pdf)
- Hirsch, A.V., Garland, D. & Wakefield, A. (2000) *"Ethical and social perspectives on situational crime prevention"*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing.
- Holsen, M. H. (2003). *"En plass i solen"*. Hovedoppgave i Landskapsarkitektur - Norges landbrukshøgskole.
- Holter, H. & Kalleberg, R. (1996) (red.). *"Kvalitative metoder i samfunnsforskning"*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Huxley, A. (1932). *"Brave New World"*. Vintage 2004.

Høigård, C. (1997). "*Hva er kriminologi*". I Finstad, L. & Høigård, C. (red.) "Kriminologi". Oslo: Pax Forlag A/S.

Jacobs, J. (1961). "*The life and death of American cities*". Vintage books. A division of random house, INC. New York. Reprintet i 1992.

Jeffrey, C. R. (1977). "*Crime prevention through environmental design*". Beverly Hills: Sage publications.

Katyal, N. K. (2002). "*Architecture as crime control*". Yale Law Journal, Volume 111.

Kvale, S. (2001). "*Det kvalitative forskningsintervju*". Gyldendal Norsk Forlag AS.

La Vigne, N. G. (1997). "*Security by design on the Washington Metro*". I Clarke, R. V. (red.) "Situational crime prevention. Successful case studies". Monsey, New York: Criminal Justice Press.

Levi-Strauss, C. (1977). "*Tristes Tropiques*". Harmondsworth: Penguin. Omtalt i Cohen, S. (1985). "*Visions of social control*". Polity press in association with Blackwell Publishers Ltd.

Lomell, H. M. (2007). "*Selektive overblikk. En studie av videoovervåkingspraksis*". Universitetsforlaget.

Malnar, J. M. & Vodvarka, F. (2004). "*Sensory design*". University of Minnesota press.

Marcuse, P. (1997). "*Walls of fear and walls of support*". I Ellin, N. (red.) "Architecture of fear". New York: Princeton Architectural Press.

Midtveit, E. (2004). "*Planlegging av ekskluderende felleskap. En avhandling om forebygging av kriminalitet gjennom planlegging og design av de fysiske omgivelsene*". Hovedfagsoppgave i kriminologi.

Nakken, T. & Ardilla, P. (1999). ”Visjoner om Fornebu”. I Skouen, T. (red.). ”Den trygge byen”. Oslo: Norsk Form.

Nellis, M. (2007). Samtale på konferansen Technologies of (in)security 19. April.

Newman, O. (1996). ”Creating defensible space”. U.S Department of Housing and Urban Development. Office of Policy Development and research.

Nistov, S. (1999). ”Forebygging av kriminalitet ved byplanlegging: resultater fra europeisk standardiseringsarbeid”.

O`Malley, P. (1998) (red.). ”Crime and the Risk society”. Aldershot: Ashgate.

Orwell, G. (1984). ”1984”. Oslo: Gyldendal forlag.

Oslo Havn - hjemmeside. ”Tjuvholmen i Fjordbyen”.

<http://www.ohv.oslo.no/cgi-bin/ohv/imaker?id=36477&visdybde=2&aktiv=36477>

Oslo Kommune - hjemmeside. ”Om Fjordbyen Oslo”.

[http://www.prosjekt-fjordbyen.oslo.kommune.no/om\\_fjordbyen/](http://www.prosjekt-fjordbyen.oslo.kommune.no/om_fjordbyen/)

Plan- og bygningsetaten. (2003). ”Reguleringsplan med tilhørende konsekvensutredning til offentlig ettersyn”. 8. Juli.

Rabinow, P. & Dreyfuss, H. (1983). ”Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics”. Chicago: University of Chicago Press. Omtalt i Ellin, N. (red.) ”Architecture of fear”. New York: Princeton Architectural Press.

Repstad, P. (1998). ”Mellom nærhet og distanse”. Oslo: Universitetsforlaget.

Sahlin, J. (2001). ”Gränskontroll och disiplin som två kontrollstrategier”. I Materialisten 1/2-01.

Schneider, R., Kitchen, T. (2007). *"Crime prevention and the built environment"*. London & New York: Routledge.

Skouen, T. (1999) (red.). *"Den trygge byen"*. Oslo: Norsk Form.

Shearing, C.D. & Stenning, P.C. (1998). *"From the Panopticon to Disney World: The development of Discipline"*. I O'Malley, P. (red.) *"Crime and the Risk society"*. Aldershot: Ashgate.

Sorkin, M. (1992) (red.). *"Variations on a theme park: the new American city and the end of public space"*. New York: Hill and Wang.

Tjuvholmen KS (2004). *"Designprogram for Tjuvholmen"*. Mottatt 06.05.04 i Plan- og bygningsetaten (saksnnummer 200301524 -100).

Thagaard, T. (1998). *"Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode"*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjerke AS.

Tobias (1999). *"Sjøen for alle - stranda for få. Friluftslivet i Indre Oslofjord de siste 200 år"*. Av Bård Alsvik. Nr. 2 byarkivets tidsskrift for arkiv og oslohistorie.  
[http://www.byarkivet.oslo.kommune.no/OBA/tobias/tobiasartikler/t99\\_2\\_1.htm](http://www.byarkivet.oslo.kommune.no/OBA/tobias/tobiasartikler/t99_2_1.htm)

Unstad, M. & Christophersen, J. (1998). *"Bedre planlegging, færre farer: kriminalitetsforebyggende sjekkliste for planleggere"*. Oslo: Det kriminalitetsforebyggende råd.

USA Today. 31.03.08 *"TSA tries soothing screening process"*. Av Thomas Frank.  
[http://www.usatoday.com/travel/flights/2008-03-30-tsa\\_n.htm](http://www.usatoday.com/travel/flights/2008-03-30-tsa_n.htm)

USA Today. 31.03.08 *"Security checkpoint gets makeover"*. Av Thomas Frank.  
[http://www.usatoday.com/travel/flights/2008-03-30-inside-tsa\\_n.htm](http://www.usatoday.com/travel/flights/2008-03-30-inside-tsa_n.htm)

VG Nett. 16.07.08: *"Øldriking styres av musikkvolumet"*. Av Francis Lundh.  
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=194101>.



Wideberg, K. (2001). *“Historien om et kvalitativt forskingsprosjekt – en alternativ lærebok”*. Universitetsforlaget.

Wilson, J.Q. & Kelling, G.L. (1982). *“Broken windows”*. Atlantic monthly. The Atlantic. Com.

Wikipedia om Tjuvholmen <http://no.wikipedia.org/wiki/Tjuvholmen>

Aas, K. F. (2007). Foredrag på konferansen: Technologies of (in)security. 19. April.

## Vedlegg 1: Brosjyre for plussboliger



### Plussboliger på Tjuvholmen

#### Hvorfor velge en plussbolig?

- En attraktiv boform med færre bekymringer og flere muligheter
- Representativt serviceområde
- Bemannet resepsjon som kan bistå med praktisk hjelp og ulike tjenester
- Personlig trygghet og fleksible sikkerhetstiltak

#### Innholdsrikt serviceområde

Over 300 kvadratmeter, smakfullt innredet med lobby, treningsrom, arbeidsplass med Internett, spisesstue med kjøkken. Alle rom møblert og utstyrt. Direkte utgang til felles hage og takterrasse.

#### PlussBasis - Det faste servicetilbudet på Tjuvholmen omfatter:

- Drift og renhold av serviceområdene
- Bemannet resepsjon alle hverdager
- Abonnement på boligalarm i leilighet med direkte kobling mot vaktelskap for innbrudd og brannvarsling
- BoSmart konsept som inkluderer abonnement for TV, telefoni og bredbåndsforbindelse.
- Dagens aviser og magasiner, TV og kaffe i lobbyen
- Trådløst nettverk og fri bruk av Internett på arbeidsplassen i lobbyen
- Trådløs boligalarm og brannvarsling med ransalarm
- Porttelefon med bildevisning
- Abonnement på døgnåpen vaktmestertelefon for teknisk hjelp i leiligheten ved behov
- Kikkehull og sikkerhetslås i ytterdør
- Overvåkning av parkeringsanlegg og hovedinnganger, samt bomiljøvakt hold med vektere kveld og natt er inkludert i de ordinære fellesutgiftene

#### PlussMeny - Hva kan vertskapet hjelpe med?

Vertskapet besvarer forespørsler og bistår med praktisk hjelp, bestillinger og gode råd.

Utvalget av tjenester vil utvikles over tid, men PlussMeny vil ved innflytting omfatte tjenester som:

- Renhold av bolig som fast abonnement eller på timebasis
- Tilsyn av bolig i ferie og fravær
- Håndverkertjenester
- Bilpleie og dekkskift
- Vask og rensertjenester
- Catering og selskapsservice



Selvaag Pluss

## **ORDTELLING**

Antall ord utenom tabelltekst sluttnoter, fotnoter, sammendrag, tekstbokser, sammendrag, forord og innholdsfortegnelse:

**36.103**